

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Majandusarvestuse instituut

Juhtimisarvestuse õppetool

Jaana Vaarmets

**SAADUD TOETUSTE MÕJU ETTEVÕTETE
FINANTSNÄITAJATELE (KESKMISE SUURUSEGA EESTI
TOIDUAINETÖÖSTUSE ETTEVÕTETE NÄITEL
PERIOODIL 2005–2012)**

Magistritöö

Juhendaja: lektor Paavo Siimann

Tallinn 2014

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE VARASEMATEST UURINGUTEST, EESTI TOIDUAINETÖÖSTUSE VÕTMENÄITAJATEST NING TOETUSMEETMETEST.....	9
1.1 Toiduainetööstuse üldisloomustus ja seda iseloomustavad peamised finantsnäitajad....	9
1.2 Toiduainetööstuse ettevõtete toetamiseks rakendatud meetmed, nende eesmärgid ning toetuse taotlejale esitatavad nõuded.....	16
1.3 Varasemad uuringud	27
2. EESTI TOIDUAINETÖÖSTUSESSE KUULUVATE, TOETUST SAANUD ETTEVÕTETE FINANTSARUANNETE ANALÜÜS	33
2.1 Analüüsimetoodika kirjeldus	33
2.2 Keskmise suurusega ettevõtete peamised absoluutnäitajad	36
2.3 Arengukiiruse näitajad	38
2.4 Aktiivsuse näitajad.....	43
2.5 Tööjõu kasutamise näitajad	46
2.6 Kasumlikkuse näitajad	49
2.7 Maksevõime näitajad	51
2.8 Laekunud toetuse suuruse mõju peamistele finantsnäitajatele	57
2.9 Tööjõumaksude ja ettevõtte tulumaksu tasumine	62
2.10 Järeldused.....	64
KOKKUVÕTE	68
SUMMARY	72
VIIDATUD ALLIKAD	76
LISAD	80
Lisa 1. Töös nimetatud finantsnäitajate arvutamiseks kasutatud valemid.....	80
Lisa 2. MAK 2007–2013 meetmest 1.6 toetuse taotlemiseks kehtestatud nõuded.....	82
Lisa 3. Töös jälgitavatest meetmetest toetuse taotlejale esitatud nõuded.....	84

Lisa 4. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes).....	87
Lisa 5. Perioodil 2005–2012 keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri.....	92
Lisa 6. Varasemad uuringud	96
Lisa 7. Arengukiiruse näitajad	101
Lisa 8. Tööjõu kasutamise näitajad.....	102
Lisa 9. Kasumlikkuse näitajad	104
Lisa 10. Maksevõime näitajad	105

ABSTRAKT

2012. aastal oli toiduainetööstus töötajate arvu ja toodangu poolest suuruselt vastavalt teine ja kolmas töötleva tööstuse haru. Vajalike investeeringute tarbeks ja Eesti ühinemisega Euroopa Liiduga (EL) suurenesid toiduainetööstusele jagatavad toetused. Töö eesmärk oli välja selgitada, kuidas eristuvad toiduainetööstuses toetust saanud ja mittesaanud keskmise suurusega ettevõtete peamised finantssuhtarvud. Samuti tuua välja erisuste võimalikud põhjendused ning selgitused. Lisaks eeltoodule püüdis autor välja selgitada, kuidas mõjutas laekunud toetuse suurus (suhe samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahtu) olulisemaid finantsnäitajaid. Selleks, et välja selgitada, kas riik sai toetusi jagades lisatulu suurenenud maksulaekumiste näol, nii nagu laenuandja saab tulu intressidena ja omanik dividendidena, võrdles autor Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ametit (PRIA) toetust saanud ettevõtete töötajamaksude juurdekasvutempot ja ettevõtte tulumaksukulu PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtete vastavate näitajatega. Selleks tegi autor suhtarvuanalüüsi ning intervjuu MTÜ Eesti Toiduainetööstuse Liit juhatajaga.

Üldiselt olid toetust saanud ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise ja kasumlikkuse näitajad kiiremini kasvanud, kuid müügitulu juurdekasvutempo ja vara käibesagedus ei olnud toetust saanud ettevõtetel alati kõrgem. Varude käibesageduses olulisi erinevusi ei olnud. Maksevõimetuse risk oli toetust saanud ettevõtetel madalam.

Toetuse suurus müügitulu ärirentaablusele ja finantsvõimenduse kordajale selget mõju ei avaldanud. Müügitulu töötaja kohta oli rohkem toetust saanud ettevõtetel kõrgem. Materiaalse põhivara juurdekasvutempo oli kõrgem vähem toetust saanud ettevõtetel. Vähem toetust saanud ettevõtted olid ka varude juhtimises efektiivsemad.

Toetust saanud ettevõtetelt laekus riigile rohkem ettevõtte tulumaksu, kuna maksti rohkem dividende, kuid töötajamaksude juurdekasvutempo oli ühel aastal kõrgem toetust saanud ettevõtetel, teisel aastal vastupidi.

Võtmesõnad: toetusmeetmed, toetuste mõju, toiduainetööstus, finantssuhtarvud, toetuse suurus

SISSEJUHATUS

Toiduainetööstus on oluline töötleva tööstuse haru, mille alla kuuluvad Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori (EMTAK) alusel üheksa alamsektorit: liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine; kala, vähilaadsete ja limuste töötlemine ja säilitamine; puu- ja köögivilja töötlemine ja säilitamine; taimse ja loomse õli ning rasva tootmine; piimatoodete tootmine; jahu ja tangainete, tärklise ja tärklisetoodete tootmine; pagari- ja makarontoodete tootmine; muude toiduainete tootmine ja valmis loomasööda tootmine. Joogitootmine ei kuulu EMTAK-i alusel toiduainete tootmise hulka, vaid moodustab eraldi tegevusala. Toiduainetööstus oli Statistikaameti andmetel 2012. aastal toodangu põhjal suuruselt kolmas ning töötajate arvu põhjal suuruselt teine töötleva tööstuse haru, moodustades mõlemal juhul 12% kogu töötleva tööstuse vastavatest näitajatest.

Eesti astumisega EL-i toimusid toiduainetööstuses suured muutused – liitumine tõi kaasa vajaduse ajakohastada tootmist ning viia see vastavusse EL-i nõuetega ning tänu avanenud turule suurenesid ekspordivõimalused. Toiduainetööstusesse kuuluvate ettevõtete kiiremaks arenguks jagavad SA Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), SA Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK), PRIA jm organisatsioonid neile toetusi. Kuna toiduainetööstusesse kuuluvad ettevõtted saavad enim toetusi just PRIA-st, kasutatakse magistritöös andmeid PRIA antud toetuste kohta. PRIA kuulub Põllumajandusministeeriumi valitsemisalasse ning põllumajandusminister kinnitab oma määrustega muuhulgas nii nõuded toetuse saajatele kui ka toetatavatele tegevustele ja objektidele. Toetuste jagamise mõjude ja tulemuste hindamiseks koostab Põllumajandusministeerium või laseb välistel spetsialistidel koostada PRIA kogutud andmete alusel seirearuandeid. Need seirearuanded annavad ülevaate toetuse jagamise protsessist ning esitavad peamiselt statistilist infot, nagu taotlusvoorude arv, määratud ja väljamakstud summad, rahuldatud taotluste arv, rahuldatud taotluste jagunemine alamsektorite, maakondade, ettevõtte suuruste lõikes, elluviidud investeeringud jne.

Kuna autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem toetuste mõju toiduainetööstuse ettevõtete peamistele finantsnäitajatele analüüsitud, sai see autorile ajendiks, et kaardistada PRIA-st toetust saanud ning PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtete peamiste finantsnäitajate

erinevused. Töö mahu piiratuse ning asjaolu tõttu, et analüüsitaval perioodil laekus toetust kõige rohkem keskmise suurusega toiduainetööstuse ettevõtetele, kitsendab autor analüüsitava ettevõtete arvu ning jätab välja mikro-, väike- ja suurettevõtted.

Lisaks eeltoodule püüab autor välja selgitada, kuidas mõjutas laekunud toetuse suurus (suhe samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahtu) olulisemaid finantsnäitajaid. Selleks, et välja selgitada, kas riik sai toetusi jagades lisatulu suurenenud maksulaekumiste näol, nii nagu laenuandja saab tulu intressidena ja omanik dividendidena, võrdleb autor PRIA-st toetust saanud ettevõtete tööjõumaksude juurdekasvutempot ja ettevõtte tulumaksukulu PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtete vastavate näitajatega.

Töö eesmärk on välja selgitada, kuidas eristuvad toetust saanud ja mittesaanud toiduainetööstuse keskmise suurusega ettevõtete peamised finantssuhtarvud. Samuti tuua välja erisuste võimalikud põhjendused ning selgitused.

Töö eesmärgi täitmiseks püstitab autor järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas eristuvad 2005.–2012. aastal PRIA-st toetust saanud ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise, kasumlikkuse ja maksevõime näitajad PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtete samadest näitajatest?
2. Kuidas eristuvad nende ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise, kasumlikkuse ja maksevõime näitajad, millele laekunud toetuse osakaal samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahust oli keskmisest suurem, nende ettevõtete vastavatest näitajatest, millele laekunud toetuse osakaal samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahust oli keskmisest väiksem?
3. Kuidas mõjutas toetuste laekumine ja sellest tingitud võimalik suurem tootmise automatiseerimine riigi poolt saadavaid maksutuluid?

Töö eesmärgi täitmiseks püstitas autor järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade Eesti toiduainetööstuse võtmenäitajatest, töös jälgitavatest toetusmeetmetest ning erinevate uurimuste tulemustest seoses toetuste mõju ja finantssuhtarvudega.
2. Koguda Registrate ja Infosüsteemide Keskusest (RIK) andmed toiduainetööstuse ettevõtete finantsnäitajate kohta ning PRIA-st töös jälgitavatest meetmetest ettevõtete ja aastate lõikes määratud ja makstud summad.

3. Kogutud andmete puhul tagada andmekvaliteet: selleks töödelda andmed ning veenduda nende täielikkuses ja õigsuses, aruannete matemaatilises korrektsuses, eemaldada aritmeetiliselt mittekorrektseid aruanded, lisada puuduvad andmed majandusaasta aruannete alusel käisitsi.
4. Kvaliteetsete andmete alusel arvutada välja suhtarvud, visualiseerida need jooniste abil, valida välja peamised suhtarvud, mis paremini iseloomustavad võimalikke erinevusi või sarnasusi.
5. Leida peamistele erinevustele ja sarnasustele põhjendused ning intervjueerida MTÜ Toiduainetööstuse Liit juhatajat.

Magistritöö autor püstitab neli hüpoteesi:

Hüpotees 1: Perioodil 2005–2012 PRIA-st toetust saanud ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise ning kasumlikkuse näitajad kasvasid PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetega võrreldes kiiremini.

Hüpotees 2: PRIA-st toetust saanud ettevõtete maksevõimetuse risk oli madalam PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetega võrreldes.

Hüpotees 3: Keskmisest suurema laekunud toetuse ja ettevõtte vastava perioodi investeeringute kogumahu suhtega ettevõtetel kasvasid ettevõtte arengukiiruse, tööjõu kasutamise, aktiivsuse ja kasumlikkuse näitajad kiiremini ja maksevõimetuse risk oli madalam kui keskmisest väiksema laekunud toetuse ja tehtud investeeringute suhtega ettevõtetel.

Hüpotees 4: Toetust saanud ettevõtete tööjõumaksude kulu kasvas kiiremini ning ettevõtte tulumaksukulu oli suurem kui toetust mittesaanud ettevõtete tööjõumaksude ja ettevõtte tulumaksukulu.

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks töötab autor läbi teemakohast kirjandust, sealhulgas teaduslikke artikleid, ning analüüsib valitud ettevõtete majandusaasta bilanssi, kasumiaruannet ning rahakäibe aruannet.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk annab ülevaate Eesti toiduainetööstuse võtmenäitajatest ja toetusmeetmetest ning varasematest uuringutest. Selle eesmärk on anda raamistik teise peatüki mõistmiseks. Teises peatükis kirjeldatakse meetodikat ja andmeid ning seejärel teostatakse suhtarvuanalüüs, et vastata uurimisküsimustele ning teha järeldusi. Töös kasutatud valemid on toodud lisas 1. Töö kokkuvõttes

antakse hinnang püstitatud hüpoteeside paikapidavusele ja tehakse ettepanekud teema edasiarenduseks.

Magistritöö esimese peatüki aluseks on Statistikaameti andmed ja Põllumajandusministeeriumi ülevaated ning mitmed ingliskeelsed teadusartiklid. Empiiriline osa põhineb RIK-ist saadud toiduainetööstuse ettevõtete aastate 2005–2012 bilansil, kasumiaruandel ja rahakäibe aruandel ning valitud toetusmeetmete raames analüüsitavatele ettevõtetele väljamakstud toetussummadel aastate ja ettevõtete lõikes. PRIA koduleheküljel avaldamata andmed väljamakstud toetussummade kohta aastate ja ettevõtete lõikes õnnestus autoril saada tänu PRIA arengutoetuste osakonna kalandustoetuste büroo juhatajale Piret Ilvesele.

Autor usub, et töö on ka praktiline väärtus, kuna MTÜ Eesti Toiduainetööstuse Liit juhataja Sirje Potisepp avaldas soovi tööd lugeda ning enda töös kasutada.

Autor soovib siinkohal tänada oma juhendajat Paavo Siimanni asjalike juhtnõõride ja kannatlikkuse eest. Samuti on autor väga tänulik Maaelu Edendamise Sihtasutuse juhatuse liikmele Madis Reinupile ning MTÜ Eesti Toiduainetööstuste Liit juhatajale Sirje Potiseppale asjatundlike kommentaaride eest.

1. ÜLEVAADE VARASEMATEST UURINGUTEST, EESTI TOIDUAINETÖÖSTUSE VÕTMENÄITAJATEST NING TOETUSMEETMETEST

1.1 Toiduainetööstuse üldiseloostus ja seda iseloomustavad peamised finantsnäitajad

Toiduainetööstusesse kuuluvad järgmised alamsektorid: liha-, kala-, puu- ja köögivilja, õli-, piima-, jahu- ja tangainete, pagari- ja makarontoodete, muude toiduainete ning valmis loomasööda sektor. 2012. aastal moodustas Eestis toiduainetööstuse toodang jooksevhindades 10,7% töötleva tööstuse toodangust ning töötajaid oli 12,4% töötleva tööstuse töötajatest. (Statistikaameti andmebaas)

Statistikaameti andmetel tegutses toiduainetööstuses 2012. aastal 405 ettevõtet (vt tabelit 1.1), mis moodustas 6,8% töötleva tööstuse ettevõtete arvust. 2012. aastal tegutses enim ettevõtteid 1–9 töötajaga suurusrühmas, täpsemalt 224 ettevõtet ehk 55,3% toiduainetööstusesse kuuluvatest ettevõtetest (Statistikaameti andmebaas). EL-iga liitumine avaldas positiivset mõju ka toiduainetööstuses tegutsevate ettevõtete arvule, kuna nii ekspordivõimalused kui ka jagatavad toetused kasvasid märkimisväärselt. Tootmise moderniseerimisega konkurents üha kasvas ning 2006. aastal võis ettevõtete arvu languse põhjuseks olla vähem konkurentsivõimeliste ettevõtete sulgemine.

Tabel 1.1. Toiduainetööstuse ettevõtete arv

Aasta	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ettevõtete arv	393	408	397	417	375	370	358	382	405
Juurdekasvutempo (%)	–	3,8%	–2,7%	5,04%	–10,7%	–1,3%	–3,2%	6,7%	6,0%

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti andmebaas

Majandussurutise ajal (2008–2010) kasvas tegevuse lõpetanud ettevõtete hulk ning uute ettevõtete loomise aktiivsus vähenes.

Kriisist toibunud, julgeti 2011.–2012. aastal taas uusi ettevõtteid luua. 2011. aastal kasvas järsult just mikroettevõtete arv (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2011 ...).

Sektorite lõikes tegutses toiduainetööstuses 2012. aastal enim ettevõtteid pagari- ja makarontoodete tootmises (125 ettevõtet), mida oli 17 ettevõtet rohkem kui 2011. aastal. Toiduainetööstuse sektoritest vähim ettevõtteid oli õlitootmises, kuhu kuulus kolm ettevõtet, mida võrreldes 2011. aastaga oli ühe võrra vähem. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012...)

Statistikaameti andmeil investeeriti toiduainetööstuses materiaalsesse põhivarasse 2012. aastal 82 miljonit eurot (vt tabelit 1.2). Suurimad investeeringuobjektid olid 2012. aastal jätkuvalt masinad ja seadmed. Oluliselt suurenesid investeeringud ka ehitiste ja maa soetamiseks. Sektorite lõikes tehti toiduainetööstuses 2012. aastal enim investeeringuid pagari- ja makarontoodete tootmise sektoris. Vähim investeeringuid tootmiskeskonna ajakohastamiseks tehti 2012. aastal puu- ja köögiviljasektoris. (*ibid.*)

Kuigi juba analüüsitava perioodi alguseks olid Eesti toiduainetööstuse ettevõtted teinud suuri investeeringuid, et vastata EL-i nõuetele, oli ettevõtetel jätkuv vajadus tootmist moderniseerida, et säilitada konkurentsivõime ning vastata tarbijate järjest kasvavatele nõudmistele toidu kvaliteedi ja sortimendi suhtes. (Ülevaade toiduainetööstuse osatähtsusest...) Alates EL-iga liitumisest olid investeeringuid oluliselt soodustanud saadavad toetused. Kõige rohkem investeeriti materiaalsesse põhivarasse 2007. aastal, mil masinatesse ja seadmetesse tehtud investeeringud moodustasid 56,5% ja ehitistesse tehtud investeeringute osatähtsus oli 34,6%. Enamik 2007. aastal tehtud investeeringutest olid tehtud suuremate, üle 50 töötajaga ettevõtete poolt. (Ülevaade toiduainetööstusest 2007...)

Tabel 1.2. Toiduainetööstuse investeeringud materiaalsesse põhivarasse

Aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Investeeringud (miljonites eurodes)	71	82	82	84	44	63	65	82
Juurdekasvutempo (%)	–	15,5%	0,0%	2,4%	–47,6%	43,2%	3,2%	26,2%

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Majanduslanguse ajal investeeringud vähenesid, 2009. aastal isegi ligikaudu 50% võrreldes 2008. aastaga. Investeeringute tegemisel olid olulised kapitaliallikad pangalaenu, mida aga paljude ettevõtete juhid eelistasid majanduslikult ebakindlal ajal mitte võtta. Ettevõtete juhtkond hindas riske konservatiivsemalt isegi siis, kui neil oli finantseerimisvõimalus olemas. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2009...) 2010.–2012. aastal investeeritud summad taas kasvasid, seda tänu majanduskliima paranemisele ning euro kasutuselevõtuga kaasnenud positiivsetele ootustele.

Tabelist 1.3 on näha, et töötajate arv on analüüsitaval perioodil langenud, olles alguses 14–15 000 juures ja alates 2009. aastast 12–13 000 vahel, jäädes 2012. aastani suhteliselt stabiilsele tasemele. 2012. aastal oli kerge juurdekasv, st 92 inimest rohkem kui 2011. aastal. Töötajate arvu tõus 2012. aastal oli peamiselt tingitud uute ettevõtete loomisest – 2012. aastal oli toiduainetööstuses 23 ettevõtet rohkem kui 2011. aastal. Ülejäänud perioodi jooksul, v.a 2011. ja 2012. aastal, oli töötajate arv aasta-aastalt langenud. Töötajate arv vähenes tootmise moderniseerimisega ja üha suurema mehhaniseeritusega. 2009. ja 2010. aastal toimunud eriti järsk töötajate arvu langus oli seotud majandussurutise tõttu tegevuse lõpetanud ettevõtetega ning tegevust jätkanud ettevõtetes toodangumahtude vähenemise ning kulude kärpimise vajaduse tõttu tehtud töötajate koondamisega. Keskmine brutokuupalk oli 2005.–2012. aastal tõusnud, v.a 2009. aastal üheeurone langus. Keskmise brutokuupalga tõus oli põhjustatud üleüldisest palkade tõusust ning ka tööjõu suuremast kvalifitseeritusest tänu tootmisprotsesside moderniseerimisele. Majanduslanguse ajal püsis keskmine brutokuupalk suhteliselt stabiilne, muutudes vaid mõne euro võrra, kuna ettevõtete juhid püüdsid kõiki kulusid, kaasa arvatud tööjõukulusid, võimalikult madalal hoida ning vältisid seetõttu palkade tõstmist.

Tabel 1.3. Toiduainetööstuse töötajate arv, keskmine brutokuupalk ning tööjõukulud

Aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Töötajate arv	15 316	15 180	14 807	14 118	12 747	12 287	12 556	12 648
Keskmine brutokuupalk (eurodes)	427	480	572	665	664	668	686	738
Tööjõukulud (miljonites eurodes)	105	117	136	151	136	132	139	150

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Toiduainetööstuse kogutoodang (toodangu väärtus jooksevhindades, millest on maha arvatud vahetarbimine) jooksevhindades küündis 2012. aastal Statistikaameti andmetel 1117 miljoni euroni (vt tabel 1.4). Toiduainetööstuse kogutoodangust suurima osa moodustas 2012. aastal piimatööstus ning järgnes lihatööstus. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012...)

Kogutoodang on analüüsitava perioodil aasta-aastalt kasvanud, v.a 2009. aastal, mil ka toiduainetööstusesse kuuluvate ettevõtete arv oli langenud peaaegu perioodi madalaimale tasemele (vt tabel 1.1). Vaatamata toiduainete hinnalangusele vähendas tarbimismahtu kasvav tööpuudus ning töötasu vähenemine. Sise- ja välisnõudluse vähenemine tõi kaasa tootmismahude languse. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2009...) Kogutoodangu kasv oli ülejäänud perioodil olnud seotud ettevõtete arvu ning ekspordimahude ja sisenõudluse suurenemisega ning nii enne kui ka pärast EL-iga liitumist tehtud investeeringutega, mis muutsid tootmisprotsessi efektiivsemaks ning võimaldasid seeläbi kasvatada ka tootmismahute.

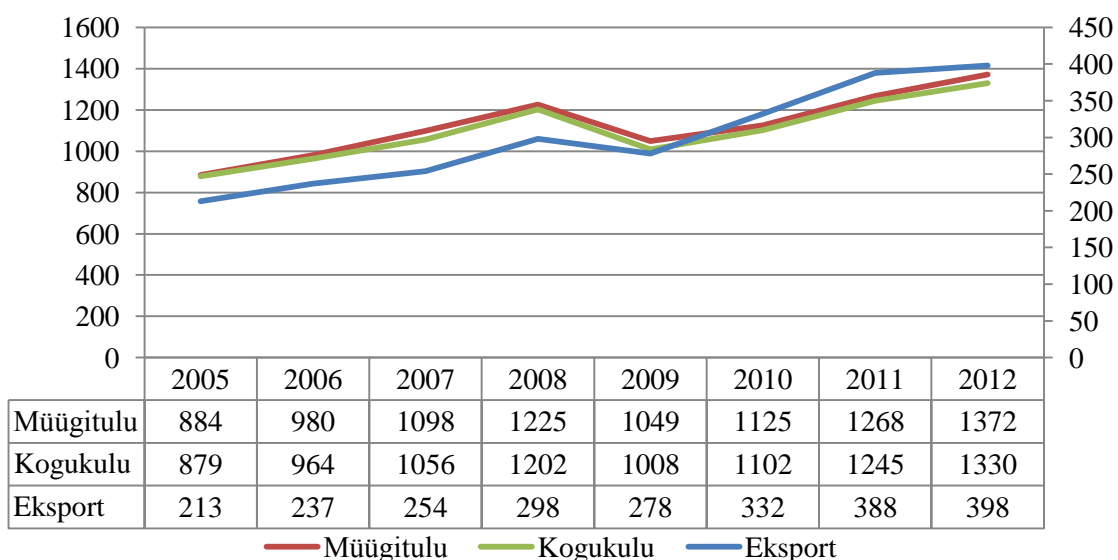
Tabel 1.4. Toiduainetööstuse kogutoodang jooksevhindades

Aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kogutoodang (miljonites eurodes)	752	818	918	1055	913	956	1 084	1 117
Juurdekasvutempo (%)	–	8,8%	12,2%	14,9%	–13,5%	4,7%	13,4%	3,1%

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Toiduainetööstuse müügitulu 2012. aastal oli 1 372 miljonit eurot, kasvades 2011. aastaga võrreldes 104 miljoni euro võrra (vt joonist 1.1). 2005. aastal oli toiduainetööstuse müügitulu analüüsitava perioodi madalaimal tasemel. Toiduainetööstuse müügitulu kasvas kõigil töös analüüsitavatel aastatel, erandiks oli vaid 2009. aasta, mil langus oli tingitud mitme ettevõtte tegevuse lõpetamisest ning tarbimise mahu ja müügihindade langusest. Ülejäänud aastatel seevastu oli müügitulu kasv tingitud ettevõtete arvu (v.a 2006, 2008–2010), ekspordimahude (v.a 2009), müügihindade ja kogutoodangu kasvust. 2007. aastal toimunud müügitulu kasv oli tingitud hinnatõusust, mille tõi kaasa 2007. aasta sügisel alanud toidukaupade hinnatõus maailmaturul. Viimase põhjuseks oli inimeste arvu ja nende jõukuse kasvust tulenev üldine tarbimise suurenemine ja põllumajandustootmiseks ebasoodsad kliimatilised tingimused (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2008...). 2011. aastal kasvas ettevõtete arv, mis suurendas müügitulu.

Kuna 2012. aasta jooksul olid toiduainetööstuses mitme tootmissisendi hinnad tõusnud, siis kasvasid ka toiduainetööstuse kulud (vt joonist 1.1). Kulud kokku olid 2012. aastal 1330 miljonit eurot. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012...) Kulud on töös analüüsitava perioodil langenud vaid 2009. aastal, nii nagu ettevõtete arv, kogutoodang, müügitulu ja eksportki, olles ülejäänud perioodil kasvutrendis. Suure osa kuludest moodustavad tööjõukulud, mis vaatamata töötajate arvu vähenemisele (vt tabel 1.3), on aasta-aastalt kasvanud (v.a 2009. ja 2010. aastal). Tööjõukulude langus 2009. ja 2010. aastal oli tingitud 2008.–2010. aastal toimunud ettevõtete ning töötajate arvu vähenemisest ning üleüldisest palgataseme langusest majandussurutise ajal.

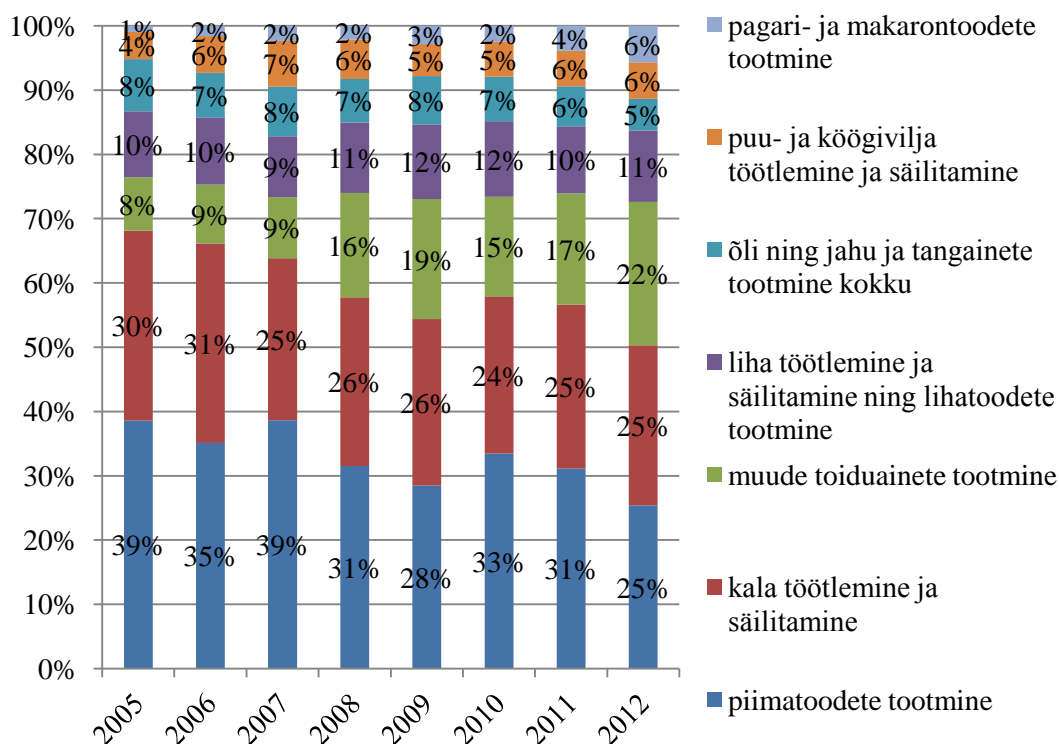
Joonis 1. 1. Toiduainetööstuse müügitulu, eksport Eestis ja kogukulud perioodil 2005–2012 (miljonites eurodes)

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Toiduainetööstuse eksport Eestis oli Statistikaameti andmetel 2012. aastal 398 miljonit eurot ja suurenes 2011. aastaga võrreldes 10 miljoni euro võrra (vt joonist 1.1). Joonisel 1.1 on eksporditulu paremal teljel. Sarnaselt eelnevate näitajatega on ka eksport analüüsitava perioodil kasvanud, v.a 2009. aastal. Ekspordi kasvule aitas oluliselt kaasa EL-iga liitumine 2004. aastal. 2007. aasta mõnevõrra madalam ekspordi juurdekasvutempo võis olla tingitud ekspordi vähenemisest Venemaale, seda sama aasta kevadel toimunud pronksiöö sündmuste

tõttu. 2009. aastal piiras eksportimist ülemaailmsest negatiivsest majandusarengust tingitud välisurgude nõudluse vähenemine ning toiduainetööstuse eksport Eestis langes 2008. aastaga võrreldes üle 6%. Alates 2010. aastast kasvasid aga tarbijate kindlustunne ja palgad ning see avaldas positiivset mõju ka sise- ja välisnõudluse suurenemisele. 2010. aastal oli ekspordi juurdekasvutempo märkimisväärselt kõrgem kui müügitulu juurdekasvutempo, mis näitab, et välisnõudlus kasvas rohkem kui sisenõudlus. Kõige rohkem kasvas just eksport Venemaale (Mis trende...).

Kõige suurema osa toiduainetööstuse ekspordikäibest moodustas 2012. aastal piimasektor (25,4%), järgnes kalasektor (24,9%). Kõige väiksema osa, 0,3% toiduainetööstuse ekspordikäibest moodustas 2012. aastal valmis loomasööda sektor. Nagu jooniselt 1.2 näha, oli ekspordikäibe struktuur analüüsitava kaheksa aasta jooksul püsitud suhteliselt ühetaoline.

Joonis 1.2. Toiduainetööstuse eksport Eestis perioodil 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Suurima osa ekspordikäibest moodustas piimatoodete tootmine, siis kala töötlemine ja säilitamine, muude toiduainete tootmine (sh suhkrutootmine, valmistoitude tootmine, maitseainete ja kastmete tootmine jne), liha töötlemine ja säilitamine ning lihatoodete tootmine.

Erinevus ekspordimahtude osakaaludes oli 2005. ja 2006 aastal, mil lihasektor moodustas ekspordikäibest suurema osa kui muude toiduainete tootmine, ning 2012. aastal, mil puu- ja köögiviljasektor moodustas ekspordikäibest rohkem kui õli ning jahu ja tangainete tootmine. Muude toiduainete tootmise ekspordikäibe kasvu võis põhjustada 2006. aastal lõpus asutatud AS Santa Maria, mille põhitegevusala on maitseainete ja -kastmete tootmine (Toiduainetööstuse ettevõtete...).

2012. aastal loodi toiduainetööstuse sektorite võrdluses enim lisandväärtust töötaja kohta valmis loomasööda tootmises, 42 000 eurot. Loomasööda tootmise puhul on ühe töötaja tootlikkus tänu loomasööda varumise täielikule mehhaniseeritusele oluliselt suurem võrreldes kalatöötlejaga. Madalaimat lisandväärtust töötaja kohta, 12 000 eurot, loodi kalatöötlemises käsitsi tehtava töö suure osakaalu tõttu. (Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012...) Toiduainetööstuse lisandväärtus töötaja kohta oli 2012. aastal 19 434 eurot, mis suurenes varasema aastaga võrreldes 2172 euro võrra (vt tabelit 1.5). Üleüldiselt on lisandväärtus töötaja kohta toiduainetööstuses aasta-aastalt kasvanud, ainus erand on olnud 2010. aasta. Töötajate arv 2010. aastal küll kahanes, kuid seega ka tööjõukulud vähenesid ning lisaks suurenesid tooraine, energia ja kütuse kulutused, mis tõi kaasa ärikasumi ning lisandväärtuse languse. Ülejäänud perioodil on lisandväärtuse kasvu tinginud peamiselt tööjõukulude kasv ning töötajate arvu kahanemine. Samas on ka kulum kasvanud tänu investeeringutele, mis tehti tänu liitumisele EL-iga ja pärast seda.

Tabel 1.5. Toiduainetööstuse lisandväärtus töötaja kohta

Aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lisandväärtus (eurodes)	9 776	11 378	14 742	16 464	17 134	16 930	17 262	19 434
Lisandväärtuse juurdekasvutempo (%)	–	16,4%	29,6%	11,7%	4,1%	–1,2%	2,0%	12,6%

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad andmed

Sarnaselt teiste selles alapeatükis kirjeldatud näitajatega oli ka lisandväärtus töötaja kohta majanduslanguse ajal madalam, mil mõju avaldas ka madalam ärikasum.

Kokkuvõtlikult:

- Perioodil 2005–2012 tegutses toiduainetööstuses keskmiselt 390 ettevõtet, kuid majanduslanguse tõttu oli ettevõtete arv 2011. aastaks langenud 358-ni, kuna majanduslanguse ajal ei loodud palju uusi ettevõtteid ning samas olid mitmed ettevõtted tegevuse lõpetanud.
- Kogutoodang jooksevhindades, müügitulu, eksport, kogukulud, lisandväärtus töötaja kohta ning investeeringud materiaalsesse põhivarasse olid analüüsitaval perioodil üldiselt kasvutrendis, majanduslanguse ajal kasv pidurdus või näitajad kahanesisid.
- Töötajate arv oli aasta-aastalt kahanenud, v.a 2012. aastal, mil loodi ka 23 uut ettevõtet. Töötajate arvu kahanemise taga oli eelkõige tootmise üha suurem mehhaniseeritus. Seetõttu oli keskmine brutokuupalk liikunud analüüsitaval perioodil üldiselt tõusvas joones, kuna lisaks palgataseme üldisele tõusule oli tänu investeeringutele uutesse tehnoloogiatesse tekkinud vajadus ka kvalifitseeritud ja kallima tööjõu järele.

1.2 Toiduainetööstuse ettevõtete toetamiseks rakendatud meetmed, nende eesmärgid ning toetuse taotlejale esitatavad nõuded

Ühest küljest suurendas EL-iga liitumine 2004. aastal toiduainetööstuse ekspordivõimalusi, kuid teisalt oldi ettevõtete toiduohutusnõuetega vastavusse viimiseks sunnitud lühikese aja jooksul tegema suuri investeeringuid. Seetõttu investeeriti peamiselt tootmis- hoonete rekonstrueerimisse ja amortiseerunud seadmete väljavahetamisse. Aastaks 2013 saavutas Eesti põllumajandussaadusi töötleva tööstuse sektor juba teatava investeeringutaseme – ettevõtted olid selleks ajaks toiduohutusnõuetega vastavuses ning tootmine oli muutunud efektiivsemaks. Probleemina on aga siiski säilinud vähene suund kõrgema lisandväärtusega ning kvaliteettoodetele, tööstuste vähene spetsialiseerumine ja tootmise endiselt madal efektiivsus. Samuti ei suuda vananevad tootmis- ja pakendustehnoloogiad tagada tänapäeva nõuetele vastavat toodete püsivat kvaliteeditaset, seega investeeringud jätkuvad. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013)

Märksõnadeks uuel EL-i programmiperioodil ehk 2014.–2020. aastal on töötlemis-üksuste optimeerimine, keskkonnateemad, uued tehnoloogiad, nõudlus erinevate toodete järele ja toiduohutus (Toiduainetööstuse väljakutsed...). Uut programmiperioodi iseloomustab seega püüd laiemal sortimendil, kõrgema kvaliteediga toodete ja keskkonnasäästlike lahenduste poole ning samas on eesmärkidenä püsinud ka toiduohutus ja tootmise veelgi kõrgem efektiivsus. Neid eesmärke aitavad täita EL-ist saadavad toetused.

Enne 2004. aastat rakendus põllumajandusele ja maaelule EL-ist antava erakorralise liitumiseelse abi programm SAPARD (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*). Eesti astumisega EL-i 2004. aastal asendasid nimetatud programmi Eesti maaelu arengukava (MAK) 2004–2006 ja Eesti riikliku arengukava (RAK) 2004–2006 3. prioriteedi meetmed. (SAPARD programm...)

MAK 2004–2006 puhul oli 30. juuniks 2009, mil väljamaksed lõppesid, antud toetusi kokku 188 miljonit eurot ning see moodustas kogu programmiperioodi eelarvest 99,9% (Eesti maaelu arengukava 2004–2006). RAK 2004–2006 raames oli 2009. aasta augusti lõpu seisuga, mil väljamaksed lõppesid, toetusesaajateni jõudnud 98,5% programmile määratud rahast ehk 96 miljonit eurot (Euroopa toetused ...).

Järgnevalt rakendati MAK 2007–2013, millest oli Eestil võimalik kasutada 935 miljonit eurot avaliku sektori toetusraha põllumajanduse ja maaelu arengu toetamiseks. MAK 2007–2013 rahastati Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ning Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) ning kaasrahastati Eesti riigi eelarvest. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013) 31.12.2013 seisuga oli PRIA MAK 2007–2013 toetusi välja maksnud 82,3% ehk 770 miljonit eurot (PRIA infokiri...).

Aastatel 2007–2013 kaasrahastas EL kalandustoetusi Euroopa Kalandusfondist (EKF). 31.12.2013 seisuga oli Euroopa Kalandusfondi meetmetest väljamakseid tehtud 59,1% ulatuses kogu rahastamiskavast ehk 63 miljonit eurot. (*ibid.*)

Eestis toetavad toiduainetööstust lisaks muudele valdkondadele Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK), PRIA jm organisatsioonid. Kuna toiduainetööstusesse kuuluvad ettevõtted on enim toetusi saanud just PRIA-st, kasutatakse magistritöös andmeid PRIA antud toetuste kohta.

PRIA on Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, mis loodi 2000. aasta suvel. PRIA ülesanne on korraldada riiklike toetuste ning EL-i põllumajanduse ja maaelu arengu toetuste, Euroopa Kalandusfondi toetuste ja

turukorralduslike toetuste andmist, seadusega ettenähtud ja põllumajandusega seotud riiklike registrite ja muude andmekogude pidamist, nende andmete töötlemist ning analüüsimist. (PRIAst...)

Eelnimetatud kavade raames on toiduainetööstuse kõrval toetatud suurte summadega muuhulgas ka näiteks metsamajandust, külade taastamist ja arendamist, maaparandust, põllumajandustootmist, kalalaevastiku moderniseerimist, ebasoodsaid piirkondi jpm. Magistritöös kasutatakse andmeid tabelis 1.6 toodud meetmetest PRIA makstud toetuste kohta. Valitud on peamised meetmed, millest said toetust toiduainetööstuse ettevõtted .

Kokku maksti uuritava perioodil ja magistritöös jälgitud meetmetest toetust 103 toiduainetööstuse ettevõttele. Nendest 57-le maksti toetust mitmel aastal ning 21-le mitmel meetmel. Töös kasutatakse ka andmeid 2004. aastal määratud toetuste kohta, kuna need avaldasid tõenäoliselt otseselt mõju analüüsitava perioodile.

PRIA jagas uuritava perioodil tööstusele ja kalandusele toetusi ka praktika, koolituse jm finantseerimiseks, kuid kuna neid määrati vähe ja summad olid suhteliselt väikesed, neid magistritöös ei kasutata. 2006. ja 2007. aasta olid n-ö vaheaastad, mil tööstusele investeeringutoetust ei jagatud, sest sellel ajal käis uue finantsperioodi ettevalmistamine.

Magistritöös jälgitavad toetused on määratud kolme eri kava raames:

1. Eesti riiklik arengukava (RAK) 2004–2006. Arengukava üldine eesmärk oli tagada kiire, sotsiaalselt ja regionaalselt tasakaalustatud jätkusuutlik majanduslik areng. (Eesti riikliku arengukava 2004 – 2006...)
2. Eesti maaelu arengukava (MAK) 2007–2013. MAK 2007–2013 koostamise üldeesmärk oli toetada EL-i ühise põllumajanduspoliitikaga kaasnevate maaelu arengu meetmete kaudu maapiirkonna tasakaalustatud arengut. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013)
3. Euroopa Kalandusfondi (EKF) 2007–2013 rakenduskava. Rakenduskava põhines viiel EKF prioriteetsel suunal: kalalaevastiku kohandamine; vesiviljelus, sisevete kalandus, kalandustoodete töötlemine ja turustamine; ühist huvi pakkuvad meetmed; kalanduspiirkondade säästev areng; tehniline abi. (Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava)

Tabel 1.6. Töös jälgitavad meetmed ning aastail 2005–2012 toiduainetööstuse ettevõtetele makstud toetussummad

Meetme nimi	Meetme number	Rakendus- aastad	Eesmärk	Ettevõtete arv	Summa (miljonites eurodes)
Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus	RAK 3.2	2004– 2005	Ehitiste ehitamine/rekonstrueerimine, seadmete ja tehnoloogiliste liinide ostmine ning jäätmekäitluse korrastamine.	2005: 31 2006: 19 2007: 10 2008: 2 Kokku erinevaid: 30	2005: 5,6 2006: 3,1 2007: 1,1 2008: 0,1 Kokku: 9,9
Kala ja vesiviljelustoodete töötlemise investeeringutoetus	RAK 3.11.1	2004	Töötlemishoonete/rajatiste ehitamine/rekonstrueerimine, seadmete, külmeveokite, laotõstukite ostmine, jäätmekäitluse korrastamine.	2005: 8 2006: 3 2008: 1 Kokku erinevaid: 10	2005: 1,4 2006: 0,5 2008: 0,4 Kokku: 2,3
Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus	MAK 1.6	2008– 2012	Konkurentsivõime parandamine ja pikaajalise jätkusuutlikkuse, keskkonna- ja energiasäästlikkuse tagamine, uuenduslike investeeringute soodustamine, biokütuse tootmise ja bioenergia kasutamise edendamine.	2009: 18 2010: 20 2011: 30 2012: 33 Kokku erinevaid: 58	2009: 3,4 2010: 1,9 2011: 4,6 2012: 6,7 Kokku: 16,6
Investeeringud töötlemisse ja turustamisse	EKF 2.3	2008 ja 2010	Kalandustoodete/veetaimede töötlemise arendamine ja ajakohastamine.	2009: 13 2010: 12 2011: 17 2012: 16 Kokku erinevaid: 25	2009: 2,1 2010: 1,2 2011: 2,5 2012: 1,9 Kokku: 7,7

Allikas: autori koostatud, aluseks PRIA koduleheküljel olevad ning PRIA-st e-kirja teel saadud andmed

Töös jälgitakse järgmiste meetmetega antud toetusi:

1. RAK 2004–2006 meede 3.2 „Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus“
2. RAK 2004–2006 meede 3.1.11 „Kala- ja vesiviljelustoodete töötlemise investeeringutoetus“
3. MAK 2007–2013 meede 1.6 „Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus“
4. EKF 2.3. Investeeringud töötlemisse ja turustamisse

RAK 2004–2006 meetme 3.2 „Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus“ üldeesmärk oli suurendada põllumajandustoodete konkurentsivõimet nii sise- kui ka välisurgudel („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.2 „Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus“ tingimused, § 2). Meetme spetsiifilised eesmärgid olid (*ibid.*):

1. põllumajandussaaduste töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõuetega, põllumajandustoodetele uute turgude leidmine ning turustuskanalite parandamine;
2. töötlemistingimuste parandamine ning töötlemise efektiivsuse suurendamine, põllumajandustootjatele kasu tagamine;
3. põllumajandustoodete kvaliteedi parandamine, tekkivate kõrvalsaaduste täielikum ärakasutamine;
4. keskkonnanõuetele vastavuse ja energiasäästlikkuse tagamine ning
5. innovaatiliste investeeringute soodustamine.

Toetust anti kuni 40% projekti maksumusest. Maksimaalne taotletav toetussumma ühe taotleja kohta aastas võis olla taotleja neljakordne taotluse esitamisele eelneva aasta bilansimaht, kuid mitte rohkem kui 500 000 eurot aastas või 1,5 miljonit eurot kolmel kalendriaastal kokku. („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.2..., § 6)

Sama meetme puhul kehtestati taotlejale järgmised nõudmised („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.2... , § 3):

1. Toetust taotlev äriühing pidi olema tunnustatud toiduseaduse alusel või tunnustatud või registreeritud söödaseaduse alusel.

2. Toetust taotlev äriühing pidi tegelema piima-, liha-, teraviljasaaduste, puu- ja köögivilja ja marjade või neist valmistatud toodete töötlemise ja turustamisega või mõlemal tegevusalal. Kui toetust taotleti nimetatud saaduste ja toodete pakendamiseks ja ladustamiseks, siis pidid need tegevused olema taotleja tootmisprotsessi lahutamatuks osaks.
3. Toetuse taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaasta realiseerimise netokäibest pidi eelnevalt nimetatud tegevustest saadud müügitulu moodustama üle 50%.
4. Taotleja majanduslikku jätkusuutlikkust pidi saama eeldada vähemalt viie investeeringujärgse aasta puhul.
5. Taotlejal ei tohtinud olla riiklikke, ka ajatamata maksuvõlgnevusi ning kasutatav põhitooraine pidi pärinema EL-ist või EL-i kandidaatriikidest ning samuti kuuluma Euroopa Ühenduse asutamislepingu lisas 1 toodud saaduste hulka.

RAK 2004–2006 meetme 3.11.1 „Kala ja vesiviljelustoodete töötlemise investeeringutoetus“ üldine eesmärk oli kala ja vesiviljelustoodete töötlemise arendamine ja ajakohastamine („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.11 „Kalanduse käitlemisketi investeeringutoetuse meetmed“ alameetme 3.11.1 „Kala ja vesiviljelustoodete töötlemise investeeringutoetus“ tingimused, § 2). Toetuse spetsiifilised eesmärgid olid (*ibid.*):

1. kala ja vesiviljelustoodete töötlemistingimuste parandamine;
2. tänapäevaste tehnoloogiate rakendamine ja
3. tootearenduse stimuleerimine, töötlemisest tuleneva keskkonnakoormuse vähendamine.

Toetust võis taotleda järgmisteks tegevusteks („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.11 ..., § 3):

1. kala või vesiviljelustoodete töötlemiseks vajalike ehitiste, sh külm- ja laohoonete ehitamiseks või rekonstrueerimiseks;
2. kala või vesiviljelustoodete käitlemise seadmete ja tehnoloogiliste liinide, sh puhastusseadmete, külmatootmiseseadmete, veevarustussüsteemide, energeetikasüsteemide ja keskkonnasõbralikke pakkematerjale kasutatavate pakkeliinide ostmiseks ja paigaldamiseks;

3. kala või vesiviljelustoodete kvaliteedikontrolliks vajalike seadmete, sh integreeritud infotehnoloogia ostmiseks ja paigaldamiseks, paiksete kütteseadmete ostmiseks ja paigaldamiseks; külmikveokite ja laotõstukite ostmiseks;
4. jäätmekäitlusehitiste ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks ning
5. jäätmete käitlemise, kahjutustamise, tootmise kõrvalsaaduste käitlemise seadmete ja tehnoloogiliste liinide ostmiseks ja paigaldamiseks.

Toetuse määr ja suurus olid eelmise meetmega sarnased, ainus erinevus oli see, et meetme 3.11.1 investeeringutoetust võis anda kuni 50% investeeringu maksumusest. („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.11 ..., § 8)

RAK 2004–2006 meetme 3.1.11 raames võis toetust taotleda ettevõtjana äriregistris registreeritud füüsiline või juriidiline isik, kelle püsiv tegevus on kala või vesiviljelustoodete töötlemine ja kellele kuuluv ettevõtte või ettevõtte osa on toiduseaduse alusel tunnustatud. Taotleja jätkusuutlikkust kala või vesiviljelustoodete töötlemisel pidi saama eeldada vähemalt viie investeeringujärgse aasta puhul. Samuti nõuti taotlejalt keskkonna- ja hügieeninõuete täitmist ning riiklike, ka ajatamata maksuvõlgnevuste puudumist. („Eesti riikliku arengukava EL-i struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.11 ... , § 4)

MAK 2007–2013 meetme 1.6 „Põllumajandustoodetele ja mittepuiduliste metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetus“ üldeesmärk oli parandada põllumajandus- ja mittepuidulise metsandussektori konkurentsivõimet läbi põllumajandustooteid ja mittepuidulisi metsasaadusi töötlevate ettevõtjate üldise tulemuslikkuse (üldiste majandusnäitajate paranemine, keskkonnakoormuse vähenemine, ekspordipotentsiaali kasv jms) parandamise ja pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamise. Lisaks piimandussektori ja mahepõllumajanduse kiirem kohandumine uute ülesannetega töötlemisahela tugevdamise kaudu (Eesti maaelu arengukava 2007–2013). Spetsiifilised eesmärgid olid (*ibid.*):

1. põllumajandustootjate turupositsiooni tugevdamine, põllumajandus- ja mittepuiduliste metsasaaduste töötlemise vastavusse viimine turu uuenevate nõuetega;
2. keskkonna- ja energiasäästlikkuse tagamine;
3. innovaatiliste investeeringute soodustamine;
4. info- ja sidetehnoloogia rakendamise ja levitamise soodustamine;
5. biokütuste tootmise ja bioenergia kasutamise edendamine ning

6. põllumajandustoodete töötlemisahela tugevdamine ja põllumajandustootjate ühistegevuse edendamine.

Toetust anti põllumajandustoodete töötlemiseks vajalikesse masinatesse, seadmetesse, tehnoloogiasse, tootmis- ja laohoonetesse tehtavateks investeeringuteks ning töötlemiseks ja turustamiseks vajaliku tarkvara ning info- ja sidetehnoloogilise seadme ostmiseks, paigaldamiseks ning rakendamiseks. Investeeringuobjekt pidi asuma Eestis. (Eesti maaelu arengukava 2007–2013) Toetust anti kuni 50% toetatava tegevuse abikõlblikest kuludest. Toetuse maksimaalne suurus ühe taotleja kohta kolme aasta jooksul oli 0,64 miljonit eurot ja kogu arengukava programmiperioodi jooksul 1,28 miljonit eurot. (Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord, § 7)

MAK 2007–2013 meetmest 1.6 võis toetust taotleda ettevõtja (Eesti maaelu arengukava 2007–2013),

1. kes kuulus mikro-, väikese või keskmise suurusega ettevõtjate hulka või kellel oli vähem kui 750 töötajat ning kelle käive oli väiksem kui 200 mln eurot, põllumajandustootja puhul ettevõtja, kellel oli rohkem kui 9 töötajat ja kelle aastane müügitulu ületas 2 mln eurot;
2. kes oli tegutsenud vähemalt ühe aasta;
3. kelle ettevõtte oli, juhul kui ettevõtja tegutses toidu- või söödasektoris, Veterinaar- ja Toiduameti poolt tunnustatud või registreeritud;
4. kelle majanduslikku jätkusuutlikkust võis eeldada vähemalt viie investeeringujärgse aasta puhul;
5. kellel ei olnud riiklikku maksuvõlga või see oli ajatatud;
6. kes täitis talle seadusest tulenevaid nõudeid (näiteks turuinfo esitamise nõuded, hügieeni-, keskkonna- ja loomade heaolu nõuded).

Metsasaaduste töötlemise ja turustamise osas piirdub toetus mikroettevõtjatega. Detailsemalt on meetmest toetuse taotlejale esitatud nõuded toodud töö lisas 2.

EKF meetme 2.3 „Investeeringud töötlemisse ja turustamisse“ eesmärk oli tagada kõrge tootekvaliteet, võttes kasutusele uuenduslikke tehnoloogiaid, maandades seeläbi ka töötlemisest tulenevaid keskkonnanriske. (Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava) Meetmega 2.3 toetati kalandustoodete või veetaimede töötlemistingimuste parandamist, tänapäevase tehnoloogia rakendamist, tootearenduse stimuleerimist, töötlemisest tuleneva

keskkonnakoormuse vähendamist. (Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme 2.3 „Investeeringud töötlemisse ja turustamisse” raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord, § 2) Omafinantseeringu minimaalne määr oli 50% toetatava tegevuse abikõlblikust maksumusest. Toetuse maksimaalne suurus taotleja kohta oli 320 000 eurot ühe taotlusvooru kohta. (Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava meetme 2.3 ..., § 3)

EKF meetmest 2.3 „Investeeringud töötlemisse ja turustamisse“ võis toetust taotleda mikro-, väike- ja keskmise suurusega ettevõtte või ettevõtte, millel oli vähem kui 750 töötajat või mille käive oli väiksem kui 200 miljonit eurot. Taotleja pidi olema usaldusväärne, mida muu hulgas kinnitas taotleja vastavus järgmistele nõuetele (“Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava” meetme 2.3..., § 6):

1. Taotlejal ei tohtinud olla riikliku maksu võlgnevust või tema riikliku maksuvõla tasumine pidi olema ajatatud.
2. Maksuvõla tasumise ajatamise korral pidid maksud olema tasutud ajakava kohaselt.
3. Taotleja või tema üle valitsevat mõju omava isiku suhtes ei tohtinud olla algatatud likvideerimis- ega pankrotimenetlust.
4. Taotleja oli varem riigieelarvest, EL-i või välisabi rahast saadud ja tagasimaksmisele kuulunud summa tagasi maksnud või toetuse tagasimaksmise ajatamise korral tasunud tagasimaksed ettenähtud tähtpäevaks ja summas.
5. Taotleja ei võinud saada sama kulu hüvitamiseks raha riigieelarvest, EL-i või välisabi rahast.
6. Taotleja pidi täitma keskkonna- ja hügieeninõudeid või hakkama neid täitma hiljemalt viimase toetuse summa väljamaksmisest alates.
7. Taotleja pidi jätkama kalandustoodete või veetaimede töötlemist vähemalt viie majandusaasta jooksul arvates viimase toetuse summa väljamaksmisest.
8. Kalandustoodete või veetaimede töötlemiseks vajaliku jäätmekäitlusehitise ehitamise ning rekonstrueerimise korral pidi maa, millele ehitist ehitatakse või millel olevat ehitist rekonstrueeritakse või kuhu paigaldatakse seade, olema taotleja omandis või pidi selle maa hoonestusõigus, kasutusõigus või kasutusvaldus olema seatud taotleja kasuks tähtajaga vähemalt viis aastat arvates viimase toetuse summa väljamaksmisest.

9. Hoonestusõiguse, kasutusõiguse või kasutusvalduse seadmise kanded pidid olema tehtud kinnistusraamatusse.

Eesmärgid olid kõigil neljal meetmel suhteliselt sarnased: parandada töötlemistingimusi, tõhustada töötlemist, tõsta toodete kvaliteeti, soodustada investeeringuid ning suurendada keskkonnasäästlikkust. Meetmel 1.6 oli eesmärkidenäna nimetatud ka info- ja sidetehnoloogia rakendamise ja levitamise soodustamine, biokütuste tootmise ja bioenergia kasutamise edendamine ning põllumajandustoodete töötlemisahela tugevdamine ja põllumajandustootjate ühistegevuse edendamine.

Nõuded taotlejatele olid seevastu suhteliselt erinevad (vt kokkuvõtlikku tabelit lisa 3). Kõige rohkem nõudmisi oli määrusega kehtestatud meetmest 1.6 toetuse taotlejale. Näiteks esitati selle meetme puhul ainsana töös jälgitud neljast meetmest nõudmised taotleja maksevõime näitajale, võlakordajale ning toetuse kasutamisega seotud kulude selgele eristamisele raamatupidamises ning vastavate kulu- ja maksedokumentide eraldamisele muudest kulu- ja maksedokumentidest. Kõige vähem nõudeid esitati taotlejale meetme 3.11.1 puhul. Meetme 3.2 ja meetme 3.11.1 puhul oli riiklike, ka ajatatud maksuvõlgnevuste puudumine üheks nõudeks, kuid meetmete 1.6 ja 2.3 puhul võisid riiklikud maksuvõlgnevused olla ajatatud, kuid sel juhul pidid need olema tasatud graafiku järgi. Viimasena nimetatud meetmeist oli toetuse taotlejal määrusega keelatud saada sama kulu hüvitamiseks raha riigieelarvelistest, EL-i või välisabi vahenditest, kuid meetmetes 3.2 ja 3.11.1 ei olnud seda nõuet määruses välja toodud. Kavandatav investeeringuobjekt pidi kõigil juhtudel asuma Eestis.

Autor jagab alapeatükis kirjeldatud meetmetest toetust saanud ettevõtted töötajate arvu järgi neljaks vastavalt Euroopa Komisjoni soovitusel 96/280/EC:

- mikroettevõtte: 0–9 töötajat
- väikeettevõtte: 10–49 töötajat
- keskmise suurusega ettevõtte: 50–249 töötajat
- suureettevõtte: üle 250 töötaja

Tabelist 1.7 on näha, et toiduainetööstusesse kuuluvatele väikeettevõtetele laekus toetust kaheksa aasta jooksul 94 korda, keskmistele 79, mikroettevõtetele 42 ja suureettevõtetele 7 korda. Toetuste kogusumma oli aga suurim keskmise suurusega ettevõtetel, millele laekus analüüsitaval perioodil kokku 19,1 miljonit eurot, väikeettevõtetele 13,2 miljonit eurot, mikroettevõtetele 3,4 miljonit eurot ja suureettevõtetele 0,8 miljonit eurot. Töö

mahu piiratuse tõttu ning põhjusel, et nimetatud meetmetest suurima summa toetust said keskmise suurusega ettevõtted, kitsendas autor analüüsitava ettevõtete arvu ning jättis välja mikro-, väike- ja suurettevõtted.

Tabel 1.7. Ettevõtete arv, millele toetus laekus, ja laekunud toetuste kogusumma aastate lõikes perioodil 2005–2012

Ettevõtte suurus	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Kokku	Osakaal
Mikro	2	3	2	1	7	9	10	8	42	18,9%
Väike	13	4	3	0	14	15	22	23	94	42,3%
Keskmine	15	10	3	2	10	8	15	16	79	35,6%
Suur	3	2	1	0	0	0	0	1	7	3,2%
Kokku	33	19	9	3	31	32	47	48	222	100%
Toetuste kogusumma (tuhandetes eurodes)										
Mikro	141,2	123,2	78,5	21,6	439,3	426,2	1 403,9	780,7	3 414,6	9,3%
Väike	2 468,0	552,6	601,6	0,0	1 815,3	1 301,3	2 565,4	3 936,5	13 240,7	36,2%
Keskmine	4 014,4	2 531,9	357,9	507,6	3 272,0	1 375,8	3 184,9	3 893,6	19 138,1	52,3%
Suur	357,2	381,3	28,1	0,0	0,0	0,0	0,0	17,3	783,9	2,1%
Kokku	6 980,8	3 589,0	1 066,1	529,2	5 526,6	3 103,3	7 154,2	8 628,1	36 577,3	100%

Allikas: autori koostatud, aluseks PRIA koduleheküljelt ja isikliku e-kirja teel saadud andmed

Lisas 4 on esitatud keskmise suurusega ettevõtetele määratud ja väljamakstud toetuste summad ettevõtete ja aastate lõikes.

Keskmise suurusega ettevõtete arv püsis 46–52 vahel, olles analüüsitava perioodi alguses kõrgem, kuna EL-iga liitumine avaldas positiivset mõju ka toiduainetööstuses tegutsevate ettevõtete arvule, sest nii ekspordivõimalused kui ka jagatavad toetused kasvasid märkimisväärselt (vt tabel 1.8). Lisas 5 on esitatud analüüsitava perioodi jooksul keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri, 24 nendest kuulusid sinna kogu analüüsitava perioodi jooksul.

Tabel 1.8. PRIA-st toetust saanud ning mittesaanud keskmise suurusega ettevõtete arv perioodil 2005–2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Toetust saanud ettevõtete arv	27	27	28	27	25	27	28	28
Toetust mittesaanud ettevõtete arv	24	25	22	19	23	20	19	20
Kokku	51	52	50	46	48	47	47	48

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Majandussurutise ajal oli ka ettevõtete arv väiksem. Kuna ettevõtted on liigitatud töötajate arvu järgi, on keskmise suurusega ettevõtete arvu mõningased kõikumised selgitatavad ka töötajate arvu muutumise tõttu ettevõtete teise suurusrühma liikumisega

1.3 Varasemad uuringud

Selles alapeatükis esitab autor lühiülevaate olulisematest mujal maailmas tehtud uuringutest toetuste mõju kohta ning nende tulemustest. Välja on toodud ka artiklid, mida autor luges, et teada, milliseid suhtarve on varem rohkem analüüsitud. Autor kasutas varasemate uuringute leidmiseks järgmiseid andmebaase: *Emerald Insight*, *ScienceDirect*, *EBSCOhost Business Source Complete*, *Google Scholar* ja *SpringerLink*. Vt kokkuvõtlikku tabelit uuringute kohta lisa 6.

Cerqua ja Pellegrini (2014) leidsid Itaalia ettevõtete alusel tehtud analüüsis (1995–2004), milles võrreldi toetust taotlenud ja seda saanud ettevõtteid toetust taotlenud, kuid mittesaanud ettevõtetega, et aastatel 1995–2001 oli materiaalse põhivara ning müügitulu juurdekasvutempo toetust saanud ettevõtetel märgatavalt kõrgem. Perioodi lõpuks oli subsideeritud ettevõtete materiaalne põhivara kahekordistunud toetust mittesaanud ettevõtete materiaalse põhivara taseme mediaaniga võrreldes. Ka tööhõivele mõjus toetuse saamine positiivselt. Ettevõtted, kes olid saanud toetust, palkasid aastas keskmiselt 5–8 töötajat rohkem kui toetust mittesaanud ettevõtted. Samas toodangut töötaja kohta toetuse saamine enamasti ei mõjutanud. Pikaajalisemat mõju analüüsid selgus, et perioodil 1995–2004 kasvasid ettevõtete käive ja investeeringud kiiremini aastatel, mil toetust saadi. Kui toetuse

laekumine oli lõppenud, kasvasid käive ja investeeringud samas tempos toetust mittesaanud ettevõtetega.

Harris (1991) jõudis Põhja-Iirimaa tootmisettevõtteid perioodil 1955–1983 analüüsid järeldusele, et investeeringutoetuste mõju tööhõivele on tugevalt negatiivne, kuid müügitulule ja investeeringutele positiivne.

Varem on uuritud palju tootmistegurite ühistootluse (*total factor productivity*, TFP) muutusi, kuid kuna autoril selleks andmed puuduvad, ei ole seda töös Eesti toiduainetööstuse keskmise suurusega ettevõtete näitel tehtud.

Bernini ja Pellegrini (2011) leidsid, et toetust saanud ettevõtete müügitulu, töötajate arv ning põhivara kasvasid rohkem, kuid tootmistegurite ühistootlus kasvas vähem võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega. Tootmistegurite ühistootlus on jääkliige tootmisfunktsioonist, st see osa lisandväärtuse kasvust, mis ei tulene hõive või kapitalisisendi kasvust (Tootlikkuse...). Subsideeritud ettevõtted investeerisid rohkem kui tavaliselt. Töötajate arvu suurem kasv võrreldes müügitulu kasvuga mõjutas tööjõu tootlust ning tootmistegurite täistootlust negatiivselt. Põhjuseks tõid Bernini ja Pellegrini välja selle, et toetuse saamise üks eeldusi on suurem töötajate arv ning seetõttu ületavad ettevõtted optimaalse töötajate arvu, et saada subsideeritud. (Bernini ja Pellegrini 2011)

Capkun, Hameri ja Weiss (2009) analüüsisid suhet varude kasutamise ja ettevõtte finantstulemuse mõõdikute (bruto- ja ärikasumi) vahel Ameerika Ühendriikide tootmisega tegelevate börsiettevõtete näitel 26-aastase perioodi jooksul (1980–2005). Tulemused näitasid tugevat positiivset korrelatsiooni varude kasutamise ning ettevõtete finantstulemuste vahel. Varude kasutamist mõõdeti varude jäägi ja müügitulu suhtena. Tugevaim oli korrelatsioon finantstulemuste ja tooraine ja materjalide käibevälte vahel. Lõpetamata toodangu käibevälde oli tugevamas korrelatsioonis brutokasumiga ning valmistoodangu käibevälde ärikasumiga. Artikli autorid leidsid, et varude käibevälte vähendamisel paranes ettevõtte finantstulemus nii bruto- kui ka ärikasumi tasemel. Analüüsi tulemusena jõuti järeldusele, et varude käibevälde oli alates 1980. aastast vähenenud. Varude liikide lõikes (toorained ja materjal, lõpetamata toodang ja valmistoodang) oli enim vähenenud lõpetamata toodangu jääk.

Fredrik Bergström (2000) uuris, kuidas mõjutas avaliku sektori investeeringutoetus Rootsi tootmisettevõtete tootmistegurite ühistootlust aastatel 1987–1993. Bergström võrdles toetust saanud ettevõtteid toetust mittesaanud ettevõtetega. Toetused, mida ta uuringus kasutas, moodustasid enamasti kuni 40% investeeringu kogumaksumusest ning toetust

kasutati üldjuhul masinate ja hoonete soetamiseks. Ettevõtte, millele toetust maksti, pidi olema suhteliselt kasumlik ning oli kohustatud töötajate arvu tõstma. Tulemused näitasid, et subsideerimine võib mõjutada lisandväärtuse (intresside- ja maksueelne kasum ning tööjõukulud kokku) kasvu, kuid tundus olevat vähe tõendeid, et toetused oleks mõjutanud ettevõtte tootlust.

Tootmistegurite ühistootlus on oluline, kuna soodustab ettevõtte pikaajalist kasvu. On vähemalt kaks põhjust eeldada, et toetuse saamise ning ettevõtte tootluse vahel on positiivne seos. Esiteks, kui toetus aitab täiustada ettevõttes kasutatavat tehnoloogiat, siis tootlikkus tõuseb. Teiseks, kui toetus aitab ettevõtetel rakendada paremini mastaabisäästu, võib tootlikkus samuti tõusta. Siiski leidub toetuste andmises ka probleeme. Kuigi valitsused väidavad, et toetused soodustavad ettevõtete kasvu ning toetusi jagatakse efektiivselt, võivad tegelikud kavatsused olla häälte võitmine ja/või poliitiliselt mõjusatele gruppidele teenete tegemine. Selle tulemus võib olla toetuste andmine vähem produktiivsetele firmadele. Teine probleem toetustega on see, et toetus võib ettevõtte tootlikkust vähendada kahel põhjusel. Esiteks võib toetuse saaja kapitali (hooned, masinad ja seadmed, oskusteave) üle investeerida ja teiseks võib toetuse saamise tagajärjel ettevõtetel, mis ka ilma toetuseta teenis kasumit, muutuda juhtkond ja töötajad vähem motiveerituks. Sel juhul võidakse mitte püüelda kuluefektiivsete meetodite poole. Analoogselt, kui toetuse saamine hoidis ära ettevõtte pankroti, ei ole see ettevõtte sunnitud oma tegevust reorganiseerima ega tulemusi parandama samal määral kui toetust mittesaanud ettevõtted, mis seisavad pankrotiga silmitsi. Lisaks sellele võivad potentsiaalsed toetuse saajad kulutada rohkem lobitööle, mitte tootlikkust tõstvatele tegevustele, nagu näiteks teadus- ja arendustegevusele. Uuring näitas, et subsideerimise ja lisandväärtuse kasv olid positiivses korrelatsioonis. Samuti leiti, et toetust saanud ettevõtete tootlikkus kasvas esimesel aastal pärast toetuse saamist, kuid mida rohkem toetust ettevõtte sai, seda väiksemaks tootmistegurite ühistootluse kasv jäi. (*ibid.*)

Itaalia Panga poolt 2005. aastal korraldatud küsitluse vastuste alusel (750 tootmisettevõtet) leidis Cannari *et al* (2006), et juhul, kui toetused soodustaksid täiendavate investeeringute tegemist, võiks näha kompromissi majanduskasvu ergutamise ning konkurentsi moonutamise ja riigi rahanduse koormamise vahel. Probleem on aga toetuste mõjususega, kui teha täiendavaid investeeringuid. Uuringu tulemused näitasid, et investeeringutoetustel oli limiteeritud mõjus. Toetuseta oleks kolmveerand toetust saanud ettevõtetest investeerinud siiski samas mahus. Ülejäänud veerand oleks sama investeeringu

teinud tulevikus. Täiendav investeering, mille saadav toetus esile kutsus, oli vaevalt 15% toetuste kogusummast, mis ettevõtetele jagati.

Põllumajandusliku tootmise sektor jagatakse kolmeks valdkonnaks: esimesse kuuluvad tööstused, mis toodavad agraarsektorile ja toidutööstusele vajalikke vahendeid ning pakuvad teenuseid, teise kuuluvad agraarsektori ettevõtted ning kolmandasse toiduainetööstus. Sotsiaalmajanduslikult arenenumates riikides (mõõdetuna SKP järgi elaniku kohta) on esimese ja kolmanda valdkonna töötajate arv suurema osakaaluga kui teises valdkonnas töötajate arv, näiteks Belgias 2009. aastal vastavalt 33%, 31% ja 36%. Vähem arenenud riikides (enamasti EL-iga alates 2004. aastast liitunud riigid) on aga olukord vastupidine. Suurem osa põllumajanduslikus tootmises hõivatutest on tegev agraarsektoris, näiteks Rumeenias vastavalt 11%, 83% ja 6%. Eestis jagunesid osakaalud kolme valdkonna vahel järgmiselt: 25%, 44% ja 31%. Eestis töötas agraarsektoris protsentuaalselt kõige vähem inimesi võrreldes teiste EL-iga alates 2004. aastast liitunud riikidega. 2009. aastal oli toiduainetööstuses hõivatute arv alates 2004. aastast liitunud riikidest protsentuaalselt suurim Tšehhis ning seejärel Eestis. Samas artiklis selgus ka, et põllumajandusliku tootmise sektoris oli 2009. aastal näiteks Suurbritannias hõivatud 4%, Eestis 10% ja Rumeenias 35% kogu riigi tööga hõivatud elanikkonnast. Hollandis ja Iirimaal oli tööjõu tootlikkus toodangumahu baasil toiduainetööstuses 2009. aastal üle 400 000 euro töötaja kohta, samal ajal kui Bulgaarias oli sama näitaja vaid 24 000 ning Eestis 75 000 eurot töötaja kohta. (Mrówczyńska–Kamińska 2013)

Schalk ja Untiedt (2000) leidsid perioodil 1978–1989 Lääne-Saksamaa tootmis-ettevõtteid analüüsides, et toetuse saamine mõjutas nii investeerimismahte kui ka töötajate arvu positiivselt.

Gabe ja Kraybill (2002) seevastu leidsid Ohio tootmisettevõtete näitel, analüüsides perioodi 1993–1995, et toetustel oli väga väike või isegi negatiivne mõju tegelikule töötajate arvule.

Belgia, Prantsusmaa, Itaalia ja Suurbritannia tootmis- ja teenindusettevõtete aastate 1993–2001 finantsanalüüs tõestas negatiivset suhet ettevõtte suuruse (vara järgi) ja kasumlikkuse (ROA) vahel. Alates EL-i ühtse turu tekkimisest oli ettevõtetal olnud lihtsam laieneda nii geograafiliselt kui ka sortimendilt. Uuringu autorid leidsid, et sellisel laienemisel võis olla negatiivne mõju ettevõtete kasumlikkusele. Samas oli turuosa ja kasumlikkuse suhe järjepidevalt positiivne ning tootmise valdkonnas tugevam kui teenuste valdkonnas. See võib

aga viia Euroopa tootmisettevõtted selleni, et tootlikkuse suurendamiseks, reklaamiks, kampaaniateks ja innovatsiooniks rakendatakse kulukaid strateegiaid, et võita turuosa. Samuti täheldati negatiivset suhet finantsvõimenduse kordaja ja kasumlikkuse vahel ning positiivset suhet kasumlikkuse ja maksevõime näitajate vahel. Kõrge maksevõimega ettevõtted kohanesid muutuvate tingimustega kiiremini ning saavutasid kasumlikkuse saavutamisel tugevama positsiooni, samal ajal kui suurema finantsvõimendusega ettevõtted olid kohustatud teenindama suuremat võlga. (Goddard, Tavakoli, Wilson 2005)

Heisz ja LaRochelle-Côté (2004) analüüsisid seost ettevõtte finantsvõimenduse ning töötajate arvu vahel Kanada tootmisettevõtete näitel tingimustes, kus nõudlus ettevõtte toodete järele kahanes. Autorid leidsid, et suurema finantsvõimendusega ettevõtted vastasid müügitulu langusele töötajate arvu ning varude jäägi suurema vähendamisega kui väiksema finantsvõimendusega ettevõtted.

Moss ja Stine (1989) analüüsisid tootmisettevõtete suuruse ja maksevõime suhet. Autorid leidsid, et likviidsus on ettevõtte suurusega negatiivses seoses. Ettevõtte suurus määrati müügitulu ja vara alusel. Analüüsiti aastaid 1983–1987 ja 245 ettevõtet (65 nendest kuulusid toiduainetööstusesse). Ettevõtted jagati nimetatud perioodi keskmise müügitulu ja vara alusel rühmadesse ning arvatati keskmised maksevõime näitajad. Maksevõime näitajatena kasutati analüüsis lühiajaliste kohustuste kattekordajat, maksevõimekordajat, varude käibevaldet, raha ja müügitulu suhet, käibekapitali ja müügitulu suhet ning *defensive intervall*'i (vt lisa 1).

Esimesel korral rühmitati ettevõtted üle müügitulu/vara mediaani jäävateks ning alla mediaani jäävateks ehk suuremad 50% ja väiksemad 50%. Teisel korral jagati ettevõtted kolmeks: müügitulu/vara järgi suuremad 33,3%, keskmised 33,3% ja väiksed 33,3% ning kolmandal korral viieks: suurimad 20%, järgmised 20%, keskmised 20%, järgmised 20%, väiksemad 20%. Analüüsi tulemusena selgus, et mida suurem oli ettevõtte müügitulu või vara maht, seda väiksemad olid maksevõime näitajad. Autorid tõid võimalike põhjustena välja järgmist: suurtel ettevõtetel on paremad võimalused emiteerida lühiajalisi võlakirju, lisaks on neil tihti krediidiini leping pangaga. Samuti on suurematel ettevõtetel ilmselt rohkem finantstöötajaid, kes tegelevad käibevara juhtimisega, ning on seetõttu efektiivsemad, kuna tulevad suuremate kulude juures toime madalama maksevõimega.

Marc Deloof (2003), analüüsis käibekapitali juhtimise ja kasumlikkuse suhet 1009 suure Belgia ettevõtte näitel perioodil 1992–1996, leidis, et varude ja nõuete käibevalte

vähendamisega saab ettevõtte kasumlikkust tõsta. Lisaks leidis ta, et vähem kasumlikud firmad ootasid võlgade likvideerimisega kauem. Ta mõõtis kasumlikkust *gross operating income* alusel, mis oli arvutatud järgnevalt: (müügitulu – müüdü toodangu kulu) / (vara – finantsvara). Ta ei kasutanud kasumlikkuse mõõdikuna vara puhasrentaablust, kuna paljudel ettevõtetel oli vara hulgas suures summas finantsinvesteeringuid, peamiselt teiste ettevõtete aktsiaid ja osi.

Varasemate uuringute käigus on jõutud erinevate tulemusteni. Tulemused on näidanud ettevõtete näitajatele nii toetuste positiivset kui ka negatiivset mõju. Samuti on leitud, et toetuse saamise mõju ei pruugi olla väga pikaajaline. Erinevates uuringutes on välja toodud nii positiivne kui ka negatiivne mõju töötajate arvule. On leitud, et investeeringutele ja müügitulule on toetuse laekumine mõjunud positiivselt, kuid samas lisatud, et kui toetuse laekumine lõppes, jäi juurdekasvutempo teiste ettevõtetega samale tasemele. Uuringud on näidanud nii negatiivset mõju tootmistegurite ühistootlusele kui ka seda, et toetust saanud ettevõtete tootlikkus kasvas esimesel aastal pärast toetuse saamist, kuid mida rohkem toetust ettevõtte sai, seda väiksemaks tootmistegurite ühistootluse kasv jäi. On leitud tõendeid, et subsideerimine ja lisandväärtuse kasv on positiivses korrelatsioonis. On ka järeldatud, et toetuseta oleks kolmveerand toetust saanud ettevõtetest investeerinud siiski samas mahus ja ülejäänud veerand oleks sama investeeringu teinud tulevikus.

2. EESTI TOIDUAINETÖÖSTUSESSE KUULUVATE, TOETUST SAANUD ETTEVÕTETE FINANTSARUANNETE ANALÜÜS

2.1 Analüüsimetoodika kirjeldus

Töö on koostatud avalike andmete põhjal, mis pärinevad RIK-ist ja PRIA-st. RIK-ist saadud andmete hulgas on EMTAK-i järgi toiduainete tootmise (kood C10) alla kuuluvate ettevõtete bilanss, kasumiaruanne, rahakäibe aruanne, töötajate arv, EMTAK-i koodid, info omanike kohta ning majandusaasta alguse ja lõpu kuupäevad perioodil 2005–2012. Tabelist 2.1 on näha aastate lõikes selliste ettevõtete arv, mille kohta nimetatud andmed (31.03.2014 seisuga) on olemas. Ettevõtete hulk on suurem kui tabelis 1.1, kuna nende hulgas on ka ettevõtteid, mille EMTAK-i kood mõnel aastal puudus, oli vigane või viitas muule tegevusalale, samas kui sellele eelneval ja järgnevatel aastatel kuulus ettevõtte toiduainetööstusesse. Puuduvad ja vigased EMTAK-i koodid lisas ja parandas autor käsitsi. PRIA-st saadud andmed sisaldavad töös jälgitud meetmetest aastate ja ettevõtete lõikes makstud toetussummade suurust.

Tabel 2.1. Ettevõtete arv aastate lõikes

Aasta	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ettevõtete arv	379	409	436	364	478	489	524	409

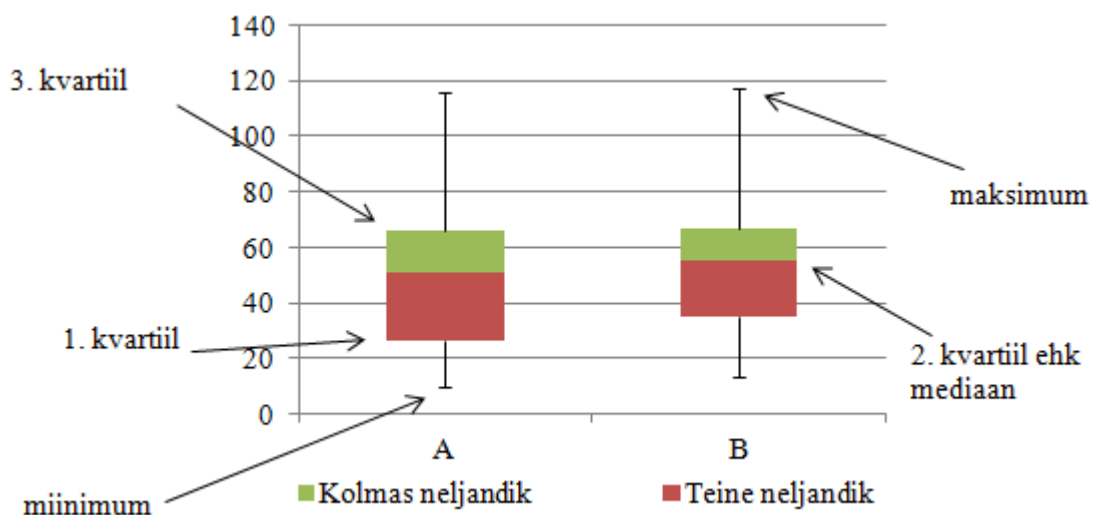
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist saadud andmed

Esmalt tegeleti andmekvaliteedi tõstmisega, selleks välistas autor mõned ettevõtted, mille põhjaruanded ei olnud aritmeetiliselt korrektsed ning raamatupidamise aastaaruannete lisadest ei olnud võimalik vea põhjust tuvastada. Kui majandusaasta aruande põhjal oli viga

tuvastatav, parandas autor andmed käsitsi. Vigu või puudujääke esines peamiselt aruannetes, mille periood algas enne 01.01.2009, kuna enne seda kuupäeva esitasid äriühingud aruanded PDF- või Wordi-vormingus RIK-i, kus need sisestati süsteemi käsitsi. Alates 01.01.2009 alanud perioodide kohta koostatud majandusaasta aruanded sisestati elektrooniliselt äriregistrisse, kus on mitmeid automaatkontrolle, mis tagavad aruannete matemaatilise korrektsuse jms. Kasumiaruande skeemi 2 puhul lisas autor tööjõu- ja palgakulude andmed käsitsi tegevusaruannetest. Seejärel, hinnates andmekvaliteedi väga heaks, arvutas autor suhtarve Statistikaameti koduleheküljel avaldatud valemite alusel (vt lisa 1), millest magistritöös analüüsitakse töö mahu piiratuse tõttu olulisemaid.

Analüüsitavate ettevõtete hulka kuuluvad järgmised õiguslikud vormid: osühingud, aktsiaseltsid ja üks tulundusühistu.

Autor kasutab töös suhtarvuanalüüsi, mille tulemused esitatakse karpdiagrammidel (*box-and-whisker plot*). Töös püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks analüüsitakse näitajate asendkeskmisi (esimest kvartiili, mediaani ja kolmandat kvartiili) ning parema visualiseerimise eesmärgil on ekstreemumid välja jäetud, st diagrammilt miinimum- ja maksimumväärtust näitavad vurrud (*whiskers*) eemaldatud. Joonisel 2.1 on toodud näide karpdiagrammist.

Joonis 2.1. Karpdiagramm

Allikas: autori koostatud

1. kvartiil on arvurea (siinses töös suhtarvurea) liige, millest väiksemad on 25% rea väärtusest. Mediaan on järjestatud (suht)arvurea keskmine liige, pooled selle rea väärtused on mediaanist väiksemad, pooled suuremad. Mediaan on paaritust arvust liikmetest koosneva rea keskmine liige või paarisarvust liikmetest koosneva rea kahe keskmise liikme poolsumma. Kolmandast kvartiilist on väiksemad 75% rea kõikidest väärtustest. Joonisel 2.1 ning töös esitatud järgmistel karpdiagrammidel kujutab teine neljandik väärtuseid, mis jäävad esimese kvartiili ja mediaani vahele, ning kolmas neljandik väärtuseid, mis jäävad mediaani ja kolmanda kvartiili vahele. (Mõisted)

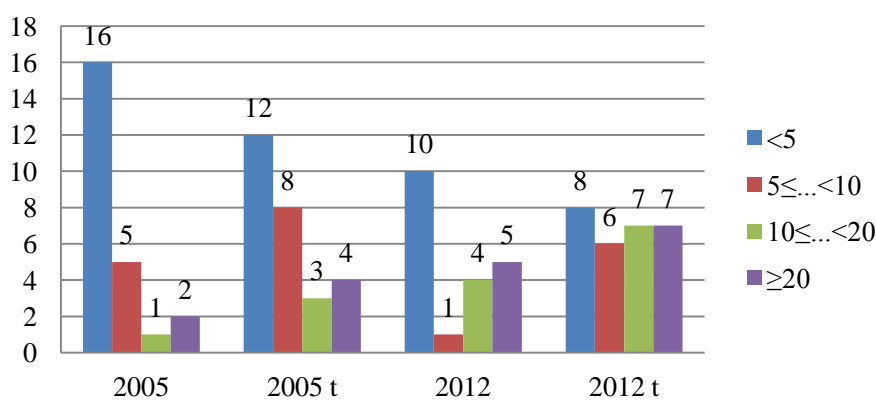
Et võrrelda PRIA-st toetust saanud keskmise suurusega ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise, kasumlikkuse ja maksevõime näitajaid analüüsitava perioodil toiduainetööstusesse kuuluvate ja PRIA-st toetust mittesaanud keskmise suurusega ettevõtetega, on koostatud karpdiagrammid. Diagrammide aluseks on vastaval aastal toiduainetööstuse nende keskmise suurusega ettevõtete analüüsitavate näitajate väärtused, mis perioodil 2005–2012 PRIA-st toetust ei saanud, ning samal perioodil PRIA-st toetust saanud ettevõtete analüüsitavate näitajate väärtused. Keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ja toetust saanud ettevõtteid oli 37 (vt lisa 4) ning kokku laekus neile sel perioodil 19,1 miljonit eurot (vt tabel 1) toetust.

Alapeatükis 2.8 võrreldakse, kuidas eristuvad nende ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise, kasumlikkuse ja maksevõime näitajad, millele laekunud toetuse osakaal samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahust oli keskmisest suurem, nende ettevõtete vastavatest näitajatest, millele laekunud toetuse osakaal samal perioodil materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse tehtud investeeringute kogumahust oli keskmisest väiksem. Selleks on koostatud karpdiagrammid, mille aluseks on vastaval aastal nende toiduainetööstuse keskmise suurusega ettevõtete analüüsitavate näitajate väärtused, mis said toetust üle keskmise, ning samal perioodil alla keskmise toetust saanud ettevõtete analüüsitavate näitajate väärtused.

Alapeatükis 2.9 võrreldakse, kuidas eristuvad nende ettevõtete tööjõumaksude kulu juurdekasvutempo, millele laekus analüüsitava perioodil PRIA-st toetust, nende ettevõtete vastavatest näitajatest, millele toetust ei laekunud.

2.2 Keskmise suurusega ettevõtete peamised absoluutnäitajad

Toiduainetööstuse keskmise suurusega ettevõtete absoluutnäitajate iseloomustamiseks on koostatud joonised 2.2–2.4. Joonistel on toetust saanud ettevõtete näitajate puhul siin ja edaspidi aastaarvu järel t-täht. Kõige rohkem oli analüüsitava perioodil keskmise suurusega ettevõtete hulgas alla viiemiljonilise müügituluga ettevõtteid, kuid nende hulk oli kaheksa aasta jooksul vähenenud ning ettevõtete müügitulu suurenenud. 20-miljonilise või suurema müügituluga ettevõtteid oli 2005. aastal kokku kuus, 2012. aastal aga juba 12 (vt joonist 2.2).

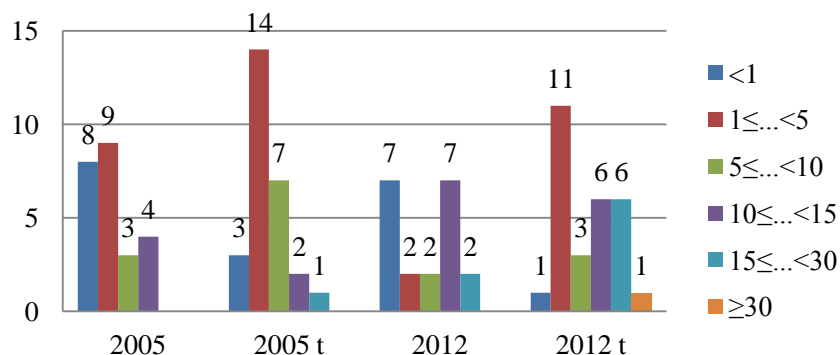

Joonis 2.2. Toetust saanud ja mittesaanud ettevõtete arv müügitulu (miljonites eurodes) järgi aastatel 2005 ja 2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Toetust mittesaanud ettevõtete hulgas oli 2005. aastal kõige rohkem ettevõtteid, mille bilansimaht oli vahemikus 1≤...<5 miljonit, 2012. aastaks oli nende arv langenud üheksalt kahele (vt joonis 2.3).

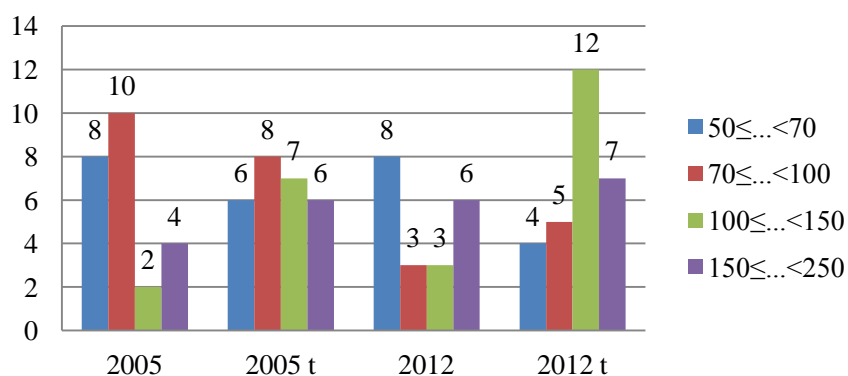
Ettevõtete arv, mille bilansimaht oli vahemikus 10<...≤15 miljonit, oli kasvanud neljalt seitsmele (vt joonist 2.3). 2012. aastaks oli toetust mittesaanud ettevõtete hulgas ka kaks ettevõtet, mille vara maht oli vahemikus 15≤...<30 miljonit. Toetust saanud ettevõtetel olid bilansimahud samuti kasvanud, vahemikus 10≤...<15 miljonit olnud bilansimahuga ettevõtete arv oli tõusnud kahelt kuuetele, vahemikus 15≤...<30 miljonit olnud vara mahuga ettevõtete arv ühelt kuuetele ning 2012. aastaks oli lisandunud ka üks ettevõte, mille vara maht ületas 30 miljonit.

Joonis 2.3. Toetust saanud ja mittesaanud ettevõtete arv bilansimahu (miljonites eurodes) järgi aastatel 2005 ja 2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

2005. aastal oli kõige rohkem ettevõtteid, mille töötajate arv jäi vahemikku $70 < \dots \leq 100$ (vt joonist 2.4). Toetust mittesaanud ettevõtete puhul oli selliste ettevõtete arv 2012. aastaks vähenenud kümnelt kolmele, toetust saanud ettevõtete puhul kaheksalt viiele. Toetust saanud ettevõtete seas oli $100 < \dots \leq 150$ töötajaga ettevõtete arv kasvanud viie ettevõtte võrra.

Joonis 2.4. Toetust saanud ja mittesaanud ettevõtete arv töötajate arvu järgi aastatel 2005 ja 2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Võrreldes 2005. aasta lõpu seisuga oli 2012. aasta lõpuks kasvanud 100% Eesti omanikele kuuluvate ettevõtete arv, kahanenud 50–99% ulatuses Eesti omanikele kuuluvate ettevõtete arv ning kasvanud 100% välisomanike ettevõtete arv (vt tabel 2.2). RIK-ist saadud andmete alusel olid välisomanikest esindatud näiteks Soome, Rootsi, Venemaa, Suurbritannia ja Luksemburg.

Tabel 2.2. Keskmise suurusega ettevõtete arv Eesti omanike osaluse suuruse lõikes

Omanik	31.12.2005		31.12.2012	
	Toetust mittesaanud	Toetust saanud	Toetust mittesaanud	Toetust saanud
100% Eesti	10	16	13	19
50–99%	9	7	1	4
1–49% Eesti	1	0	0	0
0% Eesti	4	4	6	5

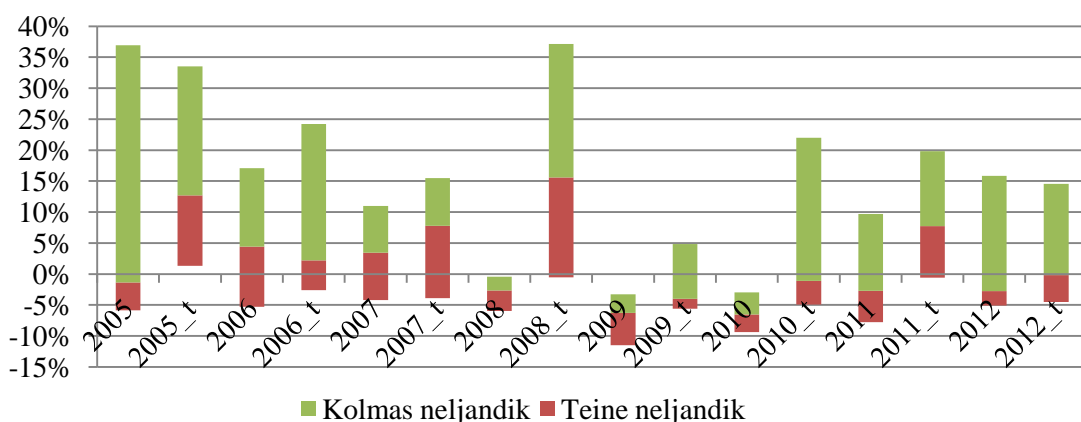
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist saadud andmed

2.3 Arengukiiruse näitajad

Ettevõtte arengukiiruse näitajatest analüüsib autor põhjalikumalt materiaalse põhivara, vara ja müügitulu juurdekasvutempot. Materiaalne põhivara moodustas RIK-ist saadud andmete põhjal analüüsitaval perioodil ettevõtete varast keskmiselt 51–60%.

Materiaalse põhivara juurdekasvutempo on arvatatud jääkmaksumuselt, kuna põhjaruannetes puudusid andmed soetusmaksumuse kohta ning RIK-ist ei olnud võimalik seda infot kaheksa aasta kohta saada. Kuigi ettevõtted võisid kasutada kulumi arvestamiseks erinevaid meetodeid, usub autor, et tulemust see oluliselt ei moonuta. Materiaalse põhivara juurdekasvutempo on toetust saanud ettevõtetel analüüsitavast kaheksast aastast viiel olnud kõigi kolme asendkeskmise näitaja poolst kõrgem kui PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetel (vt joonist 2.5). 2005. ja 2012. aastal oli veidi madalamal kolmas kvartil ning 2006. aastal mediaan, kuid ülejäänud asendkeskmise näitajad olid kõrgemad. Kuna töös jälgitavatest meetmetest toetati peamiselt uute masinate, seadmete, tootmishoonete, jäätmekäitlus-süsteemide jms soetamist, siis oleksidki pidanud toetused materiaalse põhivara juurdekasvutempole otsest mõju avaldama. 2005. aastal oli madalam kolmas kvartil põhjustatud

ettevõtetest, mis müüsid märkimisväärset hulgal materiaalet põhivara. 2012. aastal oli toetust mittesaanud ettevõtete kolmas kvartiil ja 2006. aastal mediaan kõrgem, kuna paar ettevõtet soetasid olulisel määral materiaalet põhivara. Autori hinnangul on see ebaoluline ning üldistavalt võib öelda, et materiaalne põhivara kasvas toetust saanud ettevõtetel analüüsitaval perioodil kiiremini kui PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetel. Samale tulemusele jõudsid ka Cerqua ja Pellegrini (2014) ning Bernini ja Pellegrini (2011). 2012. aastal ei olnud see erinevus siiski märkimisväärne. Nagu esimeses peatükis mainitud, olid 2006. ja 2007. aastad n-ö vaheaastad, mil tööstusele investeeringutoetust ei määratud.

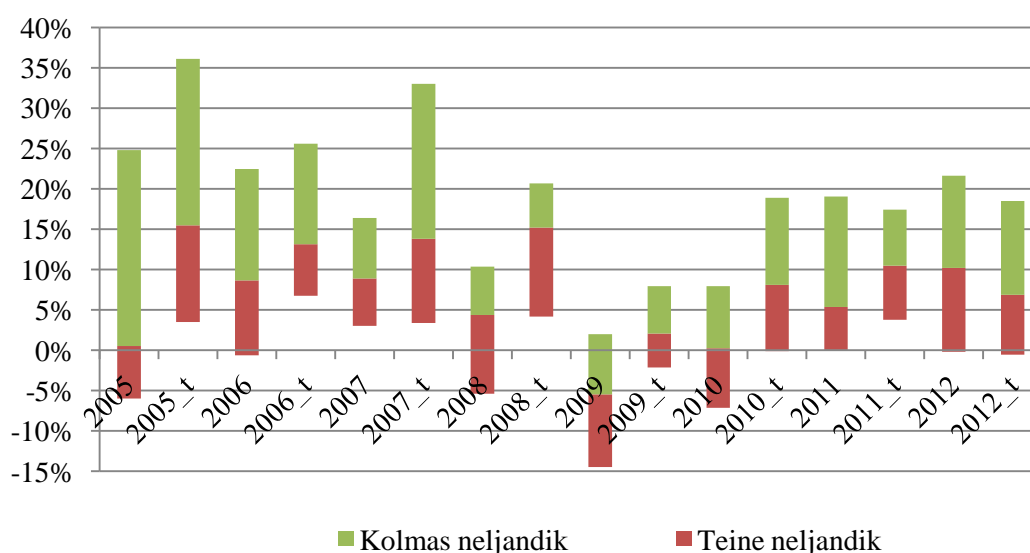
Joonis 2.5. Materiaalse põhivara juurdekasvutempo (jääkmaksumuses) perioodil 2005–2012
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Kõige rohkem paistis silma 2008. aasta, kus toetust saanud ettevõtete materiaalse põhivara juurdekasvutempode mediaan oli 15,6% ja toetust mittesaanutel –2,7%, kolmas kvartiil vastavalt 37,2% ja –0,4%. 2008. aastal rakendusid meetmed MAK 1.6 ja EKF 2.3 ning siis määrati toetus analüüsitavatest ettevõtetest 12-le kogusummas 5,3 miljonit eurot. Sellest suuremas summas oli toetust määratud vaid 2004. aastal. Kuna PRIA maksis toetuse välja kuludokumentide alusel tagantjärele, siis on näha, et 2008. aastal tehtud investeeringute suur maht kajastus ka 2009. aastal väljamakstud toetuse summas (vt tabelit 1.7). 2009. aastal määrati seevastu suhteliselt väike toetussumma – neljale ettevõttele kokku 819 000 eurot, mis on taas graafikus näha. Majanduslanguse tõttu olid nii toetust saanud kui ka mittesaanud ettevõtete investeeringud madalal tasemel, neid ei tehtud kas üldse või tehti väheses mahus.

2008.–2010. aastal oli toetuse taotlemisel olukord, kus ettevõtetele, kes oleks olnud võimalised toetust kasutama ja omafinantseeringut maksma, puudus ligipääs toetusrahale. Need ettevõtted, kellel oli võimalus toetust taotleda, ei saanud seda teha, kuna iga toetus vajab omafinantseeringut ning pangad ei rahastanud ettevõtteid. (Potisepp 2014)

2010. aastal oli määratud toetuse summa aga taas suurem, 17 ettevõttele 4,3 miljonit, 2011. aastal 7-le 3,5 miljonit eurot. Vaatamata 2012. aastal määratud 1,7 miljoni euro suurusele toetusele oli erinevus siiski minimaalne. Võimalik, et toetuse määramise otsus tuli aasta viimases pooles ja investeeringuid ei jõutud 2012. aasta sees teha.

Vara juurdekasvutempo (joonis 2.6) oli PRIA-st toetust saanud ettevõtetele kogu analüüsitava perioodi jooksul kõikide asendkeskmise näitajate poolest kõrgem, v.a 2011. aastal kolmas kvartil ning 2012. aastal kõik kvartiilid. 2012. aastal mõjutas toetust mittesaanud ettevõtete vara juurdekasvutempot positiivselt materiaalse põhivara juurdekasvutempo juures nimetatud ettevõtted, mis tegid suuri investeeringuid materiaalsesse põhivarasse. 2011. ja 2012. aastal oli RIK-ist saadud andmete alusel mitmel toetust mittesaanud ettevõttel nõuete saldo tavapärase majandustegevuse käigus oluliselt kasvanud. Tänu uutele tootmishoonetele ja -seadmetele oli võimalik tootmismahhte kasvatada ning sortimenti laiendada, mis oleks pidanud mõjutama positiivselt müüki ning see omakorda nõudeid ostjate vastu ja ka laos hoitavaid varusid.

Joonis 2.6. Vara juurdekasvutempo perioodil 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

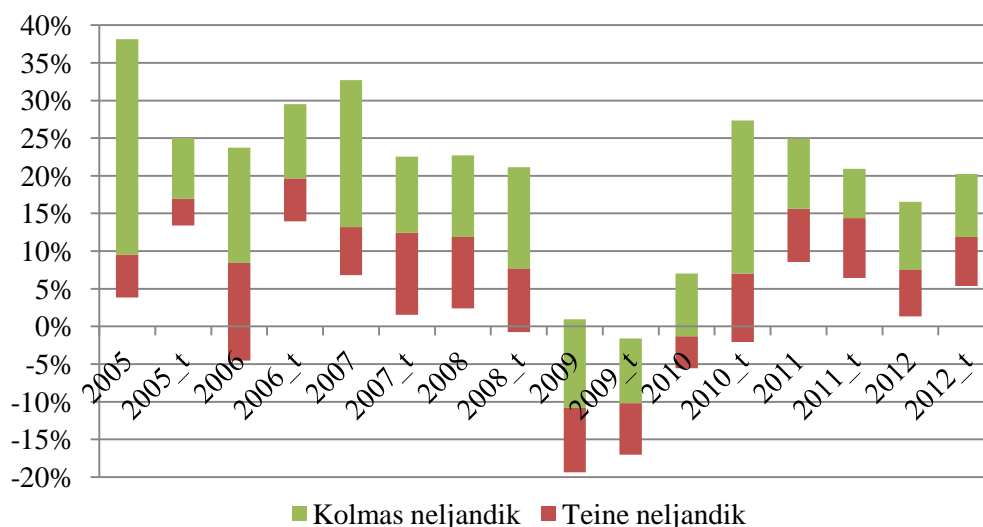
2012. aastal määratud toetuse summa oli 52% väiksem kui 2011. aastal määratud toetuse summa (vt lisa 4).

Kuna ka materiaalse põhivara juurdekasvutempo kolmas kvartii oli 2012. aastal toetust saanud ettevõtetal madalam, võib oletada, et määratud toetuse langus põhjustas toetust saanud ettevõtetal ka veidi madalama vara juurdekasvutempo, võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega.

Autor eeldas, et uute seadmete ja tootmisliinide toel oli toetust saanud ettevõtetal võimalus laiendada sortimenti, muuta pakendeid atraktiivsemaks, toota suuremaid koguseid jne ning seeläbi suurendada müügitulu kiiremini kui toetust mittesaanud ettevõtted. Jooniselt 2.7 järeldub, et toetust saanud ettevõtetal olid kõik kolm asendkeskmise näitajat kõrgemad vaid kolmel aastal ning madalamad samuti kolmel aastal. Kahel aastal oli kolmas kvartii madalam. 2005. aastal oli toetust saanud ettevõtete **müügitulu juurdekasvutempo** esimene ja teine kvartii kõrgemad kui toetust mittesaanud ettevõtetal, kuid kolmas kvartii oluliselt madalam. Toetust mittesaanud ettevõtete 2005. aasta kolmas kvartii oli kõrgem tänu ekspordimahtude suurenemisele. 2007. aastal oli toetust saanud ning mittesaanud ettevõtete müügitulu juurdekasvutempo mediaan suhteliselt samal tasemel, kuid esimene ja kolmas kvartii olid toetust saanud ettevõtetal madalamad. Müügitulu languse põhjuseks tuuakse majandusaasta aruannetes välja näiteks pronksiöö sündmuste tõttu tekkinud pingelist olukorda Eesti ja Venemaa vahel, Aasia kalatootjate agressiivset laienemist Euroopas (AS-i Beetak...) ning „musta“ kalaäri (AS-i Pärnu Laht...). Esimene ja kolmas kvartii olid toetust saanud ettevõtetal madalamad seetõttu, et toetust saanud ettevõtete seas on rohkem kalatööstusi kui toetust mittesaanud ettevõtete seas. Positiivselt mõjus müügitulu juurdekasvutempole 2007. aastal kogu maailmas toimunud toidukaupade hinnatõus.

Toetust saanud ettevõtete 2007. ja 2008. aasta madalama müügitulu juurdekasvutempo põhjuseks võis olla see, et nimetatud aastatel laekus ka toetust märkimisväärselt vähem kui kahel eelmisel aastal (vt tabelit 1.7). Sellest võiks järeldada, et toetuse mõju müügitulule ei ole väga pikaajaline: toetust saanud ettevõtete müügitulu kasvas 2005.–2006. aastal kiiremini (v.a 2005. aasta kolmas kvartii), kuid hiljem aeglasemalt (2007–2008). Sarnasele järeldusele jõudsid ka Cerqua ja Pellegrini (2014). 2005.–2006. aastal laekus kokku 6,5 miljonit eurot toetust, 2007.–2008. aastal 0,9 miljonit eurot. 2009. aastal oli toiduainetööstuses müügitulu kahanenud ning toetust saanud ettevõtete esimene kvartii ja mediaan olid toetust mittesaanud ettevõtete vastavatest näitajatest kõrgemal. Samas 2009. aastal laekus ettevõtetele suhteliselt

suur toetuse summa, 3,3 miljonit, mis oli analüüsitava perioodi suuruselt kolmas. Tundub, et investeeriti tegevustesse, mis müügitulu kasvule ega languse takistamisele eriti kaasa ei aidanud. Autor eeldas, et toetust saanud ettevõtted suudavad majanduslangusega oluliselt paremini toime tulla kui toetust mittesaanud ettevõtted. Põhjuseks, miks toetust saanud ettevõtete müügitulu igal aastal kiiremini ei kasvanud, võis olla ka nõrgem turundus (Potisepp 2014).

Joonis 2.7. Müügitulu juurdekasvutempo perioodil 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Toetuse saajate puhul võib vahel olla tegu ettevõtetega, mis niikuinii on kehvemad. Keskmise suurusega ettevõtted on üldiselt küll suhteliselt tugevad, kuid kuna nende hulka kuuluvad 50–249 töötajaga ettevõtted (st vahemik on väga suur), on see ka kõige mitmekülgsem rühm oma võimekuse ja turundusse suhtumise poolest. Väga paljud ettevõtted, mis saavad toetusi, peavad seda loomulikuks, et keegi teine peab nende tootmise pärast muretsema. Konkreetsete kaubamärkide turunduseks ei ole eriti võimalik kuskilt toetust saada. Muuks turunduseks ei pruugi raha jätkuda või ei peeta seda vajalikuks. (Potisepp 2014)

2010. aastal oli toetust saanud ettevõtete müügitulu jälle kiiremini kasvanud. Autori hinnangul võisid põhjuseks olla taas uued tootmishooned, -seadmed ja -liinid, mis võimaldasid lisaks kodumaise müügi suurendamisele ka ekspordikäibe kasvu. Renoveeritud ja modernsete hoonete ja tänapäevaste seadmetega tootmisettevõtted said taotleada toiduaine-

tööstuses vajalikke sertifikaate, mis tegid eksportimise lihtsamaks. Peab arvestama ka asjaoluga, et toetuse mõju võis esile tulla teatud viitega. On võimalik, et 2009. aastal laekunud suur toetussumma mõjutas 2010. aasta kõrgemat juurdekasvutempot ning 2009. aastal ei jõudnud veel müügitulu langust oluliselt peatada. 2011. aastal on müügitulu juurdekasvutempo toetust saanud ettevõtetel madalam ja 2012. aastal kõrgem. Toetust laekus mõlemal aastal üle kolme miljoni euro, 2012. aastal peaaegu neli miljonit. Suurem müügitulu juurdekasvutempo 2012. aastal võis samuti olla seotud 2011. laekunud toetustega ning kuna 2010. aastal laekunud toetus väga suur ei olnud, ei näe ka 2011. aastal toetust saanud ettevõtete müügitulu juurdekasvutempode puhul suuremaid näitajaid.

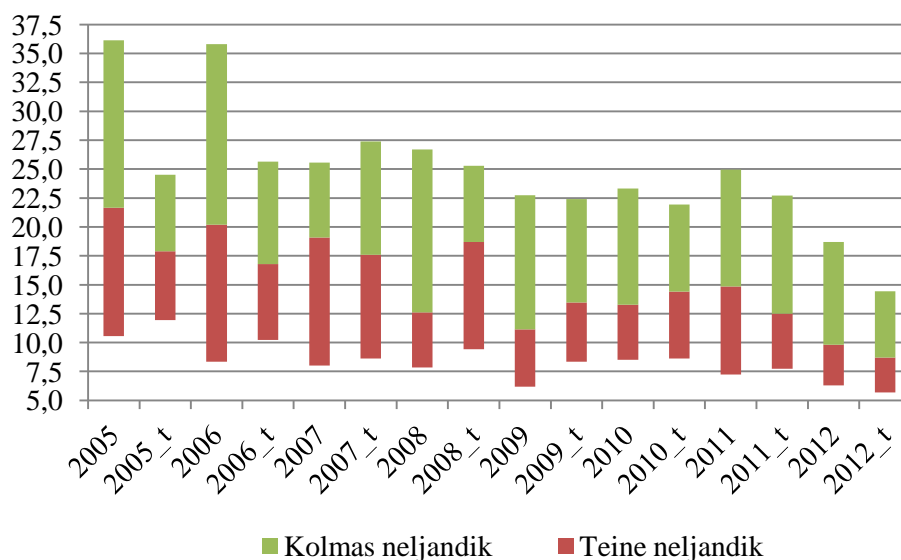
Autor eeldas, et toetust saanud ettevõtete müügitulu juurdekasvutempo oli igal aastal kõrgem toiduainetööstuse ettevõtete müügitulu juurdekasvutempost. Analüüs näitab aga, et nii see ei olnud ja on tuntav seos laekunud toetuse summadega ehk analüüsi põhjal jääb mulje, et mida suurem oli laekunud toetus, seda suurem oli müügitulu juurdekasvutempo, samas väiksem toetussumma ei pruukinud üldse erilist mõju avaldada (näiteks aastatel 2007 ja 2008). Kui tänu moodsatele hoonetele, seadmetele ja tootmisliinidele suudetakse müügitulu kiiremini kasvama panna, siis ei näi see pikaajaliselt toimivat – võimalik, et see oli tingitud puudulikust turundustegevusest.

2.4 Aktiivsuse näitajad

Aktiivsuse näitajatest analüüsib autor varude käibesagedust ja vara käibesagedust. RIK-ist saadud andmete põhjal moodustasid varud analüüsitaval perioodil keskmise suurusega ettevõtete varast keskmiselt 13–16%.

Varude käibesagedus näitab, mitu korda aastas kaubad keskmiselt maha müüakse. Tootmisettevõtetel, kus varud on igapäevaseks toimimiseks hädavajalikud, on varude juhtimine väga oluline. Toiduainetööstuses, kus varud riknevad kiiresti, on nende käibesagedus erilise tähelepanu all. Capkun, Hameri ja Weiss (2009) leidsid, et varude käibesageduse ning ettevõtte bruto- ja ärikasumi vahel on positiivne seos. Jooniselt 2.8 järeldub, et väga suuri erinevusi toetust mittesaanud ning toetust saanud ettevõtetel varude käibesageduses ei olnud. 2005. ja 2006. aastal oli toetust saanud ettevõtete varude käibesageduse esimene kvartiil kolmandast kvartiilist vaid 13 võrra väiksem, toetust mittesaanud ettevõtetel aga 26 võrra, 2006. aastal vastavalt 15 ja 27 võrra. Toetust

mittesaanud ettevõtete 2005. ja 2006. aasta kolmanda kvartiili kõrgeima varude käibesagedusega ettevõtted tegelesid pagaritoodete tootmisega (Toiduainetööstuse ettevõtete...).

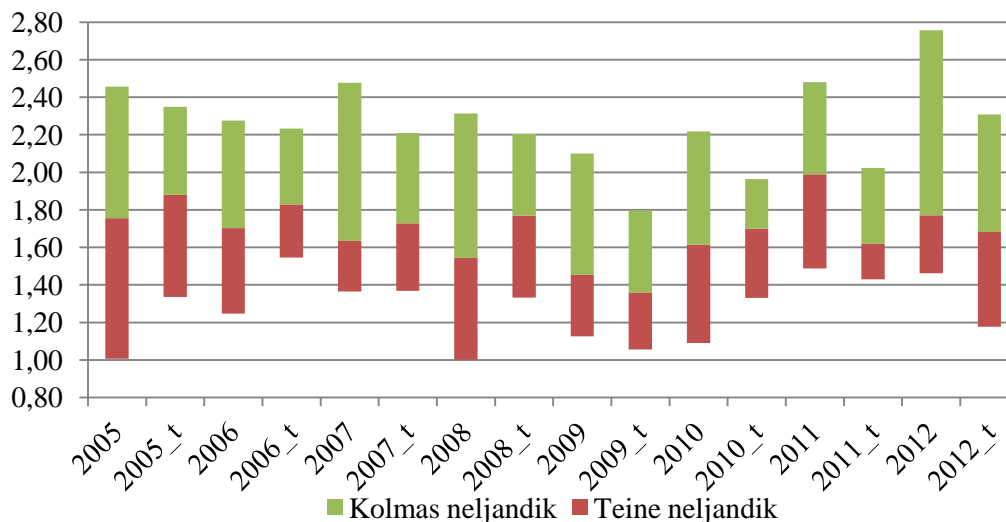
Joonis 2.8. Varude käibesagedus perioodil 2005–2012 (korda aastas)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

2005. ja 2006. aastal oli aga toetust saanud ettevõtete kolmas kvartiil oluliselt madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Jooniselt 2.7 on ka näha, et samadel aastatel oli müügitulu juurdekasvutempo toetust saanud ettevõtetel kõrgem (v.a 2005. aasta kolmas kvartiil). Madalama varude käibekordaja võimalik põhjus müügitulu kiire tõusu ajal võis olla liigsete varude ostmine ja tootmine, et kindlasti tarbijate nõudlusele vastata. 2009. aastal langes käibesagedus veidi, kuna tarbimine vähenes majanduslanguse tõttu ning varud jäid lattu kauemaks seisma.

2012. aastal oli varude käibesagedus märkimisväärselt langenud nii toetust mittesaanud kui ka toetust saanud ettevõtetel. Kolmas kvartiil asus ligikaudu tasemel, kus analüüsitava perioodi alguses paiknes esimene kvartiil. Selle põhjuseks võis olla müügiaktiivsuse langus või liigsete varude tekkimine. 2012. aasta müügitulu juurdekasvutempo oli mõnevõrra madalam kui 2011. aastal.

Jooniselt 2.9 näeme, et 2005.–2008. ning 2010. aastal olid toetust saanud ettevõtete **vara käibesageduse** esimene kvartiil ja mediaan kõrgemad, kuid kolmas kvartiil madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. 2009., 2011. ja 2012. aastal olid kõik asendkeskmise näitajad toetust saanud ettevõtetel madalamad. Vara käibesagedus näitab ettevõtte vara kasutamise efektiivsust. Mida kõrgem on vara käibesageduse näitaja, seda kõrgem on ka vara kasutamise efektiivsus.

Joonis 2.9. Vara käibesagedus perioodil 2005–2012 (korda aastas)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Vara käibesageduse alusel võib öelda, mitu eurot tuleb ühe varasse investeeritud euro kohta müügitulu näol aastas tagasi.

Nagu eespool kirjutatud, oli toetust mittesaanud ettevõtete müügitulu juurdekasvutempo 2005. aasta kolmas kvartiil kõrgem tänu ekspordikäivate kasvule. See mõjutas ka vara käibesagedust. 2006. aastal kasvas toetust saanud ettevõtetel nii müügitulu kui ka vara kiiremini ning ka vara käibesagedus oli kõrgem (v.a minimaalne erinevus kolmandas kvartiilis). See näitab, et varasse tehtud investeeringud võisid kaasa tuua müügitulu kasvu. 2007. ja 2008. aastal oli toetust saanud ettevõtete müügitulu juurdekasvutempo madalam, kuid vara juurdekasvutempo kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Sellest järeldub, et 75% toetust saanud ettevõtetest kasutas vara siiski efektiivsemalt kui toetust mittesaanud ettevõtted. 2009., 2011. ja 2012. aasta madalamad vara käibesagedused annavad põhjust

arvata, et mõnikord viidi investeering ellu vaid seetõttu, et sellele oli võimalik toetust saada, kuna vara kasutamise efektiivsus oli neil aastatel madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Toetust saanud ettevõtted olid siis investeerinud varasse, mis tõi müügitulu tagasi vähemal määral kui toetust mittesaanud ettevõtetel.

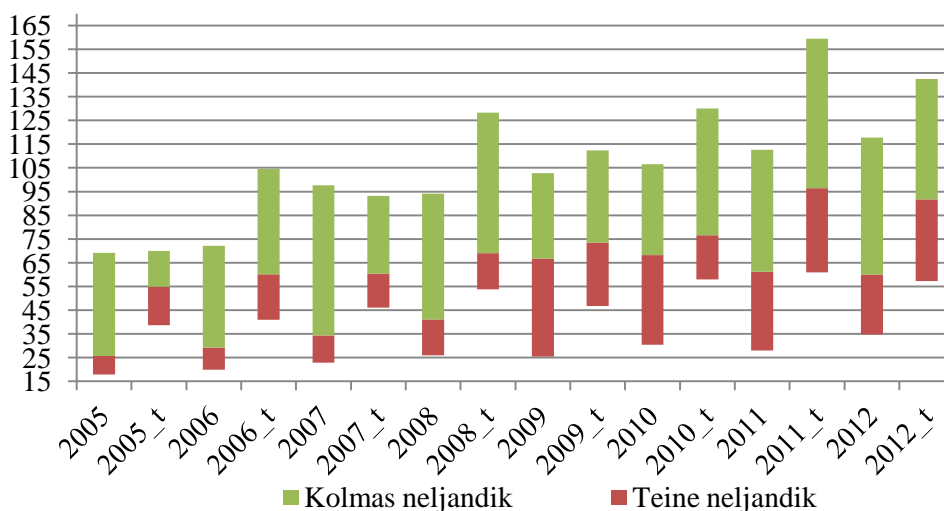
Võimalik, et toetust saades tehakse investeeringuid kiiremini ja kergekäelisemalt, kuid ettevõtte juhil tuleks mõelda, et soetatud vara tuleb suuta edaspidi ka üleval pidada (Potisepp 2014).

2.5 Tööjõu kasutamise näitajad

Müügitulu töötaja kohta oli toetust saanud ettevõtetel suurem kui toetust mittesaanud ettevõtetel (vt joonist 2.10), v.a minimaalne erinevus 2007. aasta kolmandas kvartilis. Põhjuseks oli asjaolu, et uute masinate ja seadmete kasutuselevõtu ning suurema automatiseerituse tõttu oli toetust saanud ettevõtetes töötajate arvu vähendatud või ei tõstetud seda toodangu mahu või müügitulu kasvuga samas tempos, kuna masinad tegid suurema osa tööst. Ka Gabe ja Kraybill (2002) leidsid, et toetustel oli väga väike või isegi negatiivne mõju tegelikule töötajate arvule. Nagu müügitulu juurdekasvutempo analüüsimisel kirjeldatud, võimaldasid investeeringud siiski ka laiemat sortimenti, atraktiivsemaid pakendeid ja suuremaid tootmismahte, mis aitasid omakorda kaasa müügitulu tõusule, seda ka tänu ekspordivõimaluste kasvule.

2008. aasta suhteliselt kõrge müügitulu töötaja kohta (esimene kvartil 53 747) võis olla tingitud sellest, et 2008. aastal oli toetust saanud ettevõtetel ka materiaalse põhivara juurdekasvutempo analüüsitava perioodi kõrgeimal tasemel, mis võib viidata töötajate koondamisele. Tööjõukulude osatähtsus müügitulus oli toetust saanud ettevõtetel 2008. aastal langenud, mis viitab müügitulu kasvule ja/või töötajate arvu langusele ja/või töötajate palga alandamisele (vt lisa 8, joonis 3.2). Müügitulu enamikul ettevõtetest 2008. aastal kasvas (esimene kvartil oli -0,75%), kuid aeglasemalt kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Lisas 8, joonisel 3.4, on aga näha, et keskmine kuupalk tõusis 2008. aastal (mediaan 2007. aastal 570 eurot, 2008. aastal 667 eurot). 2011. aastal oli müügitulu töötaja kohta toetust saanud ettevõtetel samuti oluliselt kõrgem, tööjõukulude osatähtsus müügitulus madalam (vt lisa 8, joonis 3.2) ja keskmine kuupalk kõrgem (vt lisa 8, joonis 3.4) kui eelmisel aastal. Kuna analüüsitava perioodil müügitulu enamasti kasvas, keskmine kuupalk oli toetust saanud

ettevõtete töötajatel enamasti veidi kõrgem kui toetust mittedaanud ettevõtetele ning toetust saanud ettevõtetele olid töajõukulude osatähtsus müügitulus väiksem kui toetust mittedaanud ettevõtetele, võiks järeldada, et toetust saanud ettevõtted olid töötajate arvu vähendanud või aeglasemini tõstnud kui toetust mittedaanud ettevõtted. 2009. aastal oli toetust saanud ettevõtete müügitulu töötaja kohta langenud, kuna müügitulu langes oluliselt. Toetust mittedaanud ettevõtetele oli müügitulu töötaja kohta võrreldes 2008. aastaga tõusnud, kuigi müügitulu langes märkimisväärselt. Saab järeldada, et toetust mittedaanud ettevõtted koondasid 2009. aastal rohkem töötajaid kui toetust saanud ettevõtted.

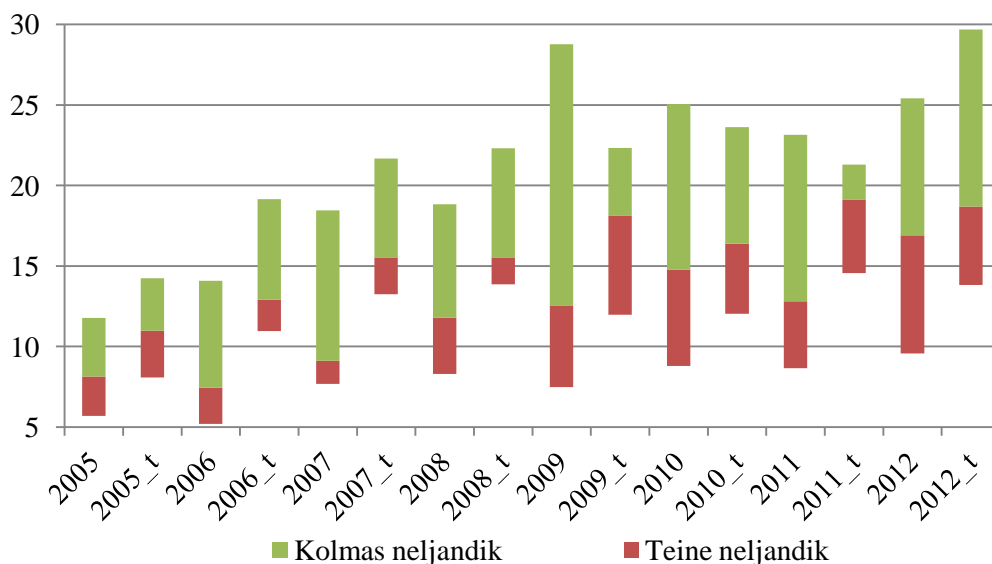

Joonis 2.10. Müügitulu töötaja kohta perioodil 2005–2012 (tuhandetes eurodes)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Ettevõtted, kes toetust ei saa, paigutavad tehnoloogia, tootearenduse ja turunduse alla raha omavahenditest. Toetust saanud ettevõtted saavad seega eelise ja väga hea, kui nad oleks töötajate palka tõstnud. Toetused toovad kaasa mehhaniseerituse, tõhususe ja tootlikkuse tõusu. Olemasolevate töötajatega tehakse rohkem tööd, muidu ei püsitaks konkurentsiga jäädaks ellu. Rohkem seadmeid tähendab tihti vähem töökohti. Saabub mingi kriitiline piir, kui keskmine ettevõtte on katnud siseturu ja vaatab välisurgudele. Kui tellimuste hulk suureneb, siis selle arvelt suurendatakse töökohtade arvu. Toidutööstustel on töajõukriis, põhjuseks võib olla statistiliselt madalam keskmine palk kui lihttöötajatel muudes sektorites. Lihttöötajad on kõige liikuvam kontingent – kui mujalt saab rohkem tasu, liigutaksegi mujale. (Potisepp 2014)

Jooniselt 2.11 on näha, et **lisandväärtus töötaja kohta** oli 2005.–2008. aastal toetust saanud ettevõtetel selgelt kõrgem. 2009.–2011 aastal oli aga kolmas kvartiil toetust saanud ettevõtetel madalam.

Joonis 2.11. Lisandväärtus töötaja kohta perioodil 2005–2012 (tuhandetes eurodes)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

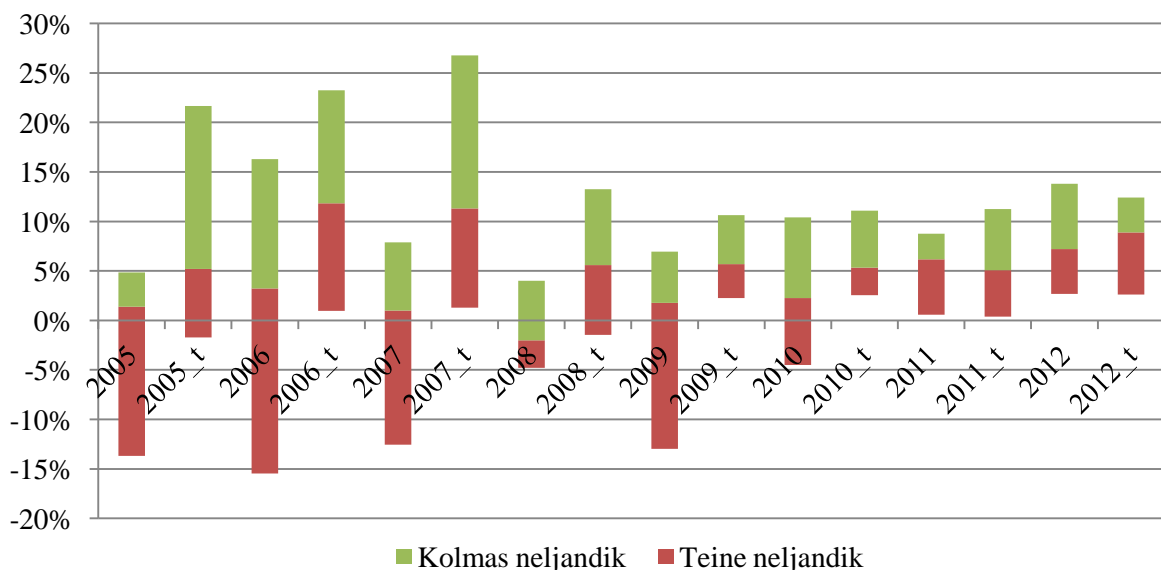
Alates 2009. aastast oli keskmise suurusega ettevõtete hulgas paar sellist, mis tõstsid toetust mittesaanud ettevõtete lisandväärtuse töötaja kohta asendkeskmisi. 2012. aastal oli taas toetust saanud ettevõtete lisandväärtus töötaja kohta kõrgem.

Kõrgemat lisandväärtust töötaja kohta võis toetust saanud ettevõtetel põhjustada eelmainitud väiksem töötajate arv ning suurte investeeringutega kaasnev kulumi tõus. Investeeringud tõid kaasa suurema automatiseerituse ning kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõu, millest võiks eeldada, et tootmine oli tõhusam (väiksem ajakulu, väiksemad materjalikaod, säästlikumad seadmed jne) ning seeläbi ärikasum kõrgem. Kapital töötaja kohta (vt lisa 8, joonis 3.5) oli analüüsitava kaheksa aasta jooksul üldiselt tõusnud. Kapitali töötaja kohta peaks ühelt poolt mõjutama toetust saanud ettevõtete suurem omakapital (tänu jaotamata kasumile) ning teiselt poolt väiksem laenukoormus. 2005. ja 2006. aastal oli kapital töötaja kohta toetust saanud ettevõtetel kõrgem, mida võis põhjustada 2004. aastal määratud suur toetussumma (5,5 miljonit), mistõttu võtsid ettevõtted laenu, et investeringu ellu viia ning hiljem kuludokumentide alusel toetust saada. Lisaks oli omakapitali juurdekasvutempo toetust

saanud ettevõtetel kõrgem (vt lisa 7, joonis 3.1). 2007.–2009. aastal on toetust saanud ettevõtete kolmas kvartiil madalam, mida võis põhjustada toetust mitte saanud ettevõtete suur laenukoormus (vt võlakordaja lisas 10, joonis 3.8). 2010. ja 2011. aastal oli ka mediaan madalamal, põhjuseks võis samuti olla toetust mittesaanud ettevõtete oluliselt kõrgem võlakordaja. 2012. aastal oli ainult mediaan madalamal, kuid samas oli võrreldes eelmiste aastatega langenud ka toetust mittesaanud ettevõtete võlakordaja.

2.6 Kasumlikkuse näitajad

Kapitali rentaablus oli analüüsitaval perioodil toetust saanud ettevõtetel kõrgem, kuid minimaalsed erinevused olid 2011. aastal esimeses kvartiilis ja mediaanis ning 2012. aastal esimeses ja kolmandas kvartiilis (vt joonist 2.12). Kapitali rentaablus on seda kõrgem, mida suurem on kasum ja vähem on kapitali. 2005.–2008. aastal oli esimese ja kolmanda kvartiili vahe kõrge ja majanduskriisi järel on kapitali rentaabluse tase ühtlustunud.

Joonis 2.12. Kapitali rentaablus perioodil 2005–2012

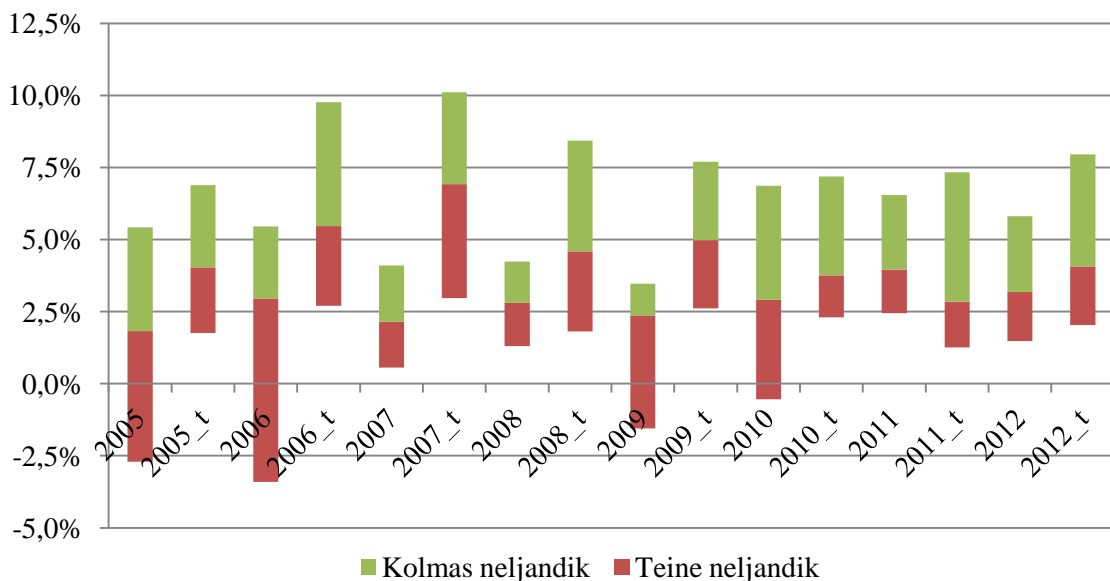
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Autor eeldas, et toetust saanud ettevõtetel on kapitali rentaablus kogu analüüsitava perioodi vältel kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel, kuna tehti investeringuid uutesse

masinatele, seadmetele ja tootmishoonetesse ning korrastati jäätmekäitlust, mis oleks pidanud märgatavalt kulusid kärpima ning müügitulu tõstma ehk kokkuvõttes kasumit suurendama.

Samas töid sellised investeeringud kaasa ka suurema kulumi. Lisas 9, joonisel 3.7 toodud maksueelse kasumi ja intressikulu osatähtsus müügitulus oli toetust saanud ettevõtetel kogu analüüsitava perioodi vältel samuti kõrgem, v.a 2011. aasta mediaan. Sellest järeldub, et tänu toetusele olid ettevõtted kasumlikumad. Soliidsuskordaja (joonis 2.17) oli toetust saanud ettevõtetel üldiselt kõrgem, kuid võlakordaja madalam (lisa 10, joonis 3.8).

Lisaks kapitali rentaablusele analüüsis autor **müügitulu ärirentaablust**. Nagu jooniselt 2.13 järeldub, oli see toetust saanud ettevõtetel peaaegu kogu analüüsitava perioodi jooksul kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel. 2011. aastal on toetust mittesaanud ettevõtete müügitulu ärirentaabluste esimene kvartiil ja mediaan kõrgemad. Sellest võiks järeldada, et toetust saanud ettevõtete kulude kokkuvõtteid ja seega ärikasumi kasv oli märkimisväärne.

Joonis 2.13. Müügitulu ärirentaablust perioodil 2005–2012.

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Tänu uutele tootmishoonetele, -liinidele, -masinatele ja -seadmetele ning jäätmekäitluse korrastamisele oli võimalik kokku hoida aega ja energiat ning remondi- ja jääk-

produktide utiliseerimise kulusid. 2005.–2007. aasta oluliselt kõrgem müügitulu ärirentaablus võis olla seotud enne EL-iga liitumist ning 2004. ja 2005. aastal määratud suhteliselt suurte toetussummadega tehtud investeeringutega. 2005. aastal maksti toetusi välja kokku üle nelja miljoni euro eest. Investeeringutega kaasnev kulude kokkuhoid võiski ärirentaabluse kõrgemale tõsta. 2007. aastal mõjus positiivselt ka toidukaupade üleilmne hinnatõus. Jooniselt 2.13 järeldub, et majanduskriisi ajal langes toetust mittesaanud ettevõtete müügitulu ärirentaablus oluliselt rohkem. Ilmselt oli põhjuseks toetust saanud ettevõtete madalamad kulud. 2008. aastal määrati toetust üle 5,3 miljoni euro ning ka materiaalse põhivara juurdekasvutempo oli aastal 2008. märgatavalt kõrgem just toetust saanud ettevõtetel. See võis põhjustada 2009. aasta kulude languse ning toetust saanud ettevõtete kõrgema müügitulu ärirentaabluse.

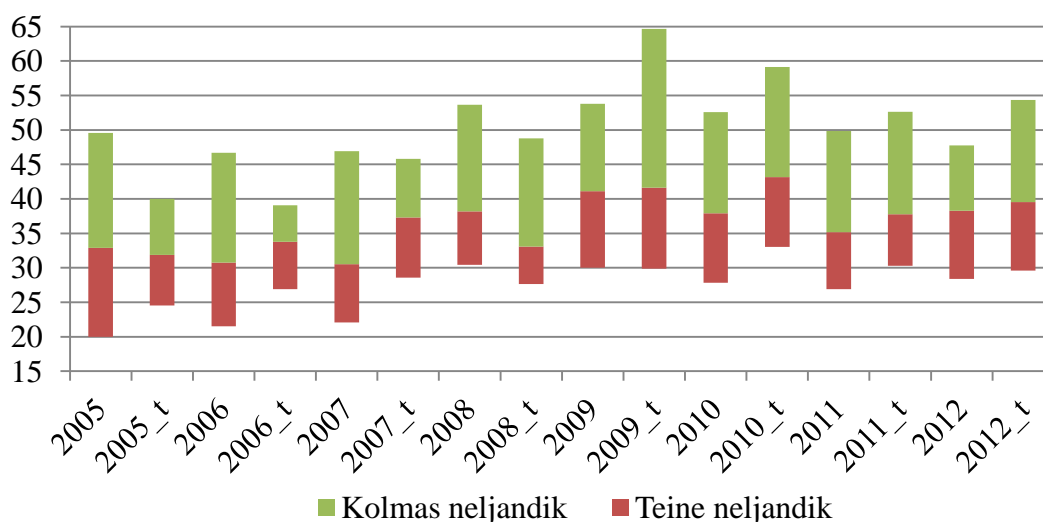
Lisas 9, joonisel 3.7 on esitatud tulumaksueelse kasumi ja intressikulu osatähtsus müügitulus graafikuna. Sellelt on näha, et kõikidel analüüsitavatel aastatel oli see toetust saanud ettevõtetel kõrgem. Ainus erand oli 2011. aasta mediaan, mis oli toetust mittesaanud ettevõtetel pisut kõrgem. Analoogselt käitus lisas 9, joonisel 3.6 esitatud müügitulu puhasrentaablus, mis oli toetust saanud ettevõtetel kõikidel aastatel, v.a 2011. aasta esimene kvartil ja mediaan, kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel.

Intressikulu sõltub lisaks muudele teguritele ka laenuandjast. Toetuste jagamine võib tekitada ka ebavõrdset konkurentsi. Potisepa (2014) sõnul on toetuse asjalikke tahtjaid rohkem kui neid, kes toetust saavad. Toetuse tingimused on sellised, et igaüks ei kvalifitseeru toetustele, väga selgelt näiteks välismaiste kontsernide ettevõtted. Näitena olgu toodud oma piirkonna suurim tööandja AS Põltsamaa Felix – võimekas ettevõtte, mis toetusi ei saa. Sellised ettevõtted peavad investeeringute tegemiseks võtma tihti laenu just ematööstelt ja pahatihti kõrgema intressimääraga, kui saaks pangast. Konkureerivaid tooteid müüv AS Salvest, kellel on Eesti omanik, saab aga toetusi.

2.7 Maksevõime näitajad

Maksevõime näitajatest kasutab autor analüüsimiseks nõuete ja ettemaksete käibevälde, võlgade ja ettemaksete käibevälde, lühiajaliste kohustuste kattekordajat, finantsvõimenduse kordajat ja soliiduskordajat. Nõuete ja ettemaksete käibevälde oli lühem mõnel aastal toetust saanud ja mõnel aastal toetust mittesaanud ettevõtetel (vt joonist 2.14). 2010.–

2012. aastal oli toetust saanud ettevõtetele laekunud klientidelt raha selgelt aeglasemini kui toetust mittesaanud ettevõtetal. Toetust saanud ettevõtete nõuete ja ettemaksete käibevälte esimene kvartiil oli 24,5–33,0, mediaan 31,9–43,2 ja kolmas kvartiil 39,1–64,7 päeva vahel. Keskmise esimene kvartiil oli 28,8, mediaan 37,3 ja kolmas kvartiil 50,6 päeva. Toetust mittesaanud ettevõtetal oli esimene kvartiil vahemikus 20,0–30,4 (keskmise 25,9), mediaan vahemikus 30,5–41,1 (keskmise 35,6) ja kolmas kvartiil vahemikus 46,7–53,8 (keskmise 50,1) päeva. Seega keskmisi arvestades laekus toetust saanud ettevõtetele raha klientidelt aeglasemini kui toetust mittesaanud ettevõtetele. Toetust saanud ettevõtete nõuete ja ettemaksete ning võlgade ja ettemaksete keskmine esimene kvartiil ja mediaan olid suhteliselt samal tasemel, kuid kolmas kvartiil on nõuete ja ettemaksete puhul 4,3 päeva võrra suurem.

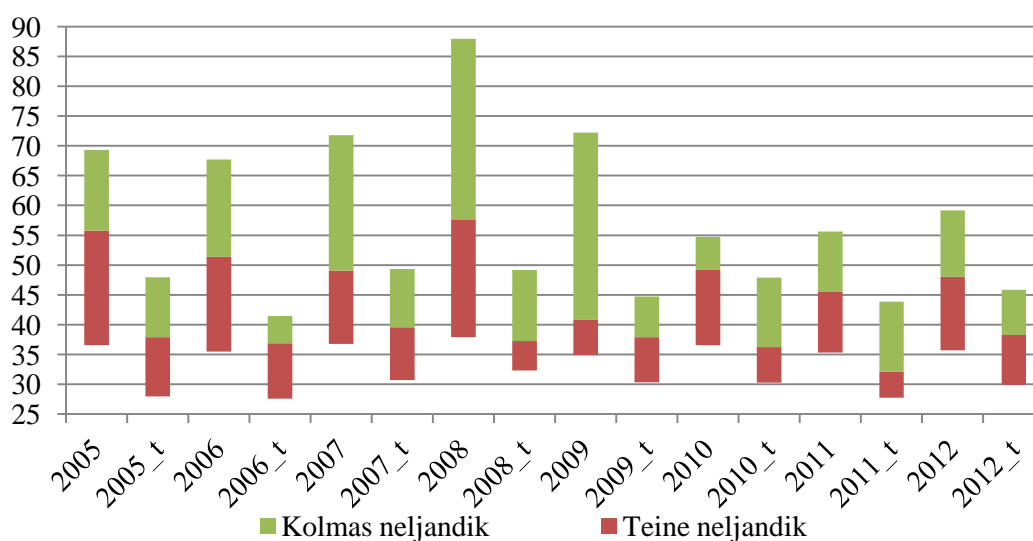

Joonis 2.14. Nõuete ja ettemaksete käibevälde perioodil 2005–2012 (päevades)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Jooniselt 2.15 on näha, et kogu analüüsitava perioodi jooksul tasusid toetust saanud ettevõtted võlad tarnijatele oluliselt kiiremini kui toetust mittesaanud ettevõtted. Lisaks said toetust saanud ettevõtted klientidelt võtta vähem ettemaksu. Põhjus, miks toetust saanud ettevõtted tarnijatele võlad kiiremini tasusid, võiski olla selles, et neil ettevõtetal oli vaba raha toetuse laekumisel rohkem ja võimalus tarnijatele kiiremini tasuda ning samas väiksemad laenukohustused. **Võlgade ja ettemaksete käibevälde** on analüüsitava perioodi alguses toetust mittesaanud ettevõtetal kõrgem kui analüüsitava perioodi teises pooles, olles eriti

kõrge majanduslanguse ajal, mil võlgade tasumisega viivitati võimalikult kaua majanduslike raskuste tõttu. Toetust saanud ettevõtete võlgade ja ettemaksete käibevälde oli kogu analüüsitaval perioodil suhteliselt ühel tasemel, st esimene kvartiil 27,6–32,4 (keskmine 29,6), mediaan 32,1–39,6 (keskmine 37,0) ja kolmas kvartiil 41,4–49,4 (keskmine 46,3) päeva vahel. Toetust mittesaanud ettevõtetel oli esimene kvartiil vahemikus 34,9–37,9 (keskmine 36,2), mediaan 40,8–57,5 (49,7) ja kolmas kvartiil 54,7–88,0 (keskmine 67,3) päeva.

Joonis 2.15. Võlgade ja ettemaksete käibevälde perioodil 2005–2012 (päevades)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

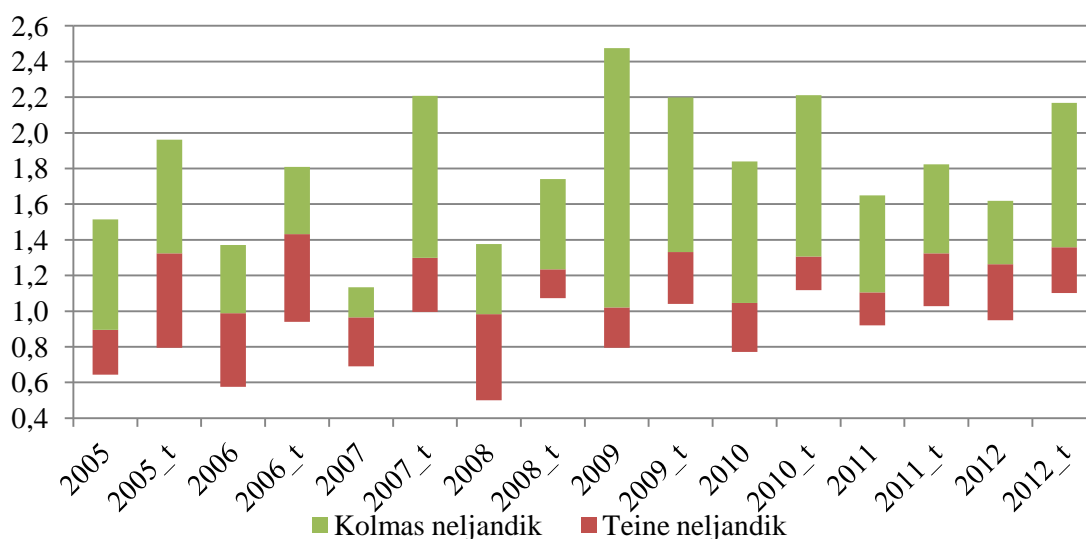
Ka Marc Deloof (2003) on leidnud, et vähem kasumlikud firmad ootavad võlgade likvideerimisega kauem.

Lühiajaliste kohustuste kattekordaja näitab, mitu korda ületavad käibevarad lühiajalisi kohustusi. Jooniselt 2.16 järeldeb, et ka see suhtarv oli toetust saanud ettevõtetel kõrgem. Erandiks oli 2009. aasta kolmas kvartiil. Toetust saanud ettevõtete lühiajaliste kohustuste kattekordaja võis olla kõrgem, kuna toetuse nõue või juba laekunud toetus suurendab käibevara. Samuti võis laenukohustuste lühiajaline osa olla toetust saanud ettevõtetel väiksem, kuna toetuse laekumisel oli laen võimalik võlausaldajale tagasi maksta. 2009. aastal võis madalam lühiajaliste kohustuste kattekordaja kolmas kvartiil ja mediaan olla seotud 2008. aastal määratud toetuse ajendil tehtud investeeringute suure hulga.

Investeeringute tarbeks oli vaja esialgu võtta laenu, mis tõstis lühiajalisi kohustusi kuni PRIA-lt loetuse laekumiseni, mil kohustused oli võimalik likvideerida.

Lisas 10, joonisel 3.9 on näha, et maksevõime kordaja on kogu analüüsitava perioodi jooksul olnud toetust saanud ettevõtetel kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel, v.a 2011. aasta mediaan.

Lühiajaliste kohustuste rahavooga kaetuse kordaja on toetust saanud ettevõtetel kogu perioodi vältel samuti kõrgem kui toiduainetööstusel, v.a 2007. aasta esimene kvartil (vt lisa 10, joonis 3.10).

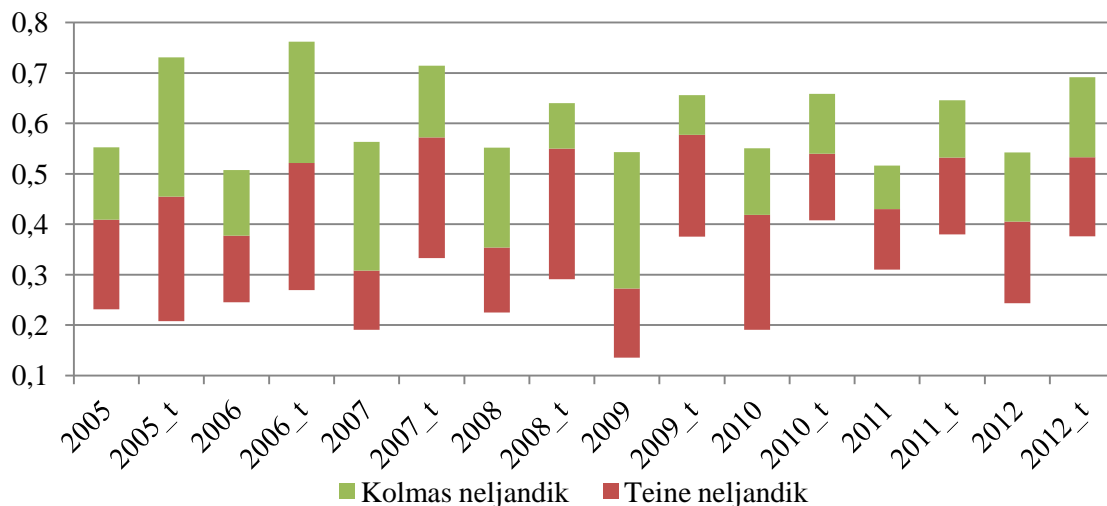
Joonis 2.16. Lühiajaliste kohustuste kattekordaja 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Soliidsuskordaja oli toetust saanud ettevõtetel kogu analüüsitava perioodi vältel kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel, v.a minimaalne erinevus 2005. aasta esimeses kvartilis (vt joonist 2.17). Soliidsuskordajale avaldab positiivset mõju dividendide maksmata jätmise ehk olukord, kus jaotamata kasum aasta-aastalt kasvab. Sarnast mõju avaldab soliiduskordajale kahjumlike majandusaastate vältimine. Näitaja väärtust tõstavad loomulikult ka rahalised ja mitterahalised sissemaksed omakapitali.

Nagu eespool kirjutatud, peaks toetuse laekumine ettevõtte kasumile teoreetiliselt positiivselt mõjuma, kuna investeeringud võimaldavad kulude kokkuhoidu, samas suuremat tootmisvõimust, laiemat sortimenti, tooteuendusi ning seeläbi müügitulu kasvu. Tulemusena

peaks suureneva ettevõtte kasum ning seda dividendidena välja maksmata kasvab ettevõtte omakapital.

Joonis 2.17. Soliidsuskordaja 2005–2012

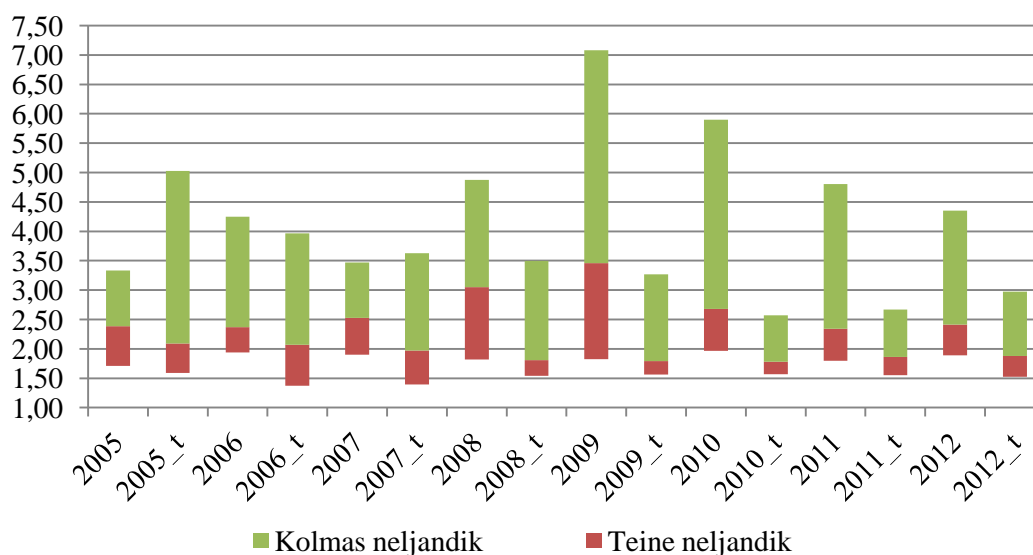
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisas 7, joonisel 3.1 on näha omakapitali juurdekasvutempo ning joonisel 2.6 vara juurdekasvutempo. Omakapitali juurdekasvutempo oli eriti kõrge toetust saanud ettevõtetel 2007. aastal. Toetust saanud ettevõtetest oli 2007. aastal kõrgema omakapitali juurdekasvutempoga ettevõtete tegevusaruannetes suur kasumi kasv põhjendatud näiteks erakorralise tuluga kinnistu müügist, lihatööstuse müügist (alles jäi vaid piimatööstus), samuti hüppeline toiduainete müügihindade tõus kogu maailmas, tootmisvõimsuse ja tootmisefektiivsuse tõus tänu tehtud investeeringutele, jätkuv majanduskasv ja hea majanduskliima Eestis, tarbijate eelistus valida kodumaine toode, toodetes kodumaise tooraine kasutamine, mida teiste tegurite hulgas toetas ettevõtte fookustatud ja kuluefektiivne arendustegevus, sortimendi laiendamine ning uute klientide lisandumine nii Eestis kui ka väljaspool Eestit. (AS-i Spratfil..., AS-i Saaremaa Piimatööstus..., Piimandusühistu E-Piim..., Estover Piimatööstus OÜ..., AS-o M.V. Wool...) 2010. aastal tehti kõrgema omakapitali juurdekasvutempoga ettevõtetel sisse makse omakapitali. Jooniselt 2.6 on näha, et vara juurdekasvutempo oli toetust saanud ettevõtetel peaaegu kogu analüüsitava perioodil kõrgem kui toiduainetööstusel, 2012. aastal suhteliselt samal tasemel. Võrreldes vara

juurdekasvutempot materiaalse põhivara juurdekasvutempoga (joonis 2.5), saab järeldada, et lisaks materiaalsele põhivarale suurenes toetust saanud ettevõtetel kiiremini ka käibe- ja finantsvara.

Lisas 10, joonisel 3.11 on esitatud diagramm asendamiskordaja asendkeskmistest. Toetust saanud ettevõtetel oli tehtud investeeringute ja aastase kulumi suhe kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Toetust saanud ettevõtetel oli asendamiskordaja mediaan analüüsitava perioodi esimeses pooles üle ühe, teises pooles alla ühe (v.a 2011. aastal, kui mediaan on 1,6). Asendamiskordaja oli langenud ka toetust mittesaanud ettevõtetel. Sarnast suunda oli näha materiaalse põhivara juurdekasvutempo puhul joonisel 2.5. Perioodi esimeses pooles oli juurdekasvutempo kõrgem, majanduslanguse ajal madal ning 2012. aastaks taas tõusnud.

Finantsvõimenduse kordaja oli toetust saanud ettevõtetel enamasti madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel, erandiks 2005. ja 2007. aasta kolmas kvartiil (vt joonist 2.18). 2005. aastal mõjutasid kolmandat kvartiili ettevõtted, mille keskmine omakapital oli kahjumlike aastate tõttu suhteliselt väike ning vara kasvas peamiselt materiaalse põhivara ning raha tõttu (võetud laen). 2007. aastal olid kõrge finantsvõimenduse kordajaga ettevõtetel nii vara kui ka omakapital langenud, kuid omakapital suuremal määral.

Joonis 2.18. Finantsvõimenduse kordaja 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

See, et finantsvõimenduse kordaja oli toetust saanud ettevõtetel madalam, on põhjendatav kõrgema omakapitaliga. Toetust saanud ettevõtted ei ole pidanud investeringute finantseerimiseks võtma laenu samas mahus toetust mittesaanud ettevõtetega.

2.8 Laekunud toetuse suuruse mõju peamistele finantsnäitajatele

Selles alapeatükis jagab autor toetust saanud ettevõtted kahte rühma: esimeses need, millele laekus kaheksa aasta jooksul toetust 15% ja rohkem samal perioodil tehtud investeringute kogusummast, ning teises need, millele laekus toetust alla 15% sel perioodil tehtud investeringutest. Investeringute kogusumma on võetud rahakäibe aruandest, investeerimistegevuse rahakäibest, reaal „Tasutud materiaalse ja immateriaalse põhivara soetamisel“. Suhteks on valitud 15%, kuna see osutus toetust saanud 37 ettevõtte puhul mediaaniks. Tabelis 2.3 on ettevõtted, mis tegutsesid neil aastatel ja kuulusid keskmise suurusega ettevõtete hulka, rühmitatuna kaheks laekunud toetuse osakaalu järgi.

Tabel 2.3. PRIA-st toetust saanud ettevõtete arv toetuse osakaalu järgi perioodil 2005–2012

Toetuse osakaal	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<15%	14	14	14	13	11	10	11	16
≥15%	13	13	14	14	14	17	17	12

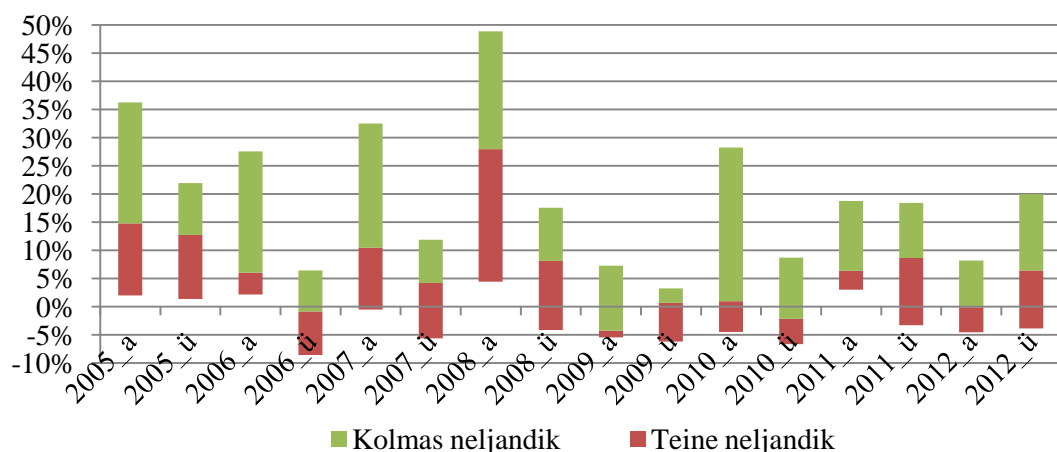
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Järgnevatel joonistel tähistab aastaarvu järel ü-täht nende ettevõtete näitajaid, mis said 15% ja rohkem toetust, ning a-täht nende ettevõtete näitajaid, mis said alla 15% toetust.

Jooniselt 2.19 järeldub, et nende ettevõtete **materiaalse põhivara juurdekasvutempo**, mis said analüüsitaval perioodil soetatud materiaalse ja immateriaalse põhivara maksumusest üle 15% toetust, oli 2005.–2008. ja 2010. aastal selgelt madalam kui ettevõtetel, mis said toetust alla 15% soetatud põhivara maksumusest.

2009. aasta mediaan oli üle 15% toetust saanud ettevõtetel kõrgem, kuna alustati mitme investeringuga, mille tarbeks PRIA 2008. aastal toetuse määras (kokku 5,3 miljonit eurot). 2011. aastal on mediaan ja kolmas kvartiil nii vähem kui ka rohkem toetust saanud ettevõtetel suhteliselt samal tasemel.

2012. aasta kõrge materiaalse põhivara juurdekasvutempo üle 15% toetust saanud ettevõtetel tulenes 2011. aastal määratud 3,5 miljoni euro suurusest toetusest. Joonisest 2.19 võiks järeldada, et osa ettevõteteid tegid investeeringuid vaid siis, kui sellele toetust said, ehk toetuse määramine oli investeeringu tegemise eelduseks. Teine rühm ettevõteteid tundub investeeringuid teinud olevat siis, kui neid vaja oli, ja see, et tegevuse tarbeks kindlasti ka toetus laekuks, ei olnud esmatähtis. Vähem toetust saanud ettevõtted olid valmis ise investeeringutesse rohkem panustama.

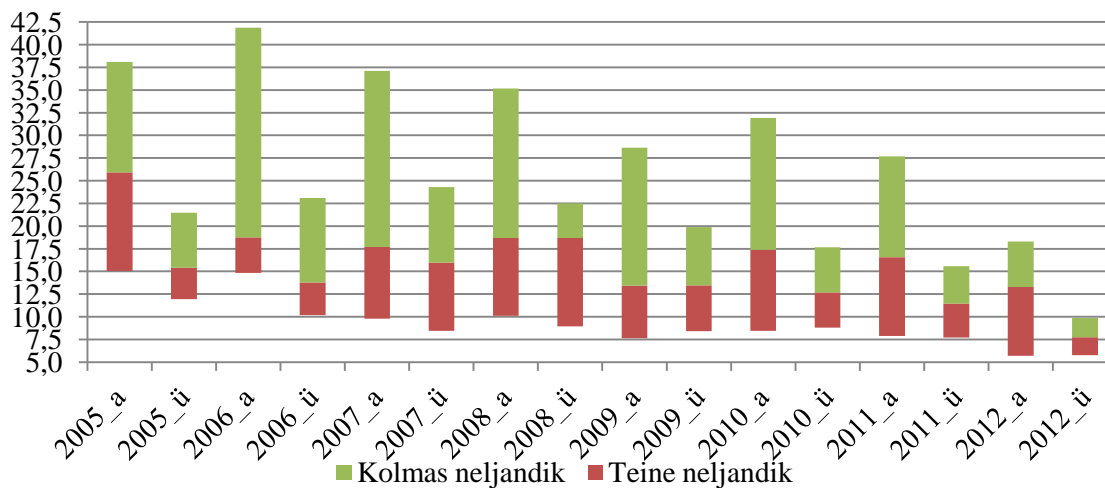

Joonis 2.19. Toetust saanud ettevõtete materiaalse põhivara juurdekasvutempo 2005–2012
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonisel 2.20 on esitatud toetust saanud ettevõtete varude käibesagedus. Üldiselt käibisid varud kiiremini alla 15% toetust saanud ettevõtetel, kuid erandiks on 2008. aasta mediaan, mis oli võrdne, ning 2009. aasta esimene kvartiil, mis oli kergelt kõrgem üle 15% toetust saanud ettevõtetel. Autori hinnangul on need erandid ebaolulised, kuna vahed olid minimaalsed. Jooniselt 2.20 järeldub, et ettevõtted, mis said analüüsitaval perioodil tehtud investeeringute maksumusest toetust üle 15%, olid varude juhtimises ebaefektiivsemad kui ettevõtted, millele laekus toetust alla 15% tehtud investeeringute kogusummast. Selle tõttu võisid madalama varude käibekordajaga ettevõtetel olla varude säilituskulud suuremad, kuid samas logistikakulud väiksemad.

Ettevõtted, mis saavad vähem toetust, peavad majandama efektiivsemalt ega saa endale lubada liigset raha varude all hoidmist. Need, kes saavad rohkem toetusi, võivad olla

teistsuguse suhtumisega ning saavad rahalise eelise – raha, mida ei pea investeeringuteks kulutama, saab hoida varudena. (Potisepp 2014)

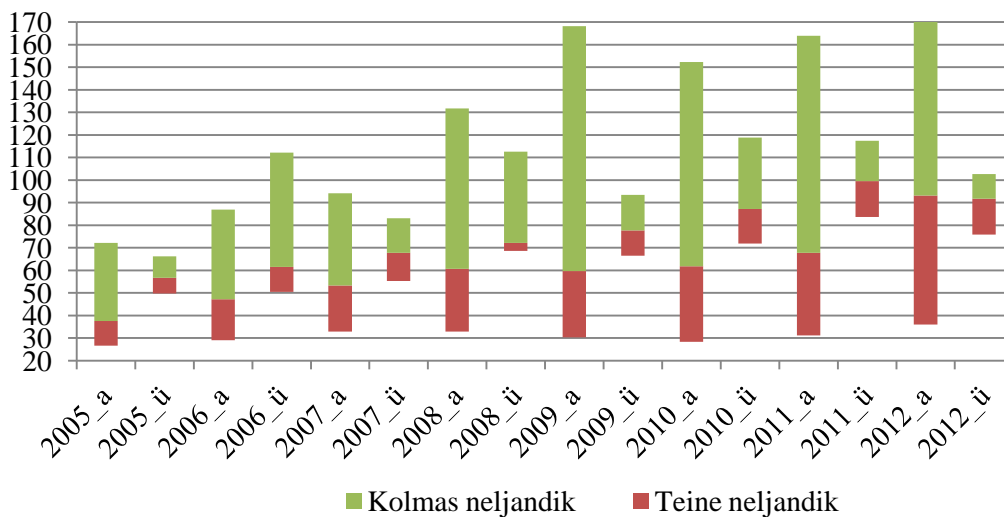
Joonis 2.20. Toetust saanud ettevõtete varude käibesagedus 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Müügitulu töötaja kohta (joonis 2.21) oli üle 15% toetust saanud ettevõtetel igal aastal suhteliselt samal tasemel, st esimese ja kolmanda kvartiili vahe oli palju väiksem kui alla 15% toetust saanud ettevõtetel, seda eriti analüüsitava perioodi teises pooles.

Seetõttu oli analüüsitava perioodil esimene ja teine kvartiil kõrgem üle 15% toetust saanud ettevõtetel, kuid kolmas kvartiil oli kõrgem ettevõtetel, mis said toetust vähem kui 15%. Kõrge kolmas kvartiil analüüsitava perioodi teises pooles oli tingitud ettevõtetest, mis varem kuulusid teise suurusrühma, kuid mis olid tööjõu kasutamise suhtes väga efektiivsed.

Erandiks oli 2006. aasta, mil üle 15% toetust saanud ettevõtete müügitulu töötaja kohta kolmas kvartiil oli samuti kõrgem. Seega saab öelda, et üldiselt oli müügitulu töötaja kohta kõrgem ettevõtetel, mis olid saanud üle 15% toetust, v.a kolmas kvartiil, mis oli alla 15% toetust saanud paaril ettevõttel märkimisväärselt suurem kui teistel. Suurem toetus võis olla andnud eelise kulutada rohkem turundusele ja müügitegevusele, samal ajal kui toetust vähem saanud ettevõtted pidid selle maksma laenukulutusteks ja investeeringuteks.

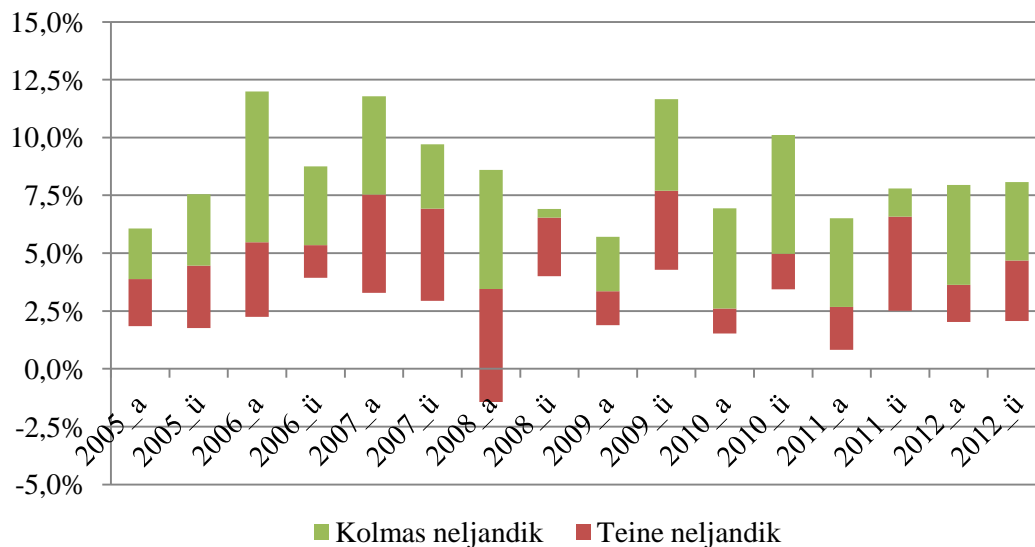

Joonis 2.21. Toetust saanud ettevõtete müügitulu töötaja kohta 2005–2012 (tuhandetes eurodes)

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisast 8, jooniselt 3.3, kus on esitatud diagramm toetust saanud ettevõtete tööjõukulude osatähtsusest müügitulus, järeldub, et ettevõtetel, mis said toetust alla 15%, oli see näitaja üldiselt kõrgem kui ettevõtetel, mis said toetust üle 15%. Põhjus võis seisneda selles, et kui töötajate palgad olid toiduainetööstuses suhteliselt samal tasemel ja alla 15% toetust saanud ettevõtetel oli müügitulu töötaja kohta väiksem kui rohkem toetust saanud ettevõttes, siis tööjõukulude osatähtsus müügitulus oligi vähem toetust saanud ettevõtetel suurem.

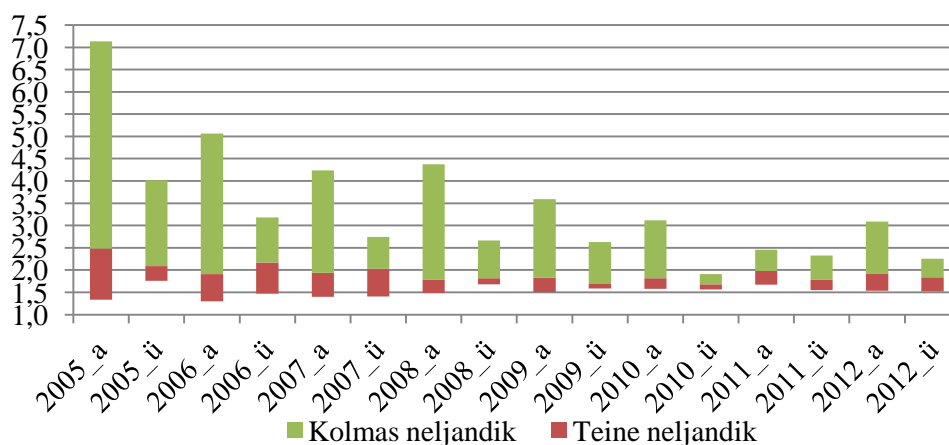
Selget seost toetuse suuruse ja müügitulu ärirentaabluse vahel ei näi olevat (vt joonist 2.22). Autor eeldas, et üle 15% toetust saanud ettevõtetel oli müügitulu ärirentaablus kõrgem tänu väiksematele kuludele ja seega suuremale ärikasumile. Jooniselt 2.22 saab järeldada, et toetuse suurus ei avaldanud müügitulu ärirentaablusele selget mõju. Analüüsitava perioodi alguses olid asendkeskmised kord ühel, kord teisel rühmal suuremad. Analüüsitava perioodi teises pooles olid keskmised suuremad aga neil ettevõtetel, mis said toetust üle 15% kaheksa aasta jooksul tehtud investeeringutest. 2008. aastal oli alla 15% toetust saanud ettevõtete puhul neljal 14-st müügitulu ärirentaablus negatiivne.

Joonis 2.22. Toetust saanud ettevõtete müügitulu ärirentaablus 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Finantsvõimenduse kordaja (joonis 2.23) oli kõrgem analüüsitava perioodi esimeses pooles, mil EL-iga liitumisega seoses tehtud investeeringuteks võetud laenud avaldasid suurt mõju. Selget seost toetuse suuruse ja finantsvõimenduse kordaja vahel ei olnud, kuid kolmas kvartil oli alla 15% toetust saanud ettevõtetel kogu analüüsitava perioodil kõrgemal, kuid mediaan ja esimene kvartil suhteliselt samal tasemel. Autor eeldas, et ettevõtted, mis said vähem toetust, pidid võtma rohkem laenu, mis tõi kaasa kõrgema finantsvõimenduse kordaja.

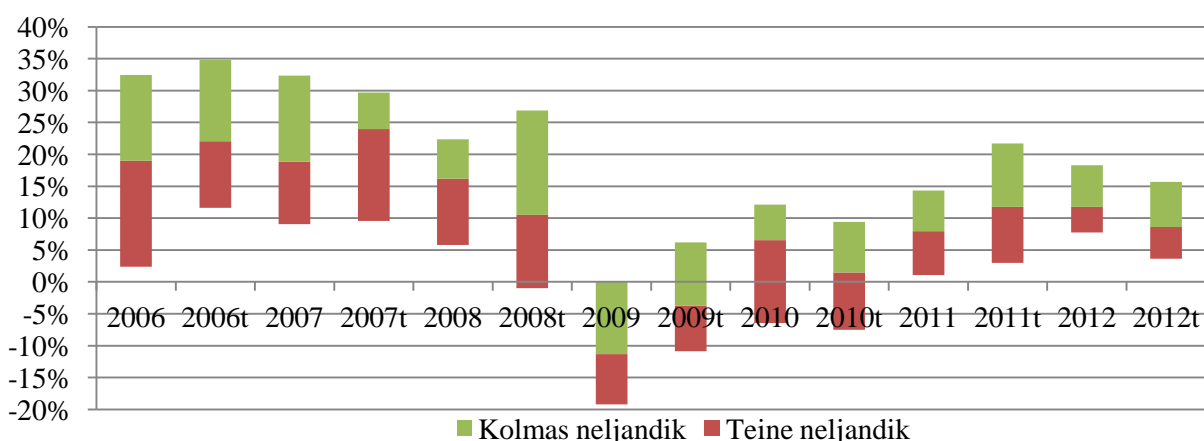
Joonis 2.23. Toetust saanud ettevõtete finantsvõimenduse kordaja 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Jooniselt 2.23 selgub aga, et olulist erinevust mediaanis ega esimeses kvartiilis ei olnud. Seega ettevõtted, mis said vähem toetust, võtsid laenu, et siiski investeerida, ning ettevõtted, mis said rohkem toetust, võtsid laenu, et investeerida kõigepealt teostada ja seejärel kuludokumentide alusel PRIA-lt toetust nõuda. Erinevust asendkeskmistes tekitas mõni vähem toetust saanud ettevõtte, mis tõstis võetud kohustuste tõttu kolmanda kvartiili kõrgemale.

2.9 Tööjõumaksude ja ettevõtte tulumaksu tasumine

Nii nagu laenuandja saab tulu intressidena ja omanik dividendidena, võiks riik toetusi jagades saada tagasi suuremat tulu maksulaekumiste näol. Samas võib juhtuda, et tänu toetustele tehtud investeeringutele muutub tootmine üha rohkem automatiseerituks ning töötajaid koondatakse või ei värvata juurde sama palju, kui ilma toetust saamata ning investeeringuid tegemata oleks värvatud. Teisalt on toetust saades vaja kvalifitseeritumat tööjõudu, kelle palk on kõrgem. Analüüsima, kuidas eristusid toetust saanud ja mittesaanud ettevõtetelt riigile laekuvate tööjõumaksude juurdekasvutempo, on koostatud karpdiagramm. Jooniselt 2.24 järeldub, et kuni majanduskriisini ettevõtete maksukulu kasvas, kriisi ajal kasv aeglustus või maksukulu kahanes ning pärast kriisi on see taas tõusma hakanud, kuid ei ole saavutanud kriisieelset taset.

Joonis 2.24. Sotsiaal- ja töötuskindlustusmaksu kulu juurdekasvutempo perioodil 2006–2012
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Tabelist 1.3 on näha, kuidas toiduainetööstuse töötajate arv oli aasta-aastalt langenud (v.a 2012. aastal), kuid keskmine brutokuupalk oli üldiselt kogu analüüsitaval perioodil kasvanud, v.a majanduskriisi ajal.

Ettevõtete sotsiaal- ja töötuskindlustusmakse kulu on leitud RIK-ist saadud kasumi-aruannetest, korrigeerides tööjõukulused vastaval aastal kehtinud maksumääradega. Kasumi-aruande skeemi 2 kasutanud ettevõtete puhul on 2005–2012 tööjõukulud võetud tegevus-aruannetest käsitsi. Kuna kõiki 2004. aasta tööjõukulused ei õnnestunud autoril tegevus-aruannetest saada, on juurdekasvutempo arvutatud alates 2006. aastast.

Jooniselt 2.24 järeldub, et toetust saanud ettevõtete sotsiaal- ja tööandja töötuskindlustusmakse kulu oli toetust saanud ettevõtetele tõusnud kõigi kolme asendkeskmise näitaja põhjal kiiremini vaid kolmel aastal. Toetust saanud ettevõtete maksukulu juurdekasvutempo oli kõigi kolme asendkeskmise näitaja poolest madalam kahel aastal. 2007. aastal oli kolmas kvartil madalam ning esimene ja teine kvartil kõrgemad, 2008. aastal vastupidi. Tulemused laienevad ka palgalt makstavale tulumaksule, töötaja töötuskindlustusmaksele ja kogumispensioni maksele. Joonise 2.24 puhul ei saa öelda, et ettevõtetele toetust andes kasvaksid neilt ettevõtetele riigile laekuvad maksutulud alati kiiremini. 2006. aastal kasvas müügitulu toetust saanud ettevõtetele oluliselt kiiremini ning ilmselt oli seetõttu kiiremini kasvanud ka töötajate arv ja seeläbi tööjõumaksud. 2008. aastal mõjutas toetust saanud ettevõtete maksukulu juurdekasvutempo madalamat esimest kvartiili ja mediaani oluliselt kõrgem materiaalse põhivara juurdekasvutempo, mis võis kaasa tuua töötajate arvu vähendamise või väiksema tõusu, võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega. Samamoodi oli ka 2010. ja 2011. aastal materiaalse põhivara juurdekasvutempo toetust saanud ettevõtetele märkimisväärselt kõrgem. 2011. aastal kasvas maksukulu toetust saanud ettevõtetele kiiremini, kuna ka keskmine brutokuupalk oli toetust mittesaanud ettevõtetest kõrgem (vt lisa 8, joonis 3.4).

Samas nähtub tabelist 2.4, et toetust saanud ettevõtted olid analüüsitaval perioodil maksnud omanikele dividendidena kaheksa korda suurema summa ning seega oli ka toetust saanud ettevõtetele riigile laekunud tulumaks dividendilt suurem.

Tabel 2.4. Dividende maksnud ettevõtete arv ning makstud dividendide summad (tuhandetes eurodes) perioodil 2005–2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Kokku
Ettevõtete arv**	1	5	2	2	2	2	0	3	17
Dividendide summa**	4	122	147	70	31	7	0	120	501
Ettevõtete arv*	10	7	6	8	5	6	7	5	54
Dividendide summa*	555	513	372	751	535	607	322	477	4 133

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

*toetust saanud ettevõtted **toetust mittesaanud ettevõtted

Autori hinnangul oli toetust saanud ettevõtete hulgas neid, millel oleks olnud võimalik investeringutesse rohkem ise panustada või investeringud ellu viia ilma toetusteta.

2.10 Järeldused

Analüüsi põhjal saab järeldada, et toetust saanud ettevõtted erinesid toetust mittesaanud ettevõtetest mõne näitaja puhul rohkem, mõne puhul vähem.

Arengukiiruse näitajatest olid PRIA-st toetust saanud ettevõtete materiaalse põhivara ja vara juurdekasvutempo kogu analüüsitava perioodi jooksul toetust mittesaanud ettevõtetega võrreldes kõigi asendkeskmiste poolest kõrgemad (mõne väikese erandiga). Magistritöös jälgitud toetusmeetmest said ettevõtted raha peamiselt materiaalse põhivara ostmiseks. Analüüsi tulemusena selgus, et toetust mittesaanud ettevõtted ei suutnud või ei pidanud vajalikuks samas tempos masinaid, seadmeid, ehitisi jm soetada. Müügitulu juurdekasvutempo oli analüüsitalval perioodil kolmel aastal toetust saanud ettevõtetel kõigi asendkeskmiste poolest kõrgem ning kolmel aastal madalamal, võrreldes toetust mittesaanud ettevõtetega. Kõrgem müügitulu juurdekasvutempo oli tingitud laiemast sortimendist, uutest toodetest, pakenditest, suurematest mahtudest jne. Analüüsist selgus, et müügitulu juurdekasvutempole võib laekunud toetus mõjuda viitega ning samas, kui laekunud toetuse summa oli väiksem, kasvas müügitulu toetust saanud ettevõtetel vähem või üldse mitte ning kui toetussumma oli suurem, oli ka müügitulu juurdekasvutempo kõrgem. Madalam müügitulu juurdekasvutempo võis toetust saanud ettevõtetel olla mõnel aastal põhjustatud ka kehvemast turundustegevusest.

Aktiivsuse näitajatest varude käibesageduse puhul olulisi ja selgeid erinevusi toetust saanud ja mittesaanud ettevõtete vahel polnud. Vara käibesageduse kolmas kvartiil oli kogu analüüsitava perioodi vältel toetust saanud ettevõtetel madalam ning kolmel aastal kõigi asendkeskmiste poolest madalam, ülejäänud ajal kõrgem. See näitab, et toetust saanud ettevõtete investeeringud ei ole alati tulusamad, st ei too kaasa sama palju müügitulu kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Võimalik, et mõni ettevõtte ei kvalifitseerunud toetusrahale, kuid plaanitav ja tehtav investeering oli vajalik ja kasumlik. Samas toetust saanud ettevõtted võisid vahel olla teinud investeeringuid vaid seetõttu, et neile tegevustele oli võimalik toetust saada, mitte seetõttu, et see oleks olnud hädavajalik ja toonud tulu.

Tööjõu kasutamise näitajatest oli toetust saanud ettevõtetel analüüsitava perioodi jooksul müügitulu töötaja kohta kõrgem, v.a minimaalne erinevus 2007. aasta kolmandas kvartilis. Kuna müügitulu analüüsital perioodil enamasti kasvas, keskmine kuupalk oli toetust saanud ettevõtete töötajatel üldiselt veidi kõrgem ning tööjõukulude osatähtsus müügitulus väiksem kui toetust mittesaanud ettevõtetel, võiks järeldada, et toetust saanud ettevõtted on töötajate arvu vähendanud või töötajaid vähem juurde võtnud. Lisandväärtus töötaja kohta oli toetust saanud ettevõtetel samuti üldiselt kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel (v.a kolmas kvartiil kolme analüüsitava aasta jooksul). Põhjuseks võisid olla väiksem töötajate arv ning suurte investeeringutega kaasnev kulumi tõus. Tehtud investeeringud tõid kaasa suurema automatiseerituse ja kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõu, millest võiks eeldada, et tootmine oli tõhusam ja ärikasum seeläbi kõrgem.

Kasumlikkuse näitajatest olid toetust saanud ettevõtetel analüüsital perioodil kapitali rentaablus ja müügitulu ärirentaablus kõrgemad (minimaalsete erinevustega) kui toetust mittesaanud ettevõtetel. See näitab, et tänu uutele tootmishoonetele, -liinidele, masinatele ja seadmetele ning jäätmekäitluse korrastamisele jne oli võimalik kokku hoida aega ja energiat ning remondi- ja jääkproduktide utiliseerimise kulusid.

Maksevõime näitajatest oli toetust saanud ettevõtetel kogu analüüsitava perioodi jooksul võlgade ja ettemaksete käibevälde madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Põhjuseks, miks toetust saanud ettevõtted võlad tarnijatele kiiremini tasuvad, võis olla toetussummade laekumine PRIA-st esitatud kuludokumentide alusel ning seeläbi võimalus tarnijatele kiiremini tasuda. Samas võis ka tavapärase müügitegevuse käigus tekkiv rahakäive suurem ja kiirem olla. Nõuete ja ettemaksete käibevälte puhul analüüsitava perioodi alguses selget erinevust ei olnud, kuid kaheksa aasta asendkeskmiste keskmised olid toetust saanud

ettevõtetele kõrgemad, st nende alusel laekus toetust saanud ettevõtetele klientidelt raha aeglasemini. 2010.–2012. aastal olid kõik asendkeskmised toetust saanud ettevõtetele kõrgemad. Seda võisid põhjustada klientidele antavad pikemad maksetähtajad. Maksetähtajad võisid olla pikemad välisklientidele eksportimisel. Toetust saanud ettevõtetele olid analüüsitava perioodi jooksul lühiajaliste kohustuste kattekordaja ja soliiduskordaja kõrgemad (mõne ebaolulise erandiga) ning finantsvõimenduse kordaja madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetele. See oli põhjustatud toetuse nõudest või juba laekunud toetussummadest, väiksematest või kiiremini tasutavatest laenukohustustest ning kumuleeruvast jaotamata kasumist.

Toetuse suuruse mõju peamistele suhtarvudele analüüsid selgus, et nende ettevõtete materiaalse põhivara juurdekasvutempo, mis said analüüsitava perioodil tehtud investeeringutest alla 15% toetust, oli enamasti kõrgem kui alla 15% toetust saanud ettevõtetele. Sellest võiks järeldada, et osa ettevõteteid tegid investeeringuid vaid siis, kui sellele toetust said ning osa siis, kui neid investeeringuid oli vaja. Alla 15% toetust saanud ettevõtted panustasid ise rohkem, üle 15% toetust saanud ettevõtted seda ei suutnud, ei tahtnud või ei pidanud vajalikuks.

Üle 15% toetust saanud ettevõtete varude käibesagedus oli enamasti madalam kui alla 15% toetust saanud ettevõtetele. Sellest järeldub, et vähem toetust saanud ettevõtted juhtisid varusid arukamalt.

Müügitulu töötaja kohta oli kõrgem ettevõtetele, kes olid saanud investeeringutest toetust üle 15%, v.a kolmandad kvartiilid, mida tõstsid paar alla 15% toetust saanud ettevõtet, millel müügitulu töötaja kohta oli märkimisväärselt suurem kui teistel. Selle põhjuseks võis olla asjaolu, et rohkem toetust saanud ettevõtetele jäi tänu toetusele raha ka turundustegevuseks.

Toetuse suurus ei avaldanud müügitulu ärirentaablusele erilist mõju. Müügitulu ärirentaabluse asendkeskmised olid ühel aastal kõrgemad vähem toetust saanud ettevõtetele ja teisel aastal rohkem toetust saanud ettevõtetele.

Finantsvõimenduse kordaja puhul ei tulnud analüüsi käigus samuti välja selget vahet vähem toetust saanud ettevõtete ja rohkem toetust saanud ettevõtete vahel. Esimene kvartiil ja mediaan olid suhteliselt ühel tasemel. Kolmas kvartiil oli vähem toetust saanud ettevõtetele küll kõrgem – võimalik, et põhjuseks oli omafinantseering, mis kuluka investeeringu puhul võis olla küllaltki suur, ning kuna toetussummal olid piirid, pidid need ettevõtted suure laenu

võtma. Ettevõtted, mis said vähem toetust, võtsid laenu, et siiski investeerida, ning ettevõtted, mis said rohkem toetust, võtsid laenu, et investering kõigepealt teostada ja seejärel kuludokumentide alusel PRIA-lt toetust nõuda.

Toetust saanud ettevõtete ja toetust mittesaanud ettevõtete töjõumaksude kulu juurdekasvutempot võrreldes selgus, et ei saa öelda, et toetust saanud ettevõtetele riigile laekuvad maksud kasvaksid kiiremini. Kord olid juurdekasvutempo asendkeskmised kõrgemad toetust saanud, kord toetust mittesaanud ettevõtetele. Autori hinnangul oli see seotud materiaalse põhivara ning müügitulu juurdekasvutempoga. Enamasti oli aastatel, mil materiaalne põhivara oli toetust saanud ettevõtetele oluliselt kasvanud, maksukulu juurdekasvutempo madalam, kuid aastatel, mil maksukulu juurdekasvutempo oli kõrgem, oli müügitulu oluliselt kasvanud või keskmine brutokuupalk suurem. Toetust saanud ettevõtete ettevõtte tulumaksukulu oli toetust saanud ettevõtetele aga oluliselt suurem kui toetust mittesaanud ettevõtetele. Autor järeltas sellest, et toetust saanud ettevõtte hulgas võis olla neid, mis oleks dividende maksmata ja toetust saamata suutnud investeringud samuti ellu viia.

Autori hinnangul ning Potisepe (2014) arvamuse kohaselt võiks toetuste jagamisel arvestada edaspidi ettevõtete ekspordimahtudega. See tähendab, et toetust võiks anda ettevõtetele, mille müük mitteresidentidele moodustab müügitulus suurema osa. See tooks kaasa müügitulu kasvu, tootmisvõimsuste parema ärakasutamise ja suurema tööhõive. Kõige selle tulemusena saaks riik toetusi jagades ettevõtetele nii otseselt töjõumaksude kui ka kaudselt tööhõive suurenemise ning majanduse elavnemise näol rohkem tagasi.

KOKKUVÕTE

2012. aastal oli toiduainetööstus töötajate arvu ja toodangu poolest suuruselt vastavalt teine ja kolmas töötleva tööstuse haru. Eesti astumisel EL-i suurenesid toiduainetööstusele jagatavad toetused, kuna 2004. aastaks pidid toiduainetööstuse ettevõtted vastama EL-i nõuetele ning pärast liitumist on säilinud vajadus tootmist ajakohastada, muuta seda konkurentsivõimelisemaks ja keskkonnasõbralikumaks. Toetuste jagamisega kaasneb ka nende mõju hindamine. Arvamusi on nii positiivseid kui ka negatiivseid. Toetuste pooldajad usuvad, et tänu toetustele on võimalik teha investeeringuid, mida muidu ettevõtted teha ei suudaks, ning seeläbi on Eesti ettevõtted jätkusuutlikumad ja konkurentsivõimelisemad. Seevastu kriitikute arvates tekitavad toetused turul ebavõrdset konkurentsi.

Magistritöös selgitas autor välja, kuidas eristuvad toetust saanud ja mittesaanud toiduainetööstuse keskmise suurusega ettevõtete peamised finantssuhtarvud. Samuti tõi autor välja erisuste võimalikud põhjendused ja selgitused. Selleks tehti suhtarvuanalüüs ning intervjuueriti MTÜ Eesti Toiduainetööstuse Liit juhatajat.

Töö alguses püstitas autor neli hüpoteesi:

Hüpotees 1: Perioodil 2005–2012 PRIA-st toetust saanud ettevõtete arengukiiruse, aktiivsuse, tööjõu kasutamise ning kasumlikkuse näitajad kasvasid PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetega võrreldes kiiremini.

Hüpotees 2: PRIA-st toetust saanud ettevõtete maksevõimetuse risk oli madalam PRIA-st toetust mittesaanud ettevõtetega võrreldes.

Hüpotees 3: Keskmisest suurema laekunud toetuse ja ettevõtte vastava perioodi investeeringute kogumahu suhtega ettevõtetel kasvasid ettevõtte arengukiiruse, tööjõu kasutamise, aktiivsuse ja kasumlikkuse näitajad kiiremini ja maksevõimetuse risk oli madalam kui keskmisest väiksema laekunud toetuse ja tehtud investeeringute suhtega ettevõtetel.

Hüpotees 4: Toetust saanud ettevõtete tööjõumaksude kulu kasvas kiiremini ning ettevõtte tulumaksukulu oli suurem kui toetust mittesaanud ettevõtete tööjõumaksude ja ettevõtte tulumaksukulu.

Esimene hüpotees tuleb osaliselt vastu võtta. Materiaalse põhivara ning vara juurdekasvutempo, müügitulu ja lisandväärtus töötaja kohta ning kasumlikkuse näitajad olid toetust saanud ettevõtetel üldiselt kõrgemad kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Võib järeldada, et toetust mittesaanud ettevõtted ei suutnud või ei pidanud vajalikuks samas mahus investeeringuid teha. Toetust saanud ettevõtetel võimaldasid tehtud investeeringud aga tootmiskulude kokkuhoidu. Tööjõudu kasutasid toetust saanud ettevõtted efektiivsemalt, kuna müügitulu töötaja kohta oli kõrgem ning tööjõukulude osatähtsus müügitulus väiksem. Keskmine brutokuupalk oli toetust saanud ettevõtetel üldiselt kõrgem. Autor järeldas, et toetust saanud ettevõtted vähendavad töötajate arvu või värbavad neid mehhaniseerituse tõttu vähem kui toetust mittesaanud ettevõtted. Müügitulu juurdekasvutempo oli toetust saanud ettevõtetel kolmel aastal kõigi asendkeskmiste poolest madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Autor jõudis järeldusele, et müügitulu madalam juurdekasvutempo oli seotud väiksemate laekunud toetussummadega neil aastatel. Samuti võis müügitulu madalamat juurdekasvu põhjustada ka nõrgem turundus. Vara kasutamise näitajatest selgus, et toetust saanud ettevõtted ei ole vara kasutamises alati efektiivsemad. Varude käibesageduses olulisi erinevusi ei esinenud, kuid vara käibesagedus oli toetust saanud ettevõtetel kolmel aastal madalam kõigi asendkeskmiste poolest ning ülejäänud aastatel oli esimene kvartiil ja mediaan kõrgemad, kuid kolmas kvartiil madalam kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Sellest järeldas autor, et toetust saanud ettevõtted viisid mõnikord investeeringu ellu vaid seetõttu, et sellele oli võimalik toetust saada, kuid mis tõi müügitulu tagasi vähemal määral kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Ka Potisepp arvas, et vahel tehakse toetust saades investeeringuid kiiremini ja kergekäelisemalt.

Teine hüpotees tuleb vastu võtta. Toetust saanud ettevõtete lühiajaliste kohustuste kattekordaja ja soliiduskordaja olid enamasti kõrgemad kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Toetust saanud ettevõtted tasusid võlad tarnijatele kiiremini kui toetust mittesaanud ettevõtted ning finantsvõimenduse kordaja oli mõne väikese erandiga alati madalam. Toetust saanud ettevõtete nõuete ja ettemaksete käibevälde oli analüüsitava perioodi keskmist esimest kvartiili, mediaani ja kolmandat kvartiili arvestades pikem kui toetust mittesaanud ettevõtetel. Suuri erinevusi toetust saanud ettevõtetel nõuete ja ettemaksete ning võlgade ja ettemaksete käibeväldete keskmiste asendkeskmistega ei olnud ehk üldistavalt võib öelda, et toetust saanud ettevõtted tasusid võlad tarnijatele samal ajal, kui klient tasus ettevõtetele. Toetust

mittesaanud ettevõtted said keskmiste asendkeskmiste alusel klientidelt raha kiiremini, kui selle tarnijatele maksavad.

Kolmas hüpotees tuleb osaliselt vastu võtta. Üldiselt oli müügitulu töötaja kohta kõrgem ettevõtetel, mis olid rohkem toetust saanud, v.a kolmas kvartiil, mis oli vähem toetust saanud paaril ettevõttel märkimisväärselt suurem kui teistel. Kasumlikkuse puhul selgelt seost ei olnud – analüüsitava perioodi alguses olid asendkeskmised suuremad kord ühel rühmal, kord teisel, kuid analüüsitava perioodi teises pooles olid need suuremad rohkem toetust saanud ettevõtetel. Samuti ei olnud selget seost toetuse suuruse ja finantsvõimenduse kordaja vahel – kolmas kvartiil oli vähem toetust saanud ettevõtetel kogu analüüsitava perioodil kõrgemal, kuid mediaan ja esimene kvartiil suhteliselt samal tasemel rohkem toetust saanud ettevõtetega. Materiaalse põhivara juurdekasvutempo oli vähem toetust saanud ettevõtetel enamasti kõrgem kui rohkem toetust saanud ettevõtetel ning ettevõtted, mis said toetust üle 15% analüüsitava perioodil tehtud investeringute maksumusest, olid varude juhtimises ebaefektiivsemad kui ettevõtted, millele laekus toetust alla 15% tehtud investeringute kogusummast. Sellest järeldas autor, et toetuste positiivne mõju oleks suurem, kui ettevõtted ise rohkem panustaksid.

Neljas hüpotees tuleb osaliselt vastu võtta. Mõnel aastal kasvas toetust saanud ettevõtetelt riigile laekuv tööjõumaksude tulu kiiremini kui toetust mittesaanud ettevõtetelt laekuv tulu, kuid mõnel aastal vastupidi. Autor leidis, et tööjõumaksude kulu kasvas ettevõtetel enamasti kiiremini aastatel, mil kiiremini kasvas müügitulu, kuid aeglasemini aastatel, mil kiiremini kasvas materiaalne põhivara. Ettevõtte tulumaksukulu oli toetust saanud ettevõtetel oluliselt kõrgem kui toetust mittesaanud ettevõtetel, kuna dividende maksti analüüsitava perioodil umbes kaheksa korda suuremas summas. Sellest järeldas autor, et toetust saanud ettevõtete hulgas oli neid, mis oleks olnud võimelised investeringuid ellu viima ka toetust saamata.

Autor toetab Potisepa arvamust, mille kohaselt võiks toetuste jagamisel arvestada edaspidi ettevõtete ekspordimahtudega. See tähendab, et toetust võiks anda ettevõtetele, mille müük mitteresidentidele moodustab müügitulust suurema osa. See tooks kaasa müügitulu kasvu, tootmisvõimsuste täielikuma ärakasutamise ja suurema tööhõive. Selle tulemusena saaks riik toetusi jagades ettevõtetelt nii otseselt tööjõumaksude kui ka kaudselt tööhõive suurenemise ja majanduse elavnemise näol rohkem tagasi.

Autori hinnangul on toetuste jagamisel oluline, et tekiks juurde töökohti ning ettevõtetel oleks tahe laieneda ja müügitulu suurendada. Eesmärk ei tohiks olla vaid tootmise tõhustamine, kuna see ei pruugi ühiskonnale eriti midagi tagasi anda. Vältida tuleks juhtumeid, kus ettevõtte taotleb toetust vaid seetõttu, et ta vastab nõudmistele. Toetuse andmine ja selle abil investeeringu tegemine peaks olema läbimõeldum, teada peaks olema, mida riik üldiselt sellest saab ning mis põhjusel ettevõtte investeeringut ise ellu ei vii. Dividendide maksmisi arvesse võttes oli näha, et toetust saanud ettevõtted maksid neid ligi kaheksa korda suuremas summas. Autori hinnangul oleks ühiskonnale kasulik, kui riik saaks maksutulu pigem tööjõumaksude näol, mitte ettevõtte tulumaksu näol.

Tulenevalt asjaolust, et Eestis ei ole autorile teadaolevalt põhjalikult ning majandus- harude kaupa toetuste mõju ettevõtete finantsnäitajatele analüüsitud, võiks edaspidistes uurimistöodes võrrelda ka mikro-, väike- ja suurettevõtete näitajaid ning teiste majandus- harude näitajaid.

SUMMARY

THE IMPACT OF GRANTS RECEIVED ON COMPANIES' FINANCIAL FIGURES (BY THE EXAMPLE OF MEDIUM-SIZED ESTONIAN FOOD COMPANIES FROM 2005 TO 2012)

Jaana Vaarmets

The food industry is an important branch of the processing industry which underwent major changes in relation to Estonia joining the European Union (EU) – grants given to the food industry increased as the companies in the food industry were to meet EU requirements by 2004 and, after the accession, there is still a need to modernise production, make it more competitive and environmentally-friendly.

The objective of the thesis was to determine how the primary financial ratios of medium-sized food companies which received and did not receive grants differ from one another. The thesis also aimed to identify possible reasons and explanations to such differences. Additionally, the author attempted to ascertain how the amount of the grant received (proportionally to the total investments made into property, plant and equipment and intangible fixed assets during the same period) affected the companies' principal financial figures.

Public information obtained from the RIK (Centre of Registers and Information Systems) and the PRIA (Agricultural Registers and Information Board) was used in the thesis. The thesis was prepared using ratio analysis and also an interview conducted with Ms. S. Potisepp, the manager of MTÜ Eesti Toiduainetööstuse Liit (Association of Estonian Food Industry). The analysed development figures were generally higher for companies which had received grants compared to companies which had not. It can be concluded that companies which did not receive grants were unable or considered it unnecessary to make investments in the same extent. Investments made by the companies which received grants, however,

provided such companies savings on production expenses. Companies which received grants were more efficient in using their personnel and the author concluded that companies which received grants would reduce the number of employees less or recruit fewer employees due to higher levels of mechanisation compared to companies which did not receive grants.

In some years, the revenue growth rate of companies which received grants was lower. In the author's opinion, this was related to the smaller amounts of grants received in such years. A lower revenue growth rate could also have been the result of inferior marketing.

There were no significant differences in inventory turnover but asset turnover was lower in several years and by all medians for companies which received grants. From this, the author concluded that companies which received grants occasionally carried out investments only because it could obtain a grant for it and this provided revenue at a lesser ratio than that of companies which did not receive grants. Ms. Potisepp also thought it was possible that investments are occasionally made more quickly and offhandedly when receiving a grant.

The insolvency risk of companies which received grants was lower than that of companies which did not. The current ratio and equity ratio of companies which received grants was mostly higher, their financial leverage ratio was lower with a few small exceptions, and the debt and prepayment turnover ratios were always lower than that of companies which did not receive grants. The lower insolvency risk may have been the result of requirements of grants or of grants already received, smaller or more quickly repaid loan obligations and cumulative retained earnings.

In some years, the state income from labour taxes of companies which had received grants grew more rapidly than income from companies which had not received grants but, in some years, the situation was reversed. The author found that companies' labour tax expenses mostly grew more rapidly in years showing greater increase in revenue whereas growth was slower in years in which there was a more rapid increase in property, plant and equipment. The corporate income tax expenses of companies which had received grants were significantly higher than those of companies which had not received grants as during the analysed period the companies having received grants paid dividends in an amount approximately eight times higher. This led the author to the conclusion that the recipients of grants included companies which could have made the investments even without receiving the grants.

Generally, revenue per employee was higher in companies which received greater grants, except for the third quartile which in a few companies having received less grants was significantly higher than in others. The operating margin and financial leverage ratio did not have a clear relation to the amount of grants. The property, plant and equipment growth rate was mostly higher for companies having received less grant money. This led the author to the conclusion that companies which received less grants contributed more themselves. The positive impact of grants could be greater if companies were to contribute more themselves. Companies which received greater amounts of grants were more inefficient in inventory management than companies which received less grant money.

The author supports Ms. Potisepp's opinion according to which companies' export volumes could be taken into account in issuing grants in the future. This means that grants should be given to companies which earn the majority of their revenue from sales to non-residents. This would lead to revenue growth, more extensive use of production capacity and greater employment. As a result, the state would get more in return for grants issued to companies both directly through labour taxes as well as indirectly through increased employment and economic growth. The author considers it important that the provision of grants creates new jobs and motivates companies to expand their activities and increase their revenues. The objective should not be to simply make production more efficient as this may not yield a significant return for society in general. The provision of grants and investments made using grants should be thoroughly considered – it is important to identify what the state would gain from providing the grant and also why the company is unable to make the investment itself. Looking at dividends paid, it was evident that companies which received grants paid eight times as much dividends as companies which did not. In the author's opinion, it would be more beneficial for society if the state received tax income from labour taxes rather than from corporate income tax.

Due to the fact that to the author's knowledge the impact of grants on companies' financial figures has not been analysed thoroughly and by industries, future research should compare the financial figures of companies which received grants and companies which did not and identify the reasons for differences between them based on micro, small and large enterprises in the food industry and in other industries.

The author extends her gratitude to her supervisor Paavo Siimann for his useful guidance and patience. The author is also very grateful to Madis Reinup, a member of the

management board of the Rural Development Foundation, and Sirje Potisepp, the manager of the Association of Estonian Food Industry, for their expert comments.

VIIDATUD ALLIKAD

- AS-i Beetak 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014
- AS-i M.V. Wool 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014
- AS-i Pärnu Laht 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014
- AS-i Saaremaa Piimatööstus 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014
- AS-i Spratfil 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014
- Bergström, F. (2000). Capital subsidies and the performance of firms. – *Small Business Economics*, 14, pp 183–193.
- Bernini, C., Pellegrini, G. (2011). How are growth and productivity in private firms affected by public subsidy? Evidence from a regional policy. – *Regional Science and Urban Economics*, 41, pp 253–265.
- Cannari, L., D’Aurizio, L., De Blasio, G. (2006). The effectiveness of investment subsidies: Evidence from survey data. – *Bank of Italy, Economic Research Department*.
- Capkun, V., Hameri, A., Weiss, L. (2009). On the relationship between inventory and financial performance in manufacturing companies. – *International Journal of Operations & Production Management*, vol. 29, no. 8, pp. 789–806.
- Cerqua, A., Pellegrini, G. (2014). Do subsidies to private capital boost firms' growth? A multiple regression discontinuity design approach. – *Journal of Public Economics*, 109, pp 114–126.
- Deloof, M. (2003). Does Working Capital Management Affect Profitability of Belgian Firms? – *Journal of Business Finance & Accounting*, 30(3) & (4), pp 573–587.
- Eesti maaelu arengukava 2004–2006. 2008. aasta seirearuanne. Põllumajandusministeerium. http://www.agri.ee/public/juurkataloog/MAAELU/seirehindamine/seirearuanded/MAK_2004-2006-seirearuanne_2008_ja_2009_I_pa.pdf (14.03.2014)
- Eesti maaelu arengukava 2007–2013. Põllumajandusministeerium. http://www.agri.ee/public/MAK_2007-2013_7m.pdf 09.03.2014
- Eesti riikliku arengukava 2004-2006 (RAK) 3. prioriteet. Põllumajandusministeerium. <http://www.agri.ee/rak/> 16.03.2014

„Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006” meetme 3.2 „Põllumajandussaaduste töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus“ tingimused. Põllumajandusministri 16. aprilli 2004. a määrus. – RTL 2004, 45, 779.

„Eesti riikliku arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004–2006“ meetme 3.11 „Kalanduse käitlemisketi investeeringutoetuse meetmed“ alameetme 3.11.1 „Kala ja vesiviljelustoodete töötlemise investeeringutoetus“ tingimused. Põllumajandusministri 15. aprilli 2004. a määrus –RTL 2004, 45, 777.

Eesti toiduainetööstuse 2013. aasta ülevaade. Põllumajandusministeerium. <http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2013/toiduainetoostus-ylevaade-2013.pdf> 10.04.2014

Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava. Põllumajandusministeerium. http://www.agri.ee/public/juurkataloog/KALAMAJANDUS/EKF/EKF_rakenduskava_261107.pdf 10.03.2014

„Euroopa Kalandusfondi 2007–2013 rakenduskava“ meetme 2.3 „Investeeringud töötlemisse ja turustamisse“ raames toetuse andmise ja kasutamise tingimused ja kord. Põllumajandusministri 17. juuni 2008. a määrus – RTL 2008, 55, 765.

Euroopa Komisjoni soovitus 96/280/EC. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996H0280&from=EN> 16.12.2013

Euroopa toetused jõuavad kindlasti Eesti põllumeheni. Põllumajanduse registrite ja Informatsiooni Amet. http://www.pria.ee/et/uudised/PRIAUudised/euroopa_toetused_juavad_kindlasti_eesti_pllumeheni.html 14.03.2014

Estover Piimatööstus OÜ 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014

Goddard, J., Tavakoli, M., Wilson, J. O.S. (2005). Determinants of profitability in European manufacturing and services: evidence from a dynamic panel model. – *Applied Financial Economics*, 15, pp 1269–1282.

Gabe, T. M., Kraybill, D. S. (2002). The effect of state economic development incentives on employment growth of establishments. – *Journal of Regional Science*, vol 42, pp 703–730.

Heisz, A., LaRochelle-Côté, S. (2004). Corporate Financial Leverage in Canadian Manufacturing: Consequences for Employment and Inventories. – *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 21, 2, pp 111–128.

Harris, R. I. D. (1991). The employment creation effects of factor subsidies: some estimates for Northern Ireland manufacturing industry, 1955–1983. – *Journal of Regional Science*, vol 31, pp 49–64.

Isiklik e-kiri Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Ametilt. (21.03.2014).

Mis trende on oodata toiduainetööstuses 2011. aastal? Ajakiri Director. <http://www.director.ee/mis-trende-on-oodata-toiduainetoostuses-2011-aastal/> 18.04.2014

Moss, J., Stine, B. (1989). Liquidity characteristics of small and large manufacturing firms. – *Managerial Finance*, vol. 15, no 6, pp 14–19.

Mrówczyńska–Kamińska, A. (2013). The workforce and its productivity in the food economy of the EU countries. – *Journal of Agribusiness and Rural Development*, vol. 3(29), pp 85–100.

Mõisted. Statistikaamet.

http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Majandus/03Ettevetete_majandusnaitajad/04Ettevetete_suhtarvud/02Aastastatistika/EM_024.htm (12.05.2014)

Piimandusühistu E-Piim 2007. majandusaasta aruanne. Äripäeva Infopank. 05.04.2014

Potisepp, Sirje. MTÜ Eesti Toiduainetööstuse Liit juhataja. Toetuste mõju ettevõtete finantsnäitajatele. Autori intervjuu. Helisalvestis. (09.05.2014)

PRIA infokiri – märts 2014. Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

http://www.pria.ee/uudiskiri/vaade/pria_infokiri__mrts_2014#valjamakstudtoetused 14.03.2014

PRIA-st. Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet. <http://www.pria.ee/et/pria> 09.03.2014

Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmise investeeringutoetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord. Põllumajandusministri 10. aprilli 2008. a määrus. – RTL 2008, 31, 454.

SAPARD-i programm 2000–2003. Põllumajandusministeerium. <http://www.agri.ee/sapard/> 03.03.2014

Schalk, J., Untiedt, G. (2000). Regional investment incentives in Germany: Impacts on factor demand and growth – *The Annals of Regional Science*, 34, pp 173–195.

Statistikaameti andmebaas. Majandus.

<http://www.stat.ee> (11.04.2014)

Toiduainetööstuse ettevõtete majandusaasta aruanded 2005–2012. Registrate ja Infosüsteemide Keskus. (31.03.2014)

Toiduainetööstuse väljakutsed uuel EL finantsperioodil 2014–2020. Põllumajandusministeerium.
<http://toiduliit.ee/Upload/User/File/Aastakonverents2013/H.V.Seeder2013.pdf>
(03.03.2014)

Tootlikkuse ja palkade arengud. Eesti Pank. <http://www.konverentsid.ee/wp-content/uploads/2013/04/eesti-panga-tootuba-tootlikkuse-ja-palkade-arengud.pdf>
04.04.14

Ülevaade toiduainetööstuse osatähtsusest riigi majanduses 2006. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/POLLUMAJANDUS_JA_TT/Ylevaade_toiduainetööstuse_osatähtsusest_riigi_majanduse_.pdf 17.04.2014

Ülevaade toiduainetööstusest 2007. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/POLLUMAJANDUS_JA_TT/Toiduainetööstus_2007.pdf 18.04.2014

Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2008. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/Pollumajandus_ja_toiduturg/2008/Toidut_stuse_levaade_2008.pdf 11.04.2014

Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2009. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2009/Toiduainetööstuse_ylevaade_2009.PDF 11.04.2014

Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2011. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2011/ylevaade_toiduainetööstus_2011.pdf 10.04.2014

Ülevaade Eesti toiduainetööstusest 2012. aastal. Põllumajandusministeerium.
http://www.agri.ee/public/juurkataloog/TOIDUAINETOOSTUS/2012/toiduainetööstus_ylevaade-2012.pdf 16.03.2014

LISAD

Lisa 1. Töös nimetatud finantsnäitajate arvutamiseks kasutatud valemid

Lisandväärtus töötaja kohta (1. ptk)	[müügitulu + muud äritulud (v.a kasum põhivara müügist ja ümberhindlusest, tulu põhivara sihtfinantseerimisest) – kulud kokku – muud ärikulud (v.a kahjum põhivara müügist ja ümberhindlusest) + tööjõukulud + kulum + lõpetamata ja valmistoodangu varude muutus (aruandeaasta lõpu ja alguse vahe) + oma tarbeks valmistatud põhivara] / töötajate arv
Toodangu väärtus	müügitulu + muud äritulud (v.a kasum põhivara müügist ja ümberhindlusest, tulu sihtfinantseerimisest) – edasimüügi eesmärgil ostetud kaubad, teenused ja kinnisvara – maksed alltöövõtjatele + lõpetamata ja valmistoodangu varude muutus (aruandeaasta lõpu ja alguse vahe) + oma tarbeks valmistatud põhivara
Täistootlus/ühistootlus (Solow' jääkliige)	$\% \Delta A_t = \% \Delta Y_t - [\alpha \% \Delta K_t + (1 - \alpha) \% \Delta L_t]$
<i>defensive interval</i>	(käibevara- varud) / (müüdud kaupade ja teenuste kulu + turustuskulud + üldhalduskulud) / 360
Materiaalse põhivara juurdekasvutempo (jääkmaksumuses) (%)	(materiaalne põhivara + kinnisvarainvesteeringud + bioloogilised varad aasta lõpul – materiaalne põhivara + kinnisvara investeeringud + bioloogilised varad aasta algul) / (materiaalne põhivara + kinnisvara investeeringud + bioloogilised varad aasta algul) * 100
Vara juurdekasvutempo (%)	((vara aasta lõpul - vara aasta algul) / vara aasta algul) * 100
Müügitulu juurdekasvutempo (%)	(aruandeaasta müügitulu – eelmise aasta müügitulu) / eelmise aasta müügitulu * 100
Varude käibesagedus (korda aastas)	müügitulu / (keskmised varud + keskmine müügiotel põhivara)
Vara käibesagedus (korda aastas)	müügitulu / keskmine vara
Võlgade ja ettemaksete käibevälde (päeva)	võlad ja ettemaksed kokku / (müügitulu / 360)
Nõuete ja ettemaksete käibevälde (päeva)	nõuded ja ettemaksed kokku / (müügitulu / 360)
Müügitulu töötaja kohta (eurot)	müügitulu / keskmine töötajate arv
Lisandväärtus töötaja kohta (2. ptk)	(tööjõukulud + kulum + ärikasum) / töötajate arv
Kapitali rentaaublus (%)	(kasum/kahjum enne tulumaksustamist + intressikulu) / (keskmised lühiajalised laenud + keskmised pikaajalised laenud + keskmine omakapital) * 100
Müügitulu ärirentaaublus (%)	ärikasum / müügitulu * 100
Lühiajaliste kohustuste kattekordaja (korda)	käibevara / lühiajalised kohustused
Finantsvõimenduse kordaja (korda)	keskmine vara / keskmine omakapital

Lisa 1 järg. Töös nimetatud finantsnäitajate arvutamiseks kasutatud valemid

Soliidsuskordaja (korda)	omakapital / vara
Tööjõukulude osatähtsus müügitulus (%)	tööjõukulud / müügitulu * 100
Keskmine brutokuupalk (eurot)	palgakulu / 12 / töötajate arv
Omakapitali juurdekasvutempo (%)	(omakapital aasta lõpul-omakapital aasta algul) / omakapital aasta algul * 100
Kapital töötaja kohta (eurot)	(keskmised lühiajalised laenud + keskmised pikaajalised laenud + keskmine omakapital) / töötajate arv
Võlakordaja (korda)	(keskmised lühiajalised laenud + keskmised pikaajalised laenud) / keskmine omakapital
Maksevõime kordaja (korda)	(käibevara-varud-bioloogilised varad-müügiotetel põhivara) / lühiajalised kohustused
Lühiajaliste kohustuste rahavooga kaetuse kordaja (korda)	äritegevuse rahakäive / lühiajalised kohustused
Asendamiskordaja (korda)	investeeringud materiaalsesse ja immateriaalsesse põhivarasse / aastane kulum
Tulumaksueelse kasumi ja intressikulu osatähtsus müügitulus (%)	(tulumaksueelne kasum + intressikulu) / müügitulu * 100
Müügitulu puhaskasum (%)	(puhaskasum / müügitulu) * 100

Allikas: autori koostatud, aluseks Statistikaameti koduleheküljel olevad valemid ja töös kasutatud teaduslikud artiklid

Lisa 2. MAK 2007–2013 meetmest 1.6 toetuse taotlemiseks kehtestatud nõuded

MAK 2007–2013 meetmest 1.6 toetuse taotlemiseks olid kehtestatud järgmised nõudmised (Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele ..., § 2):

1. Taotleja pidi olema mikro-, väike- või keskmise suurusega ettevõtja või suurettevõtja, kellel oli taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal vähem kui 750 töötajat ja kelle müügitulu nimetatud majandusaastal oli väiksem kui 200 miljonit eurot;
2. Taotleja pidi töötleva ja turustama Euroopa Ühenduse asutamislepingu lisas 1 nimetatud tooteid või mittepuidulisi metsasaadusi ning nimetatud toodete ja saadustega seotud tooteid ning pidi sel viisil olema tegutsenud taotluse esitamise ajaks vähemalt ühe aasta ning eespool nimetatud tegevustest saadud müügitulu koos või eraldi pidi taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal moodustama üle 50% kogu müügitulust.
3. Mittepuiduliste metsasaaduste töötlemise korral võis toetust taotleda üksnes mikroettevõtja.
4. Toetuse taotleja pidi olema kantud äriregistrisse.
5. Taotleja võlakordaja ehk võõrkapitali osakaalu näitaja, mille arvutamisel jagati taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta kohustuste summa omakapitali summaga, pidi olema väiksem kui 2 või võrdne 2-ga.
6. Lisaks sellele pidi taotleja maksevõime näitaja, mille arvutamisel jagati taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta käibevara summa lühiajaliste kohustuste summaga, olema suurem kui 1 või võrdne 1-ga.
7. Taotlejal ei tohtinud olla riikliku maksu võlga, kuid kui oli, pidi selle tasumine olema ajatatud. Maksuvõla tasumise ajatamise korral pidid maksud olema tasutud ajakava kohaselt.
8. Taotleja pidi taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta algusest kuni taotluse esitamise kuule vahetult eelnenud kuu esimese päevani olema täitnud turuinfo esitamise, toidu- ja söödaohutuse, looma- ja taimetervise, loomade heaolu, tarbijakaitse ning keskkonnanõudeid.

Lisa 2 järg. MAK 2007–2013 meetmest 1.6 toetuse taotlemiseks kehtestatud nõuded

9. Taotleja ei tohtinud olla saanud ega tohtinud samal ajal taotleda sama investeringuobjekti kohta muud tagastamatut riigiabi või vähese tähtsusega abi ega toetust riigieelarvest või muust EL-i või välisrahast. Kui taotleja oli samale objektile varem saanud toetust või abi, mis oli kuulunud tagasimaksmisele, pidi tagasimaksmisele kuulunud summa olema tähtajal tagasi makstud või tagasimaksmise ajutamise korral olema tagasimaksed tasutud ettenähtud tähtajal ja summas.
10. Taotleja pidi selgelt oma raamatupidamises eristama toetuse kasutamisega seotud kulusid ning vastavaid kulu- ja maksedokumente muudest kulu- ja maksedokumentidest.
11. Taotleja suhtes ei tohtinud toimuda likvideerimismenetlust ega olla tehtud pankrotiotsust.
12. Võlakordaja võis olla suurem kui 2 taimekasvatussaaduste töötlemisega tegeleva taotleja puhul, mille võlakordaja suurus oli tingitud tavapäraselt suurtest lühiajalistest kohustustest, mis moodustasid üle 50% taotleja kohustustest ja tulenesid tema tegevuseks vajaliku tooraine hooajalisest kokkuostmisest. Sellised lühiajalised kohustused loeti taotleja puhul tavapäraselt suureks, kui seda kinnitasid taotleja taotluse esitamise majandusaastale vahetult eelnenud kolme järjestikuse majandusaasta aruanded.

Lisa 3. Töös jälgitavatest meetmetest toetuse taotlejale esitatud nõuded

Nõue taotlejale	Meede 3.2	Meede 3.11.1	Meede 1.6	Meede 2.3
Tunnustatud Veterinaar- ja Toiduameti poolt.	x	x		
Tegeleb põllu- majandussaaduste ja/või neist valmistatud toodete tootmise ja/või turustamisega.	x			
Töötleb ja turustab Euroopa Ühenduse asutamislepingu lisa 1 nimetatud tooteid või mittepuidulisi metsasaadusi ning nimetatud toodete ja saadustega seotud tooteid.			x	
Eelnimetatud müügitulu (teine või kolmas nõue) moodustab vähemalt 50% kogu müügitulust.	x		x	
Tegutsenud vähemalt aasta.			x	
Majanduslik jätkusuutlikkus järgmisel viiel aastal.	x	x		
Riiklike, ka ajatatud maksuvõlgnevuste puudumine.	x	x	x, ajatamine lubatud	x, ajatamine lubatud
Põhitooraine kuulub EÜ asutamislepingu lisa 1 saaduste hulka ning pärineb EL-ist või EL-i kandidaatriikidest.	x			
Kui toetust taotletakse nõudes 2 nimetatud saaduste ja toodete pakendamisele ja ladustamisele, siis peavad need tegevused olema taotleja tootmisprotsessi lahutamatu osa.	x			
Registreeritud äriregistris.		x	x	
Püsiv tegevus on kala või vesiviljelustoodete töötlemine.		x		

Lisa 3 järg. Töös jälgitavatest meetmetest toetuse taotlejale esitatud nõuded

Täidab keskkonna- ja hügieeninõudeid.		x	x	x
Mikro-, väikese või keskmise suurusega ettevõtja või ettevõtte, kellel on vähem kui 750 töötajat ning kelle käive on väiksem kui 200 mln eurot.			x	x
Taotleja või tema üle valitsevat mõju omava isiku suhtes ei ole algatatud likvideerimisega pankrotimenetlust.			x	x
Taotleja on varem riigieelarvelistest, EL-i või välisabi vahenditest saadud ja tagasimaksimisele kuulunud summa tagasi maksnud või toetuse tagasimaksimise ajatamise korral tasunud tagasimaksed ettenähtud tähtpäevaks ja summas.			x	x
Taotleja ei saa sama kulu hüvitamiseks raha riigieelarvelistest, EL-i või välisabi vahenditest.			x	x
Taotleja jätkab kalandustoodete või veetaimede töötlemist vähemalt viie majandusaasta jooksul arvates viimase toetuseosa väljamaksimisest.				x
Mittepuiduliste metsasaaduste töötlemise korral võib toetust taotleda üksnes mikroettevõtja.			x	

Lisa 3 järg. Töös jälgitavatest meetmetest toetuse taotlejale esitatud nõuded

Taotleja võlakordaja oli taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal väiksem kui 2 või võrdne 2-ga.			x	
Taotleja maksevõime näitaja oli taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal suurem kui 1 või võrdne 1-ga.			x	
Taotleja eristab selgelt oma raamatupidamises toetuse kasutamisega seotud kulud ning neid kajastavad kulu- ja maksedokumentid muudest kulu- ja maksedokumentidest.			x	

Allikas: autori koostatud, aluseks Riigi Teatajas avaldatud põllumajandusministri määrused

Lisa 4. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes)

Ettevõtte registrikood, kehtiv ärinimi	2004 määr.	2005 määr.	2005 maks.	2006 maks.	2007 maks.	2008 määr.	2008 maks.	2009 määr.	2009 maks.	2010 määr.	2010 maks.	2011 määr.	2011 maks.	2012 määr.	2012 maks.
10585935, Estover Piimatööstus OÜ	498	500	498	500	0	640	0	0	640	640	0	605	640	0	605
10080997, Arke Lihatööstus AS	106	0	106	0	0	60	0	178	60	0	55	1 683	123	0	898
10260498, piimandusühistu E-Piim	432	171	432	171	0	636	0	0	280	0	0	653	0	0	130*
10124909, AS Salvest	363	117	363	117	0	640	0	0	640	458	0	0	350	0	108
10666674, Tartu Mill AS	258*	500*	183*	334*	241*	624*	0	0	620	0	0	0	0	0	0
12131598, AS E-Piim tootmine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	130

Lisa 4 järg. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes)

1025962, AS Uvic	500	500	217	699	28*	579	0	0	0	0	271	0	308	0	0
10631339, AS OG Elektra Tootmine	500	500	358	459	183	228	0	216	228	0	216	0	0	0	0
10053871, AS Saaremaa Piimatööstus	208*	0	208*	0	0	0	0	173	0	588	0	195	173	0	656
10007210, AS Spratfil	0	0	0	0	0	639	0	0	0	319	0	0	320	0	0
10393012, AS M.V. Wool	0	0	0	0	0	635	0	0	0	319	491	0	464	0	0
10448569, AS Läätsa Kalatööstus	0	0	0	0	0	634	0	0	634	311*	0	0	311*	0	0
10067821, AS Rannarootsi Lihatööstus	500	0	500	0	0	0	0	0	0	0	0	165	0	0	131
11481468, OÜ Polven Foods	0	0	0	0	0	0	0	0	0	639	0	0	18*	0	11*
10928619, AS Maag Piimatööstus	301	0	301	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Lisa 4 järg. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes)

10134859, AS Wõro Kommerts	496	122	496	122	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11449281, Reval Kondiiter OÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	262*	0	229*	0	145	262
10150447, AS Beetak	500	0	0	271	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10005487, AS Nõo Lihatööstus	92	85	92	85	0	176	0	0	0	120	176	0	0	184	75
10144384, AS Paljassaare Kalatööstus	46*	0	46*	0	0	71*	0	0	34	320	8	0	7	0	326
10033414, AS Japs	0	0	0	0	0	274	0	0	112	114	82	0	0	0	139
10018691, AS „Võru Juust“	376	0	339	38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10186520, OÜ Sigwar	0	0	0	0	0	175	0	0	25	0	77	168	73	0	30
10040348, AS Maseko	0	0	0	0	0	245*	0	0	0	78	0	0	161	0	17*

Lisa 4 järg. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes)

10173701, AS Balsnack International Holding	0	0	0	0	0	0	0	252	0	55	0	0	125	0	116
10647665, AS Eesti Eine	0	0	0	0	0	0	0	0	0	272	0	0	272	0	-2
10249226, AS Pärnu Laht	123	0	123	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10377013, OÜ Vettel	500	0	0	69	0	0	431	0	0	188	0	0	116	0	72
11982710, Voka KT OÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	176**	0	0	0	0	176
10365949, Europagar OÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	134	0	0	0	0	134
10188677, Scandagra Eesti AS	0	213	0	0	136	0	77	0	0	0	0	48	0	0	0
10252062, AS Vastse-Kuuste Lihatööstus	67	38	67	0	38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10261303, Valio Eesti AS	67	0	67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Lisa 4 järg. Perioodil 2005–2012 töös jälgitavatest meetmetest toetust saanud keskmise suurusega ettevõtted ning määratud ja laekunud toetussummad aastate lõikes (tuhandetes eurodes)

10372286, AS Oskar LT	55	0	55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11306570, Lunden Food OÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38	0	0	0	0	38
10566412, AS Lõuna Pagarid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	73	0
11707056, OÜ Cristella VT	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 231	0
10381865, Pagaripoisid OÜ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38	0	0	38	64	0
10339030, AS Pihlaka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	0	0	15	0	0
Kokku	5 476	2 246	4 014	2 531	357	5 316	508	819	3 273	4 337	1 376	3517	3 185	1 697	3 894

Allikas: autori koostatud, aluseks PRIA koduleheküljel ja isikliku e-kirja teel saadud andmed

*Ettevõtte ei kuulunud toetussumma laekumise aastal keskmise suurusega ettevõtete hulka.

**Algselt määrati toetus OÜ-le Viru Rand, kuid OÜ Voka KT võttis toetuse kohustused üle ja toetus laekus OÜ-le Voka KT.

Lisa 5. Perioodil 2005–2012 keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri

10009159	AS Balbiino	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Suur	Keskmine
10261303	AS Valio Eesti	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11323290	OÜ Saaremaa Lihatoöstus			Keskmine	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10030700	AS Premia Tallinna Külkhoone	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10080750	AS Eesti Pagar	Suur	Suur	Suur	Suur	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10928619	AS Maag Piimatööstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Suur	Suur	Keskmine	Keskmine
10144384	AS Paljassaare Kalatööstus	Suur	Suur	Suur	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10007210	AS Spratfil	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11707056	OÜ Cristella VT					Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10034030	AS Põltsamaa Felix	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10067821	AS Maag Lihatoöstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10585935	OÜ Estover Piimatööstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10393012	AS M.V.WOOL	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11305748	AS Santa Maria		Mikro	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10381865	OÜ Pagaripoisid	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10000372	OÜ Saarioinen Eesti	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11306570	OÜ Lunden Food			Väike	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10053871	AS Saaremaa Piimatööstus	Suur	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10005487	AS Nõe Lihatoöstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10124909	AS Salvest	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine

Lisa 5 järg. Perioodil 2005–2012 keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri

10018691	AS "Võru Juust"	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10339030	AS Pihlaka	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10020297	AS Hagar	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10377013	OÜ Vettel	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10259621	AS Uvic	Keskmine	Keskmine	Mikro	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10647665	AS Eesti Eine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10372286	AS Oskar LT	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10631339	AS OG Elektra Tootmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11328235	OÜ Saue Production		Mikro	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10218071	AS Euroleib	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10080997	AS Arke Lihatööstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10423925	AS Salutaguse Pärimitehas	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11449281	OÜ Reval Kondiiter				Väike	Mikro	Väike	Väike	Keskmine
11982710	OÜ Voka KT						Keskmine	Keskmine	Keskmine
11832838	AS Solbritt							Väike	Keskmine
10101179	AS Marmiton	Väike	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10365949	OÜ Europagar	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10186520	OÜSigwar	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10797040	AS Mann Grupp	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine		Keskmine	Keskmine
11185362	OÜ Frimatella		Mikro	Mikro	Väike	Mikro	Väike	Keskmine	Keskmine
10380469	OÜ Viru Rand	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10173701	AS Balsnack International Holding	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine

Lisa 5 järg. Perioodil 2005–2012 keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri

10666674	AS Tartu Mill	Väike	Väike	Väike	Suur	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10566412	AS Lõuna Pagarid	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
11202149	OÜ Mattias Cafe		Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Keskmine
10501281	OÜ Usin-TR	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Keskmine
10033414	AS Japs	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10188677	Scandagra Eesti AS	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine
10040348	AS Maseko	Suur	Suur	Suur	Suur	Suur	Keskmine	Keskmine	Suur
10105177	AS Valjala Söödatehas	Väike	Väike	Väike	Keskmine	Mikro	Keskmine	Keskmine	
10008132	OÜ Eltrum	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike
10260498	piimandusühistu E-Piim	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Mikro
10005085	AS Rey	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike
11107907	AS Pere Leib Tootmine	Suur	Suur	Suur	Suur	Suur	Keskmine		
10255770	AS Werol Tehased	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine		
10006498	AS "Kallaste Kalur"	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike	Väike
11481468	OÜ Polven Foods				Väike	Väike	Keskmine	Väike	Väike
10935387	OÜ Estmilk Production	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine			
10089662	AS Meleco	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine			
10302498	AS Lihameister	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike		
10248847	OÜ Saare Leib	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike	Väike	Väike
10448569	AS Läätsa Kalatööstus	Väike	Väike	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike	Väike	Väike
10028123	AS Paulig Baltic	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Mikro	Mikro	Mikro
10134859	AS Wõro Kommerts	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine				

Lisa 5 järg. Perioodil 2005–2012 keskmise suurusega ettevõtete hulka kuulunud ettevõtete nimekiri

10252062	AS Vastse-Kuuste Lihatoöstus	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Keskmine				
10045943	AS Rakvere Piim	Keskmine	Keskmine	Keskmine					
10132642	AS Järle	Keskmine	Keskmine	Keskmine		Keskmine			
10150447	AS Beetak	Keskmine	Keskmine	Keskmine					
10105823	AS Vilma	Keskmine	Keskmine	Keskmine		Väike			
10249226	AS Pärnu Laht	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike
10219260	AS Markantum	Keskmine	Keskmine	Keskmine	Väike				
10192710	OÜ Reinu Toidukaubad	Väike	Keskmine	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	
10648854	OÜ Profit Pluss	Keskmine	Keskmine	Väike	Väike	Väike	Väike		
10733146	OÜ Orti-Pagar	Keskmine	Keskmine	Mikro	Mikro	Mikro	Väike	Väike	Väike
10027520	AS Kohuke	Keskmine	Keskmine	Mikro	Mikro				
10446458	OÜ POLVEN	Väike	Keskmine	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro
10132197	OÜ Lenar	Keskmine	Väike	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro
10210187	AS Maris Gilden	Keskmine	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Väike	Mikro
10550724	AS Japs M.V.M.	Keskmine	Väike	Väike	Väike	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro
10938730	OÜ Maag Lihalõikus	Keskmine	Väike	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro	Mikro

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist saadud andmed

*Lahtrid on tühjad, kui ettevõtte ei olnud veel asutatud, esimene majandusaasta aruanne koostatud, tegevus oli lõpetatud, aruanne oli RIK-ile esitamata, majandusaasta või baasaasta 12 kuust erinev.

Lisa 6. Varasemad uuringud

Autor(id)	Aasta	Pealkiri	Andmed	Meetod	Tulemus
Augusto Cerqua, Guido Pellegrini	2014	Do subsidies to private capital boost firms' growth? A multiple regression discontinuity design approach	Detailne andmestik toetusmeetme kohta ning 709 ettevõtte majandusaasta aruanded 1995–2004	Mitmemõõtmeline regressioonanalüüs	Toetuse mõju töötajate arvule, investeringutele ning müügitulule on positiivne ning statistiliselt oluline, kuid produktiivsusele tühine.
Cristina Bernini, Guido Pellegrini	2011	How are growth and productivity in private firms affected by public subsidy? Evidence from a regional policy	Detailne andmestik 1996–2004 rakendatud toetusmeetme kohta ning ettevõtete majandusaasta aruanded (665 finantseeritud projekti ja 1228 mitte finantseeritud projekti)	<i>Difference-In-Difference Matching (MDID) estimator</i>	Toetust saanud ettevõtete müügitulu, töötajate arv ning põhivara kasvasid rohkem, kuid tootmistegurite ühistootlus kasvas vähem, võrreldes toetust mitte saanud ettevõtetega. Subsideeritud ettevõtted investeerisid rohkem kui tavaliselt.

Lisa 6 järg. Varasemad uuringud

Fredrik Bergström	2000	Capital Subsidies and the Performance of Firms	Majandusaasta aruanded subsideeritud ja mitte-subsideeritud Rootsi tootmisettevõtete kohta (perioodil 1987–1993) ning andmestik rakendatud toetuste kohta	Korrelatsioonanalüüs	Subsideerimine võib mõjutada lisandväärtuse (kasum enne maksu- ja intressikulu ning tööjõukulud kokku) kasvu, kuid tundus olevat vähe tõendeid, et toetused oleks mõjutanud ettevõtte tootlust.
Vedran Capkun, Ari-Pekka Hameri, Lawrence A. Weiss	2009	On the relationship between inventory and financial performance in manufacturing companies	Finantsinformatsioon Ameerika Ühendriikide tootmisettevõtete kohta aastatel 1980–2005	Korrelatsioonanalüüs	Tulemused näitasid tugevat positiivset korrelatsiooni varude kasutamise (varude jäägi ning müügitulu suhe) ning ettevõtete finantstulemuste (bruto- ja ärikasum) vahel.
Luigi Cannari, Leandro D’Aurizio, Guido De Blasio	2006	The effectiveness of investment subsidies: Evidence from survey data	Itaalia Panga poolt 2005. aastal läbi viidud küsitluse vastused (750 tootmisettevõtet)	Ankeetküsitlus	75% toetust saanud ettevõtetest oleks teinud sama investeeringu samal ajal ka toetust saamata, enamik ülejäänud 25%-st oleksid selle teinud tulevikus.

Lisa 6 järg. Varasemad uuringud

Aldona Mrówczyńska-Kamińska	2013	The workforce and its productivity in the food economy of te EU countries	Sisend-väljundraamistikud EL-i liikmesriikide kohta	Võrdlus	Lääne- ja Põhja-Euroopas on põllumajanduslikus tootmises modernsem struktuur kui Kesk- ja Ida-Euroopas. See tähendab, et Lääne- ja Põhja-Euroopas on agraarsektoris hõivatuid proportsionaalselt vähem kui Kesk- ja Ida-Euroopas.
John Goddard, Manouche Tavakoli, John O. S. Wilsonb	2005	Determinants of profitability in European manufacturing and services: evidence from a dynamic panel model	12 508 Belgia, Prantsusmaa, Suurbritannia, Hispaania ja Itaalia ettevõtte vara, müügitulu, maksueelne kasum, intressikulu ning maksevõime ja finantsvõimenduse suhtarvud perioodil 1993–2001	Üldistatud momentide meetod (ing k <i>Two-step generalized method of moments estimator</i>)	Negatiivne suhe ettevõtte suuruse (vara järgi) ja kasumlikkuse (ROA) ning finantsvõimenduse ja kasumlikkuse vahel, kuid positiivne maksevõime näitajate ja kasumlikkuse vahel.

Lisa 6 järg. Varasemad uuringud

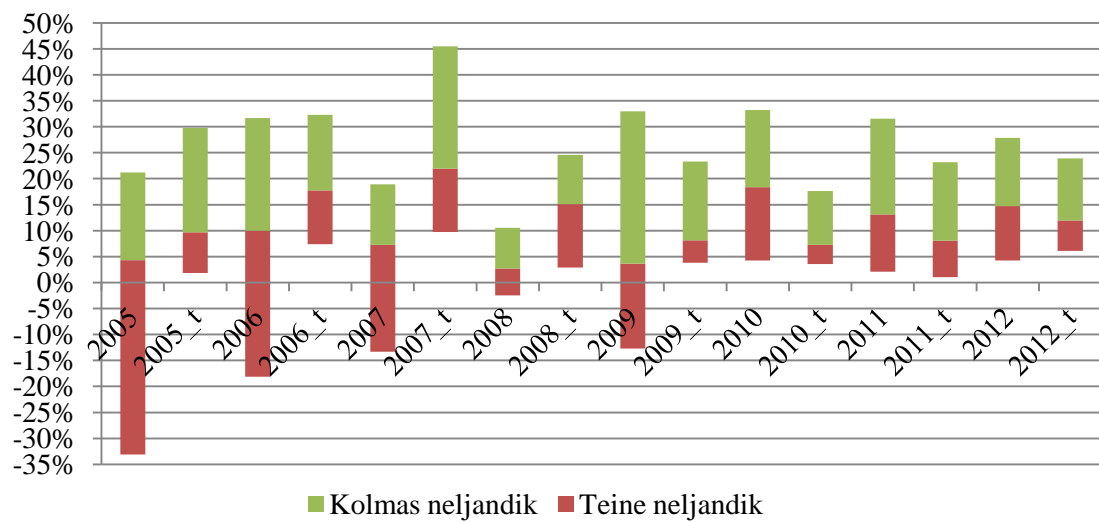
Andrew Heisz, Sébastien LaRochelle- Côté	2004	Corporate Financial Leverage in Canadian Manufacturing: Consequences for Employment and Inventories	Umbes 6000 Kanada tootmisettevõtte vara, omakapital, müügitulu, töjõukulu, varud, töötajate arv aastatel 1988–1997	Regressioonanalüüs	Suurema finantsvõimendusega ettevõtted vastavad müügitulu langusele töötajate arvu ning varude jäägi suurema vähendamisega kui väiksema finantsvõimendusega ettevõtted.
Jimmy Moss	1989	Liquidity characteristics of small and large manufacturing firms	245 ettevõtte bilanss ja kasumiaruanne aastatel 1983–1987	Suhtarvuanalüüs	Analüüsi tulemusena selgus, et mida suurem on ettevõtte müügitulu või vara maht, seda väiksemad on maksevõime näitajad.
Marc Deloof	2003	Does Working Capital Management Affect Profitability of Belgian Firms?	1009 suure Belgia ettevõtte majandusaasta aruanded perioodil 1992–1996	Korrelatsioon- ja regressioonanalüüs	Märkimisväärne negatiivne <i>seos gross operating income</i> 'i ning käibevaldete vahel (nõuded ostjate vastu, varud, võlad tarnijatele)

Lisa 6 järg. Varasemad uuringud

Richard I. D. Harris	1991	The employment creation effects of factor subsidies: some estimates for Northern Ireland manufacturing industry, 1955–1983	Põhja-Iirimaa tootmis-ettevõtted 1955–1983	Dünaamiline modelleerimine	Investeeringutoetuste mõju tööhõivele on tugevalt negatiivne, kuid müügitulule ning investeeringutele positiivne.
Todd M. Gabe, David S. Kraybill	2002	The effect of state economic development incentives on employment growth of establishments	366 Ohio ettevõtte vastused küsimustikule	Regressioonanalüüs	Toetustel oli väga väike või isegi negatiivne mõju tegelikule töötajate arvu kasvule.
Hans Joachim Schalk, Gerhard Untiedt	2000	Regional investment incentives in Germany: Impacts on factor demand and growth	327 Lääne-Saksamaa tootmisettevõtte andmed, period 1978–1989	<i>Error correction model</i>	Toetuse saamine mõjutas nii investeerimist kui ka töötajate arvu positiivselt.
Raffaello Bronzini, Guido de Blasio	2006	Evaluating the impact of investment incentives: The case of Italy's Law 488/1992	Nimekiri Law 488 toetust taotlenud ettevõtetest ning ettevõtete majandusaasta aruanded 1993–2001	Regressioonanalüüs	Subsideeritud ettevõtted tegid investeeringud plaanitust varem, et kasutada võimalust toetust saada. Samuti leiti märke sellest, et subsideeritud ettevõtted kasutasid investeerimisvõimalusi, mida toetuse puudumisel oleks kasutanud toetust mittedaanud ettevõtted.

Allikas: autori koostatud, aluseks kasutatud artiklid

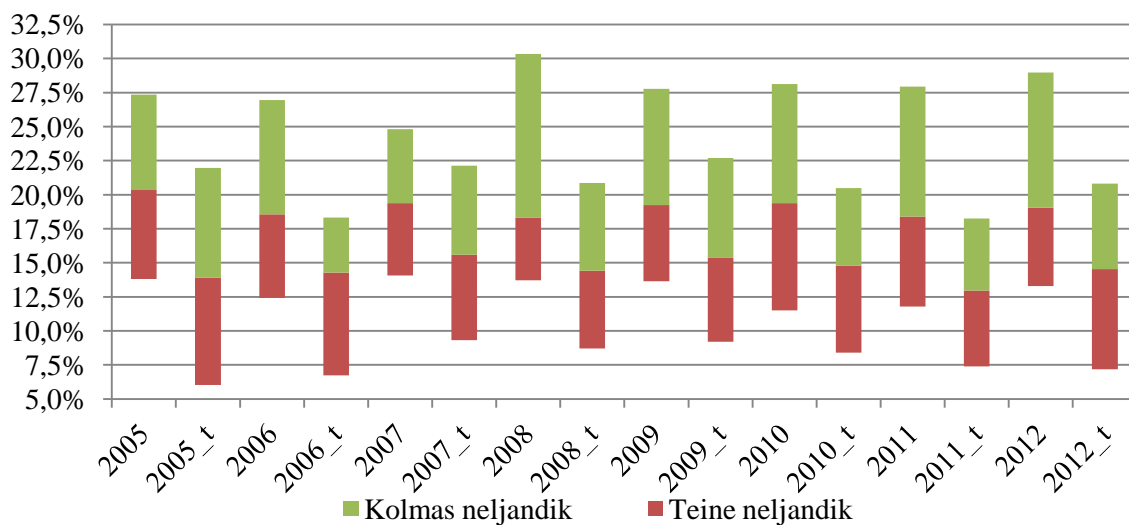
Lisa 7. Arengukiiruse näitajad

Joonis 3.1. Omakapitali juurdekasvutempo perioodil 2005–2012

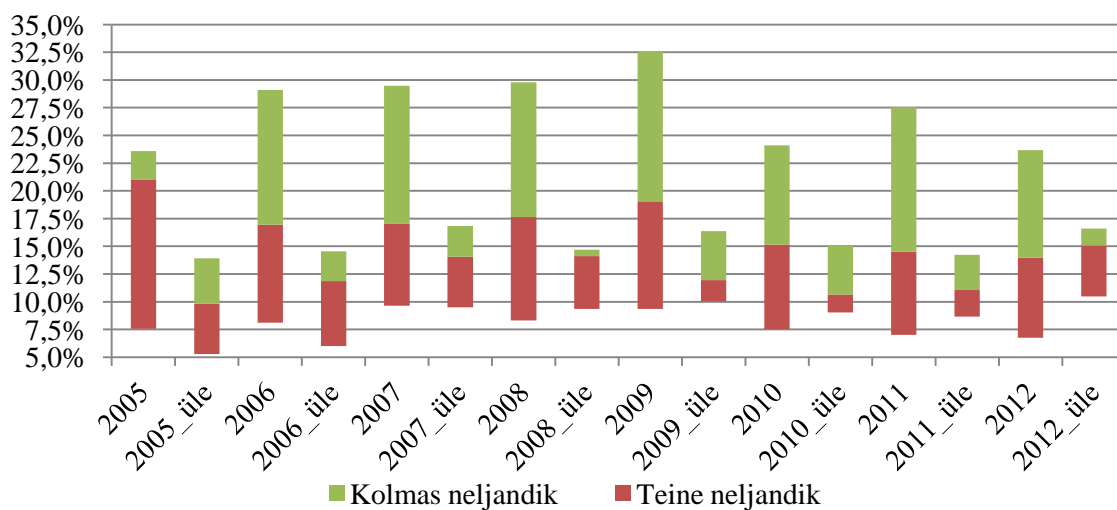
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisa 8. Tööjõu kasutamise näitajad

Joonis 3.2. Tööjõukulude osatähtsus müügitulus perioodil 2005–2012

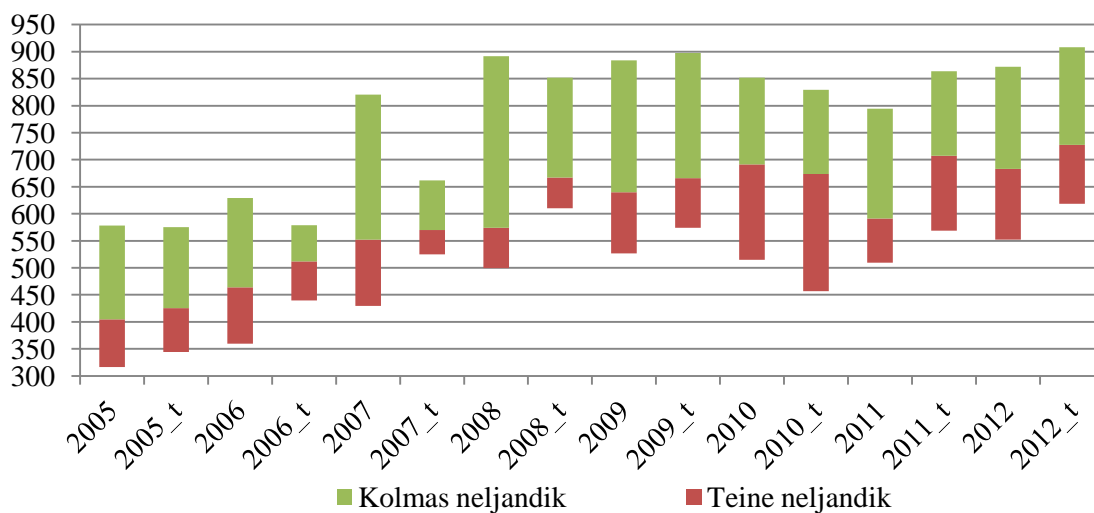
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonis 3.3. Toetust saanud ettevõtete tööjõukulude osatähtsus müügitulus 2005–2012

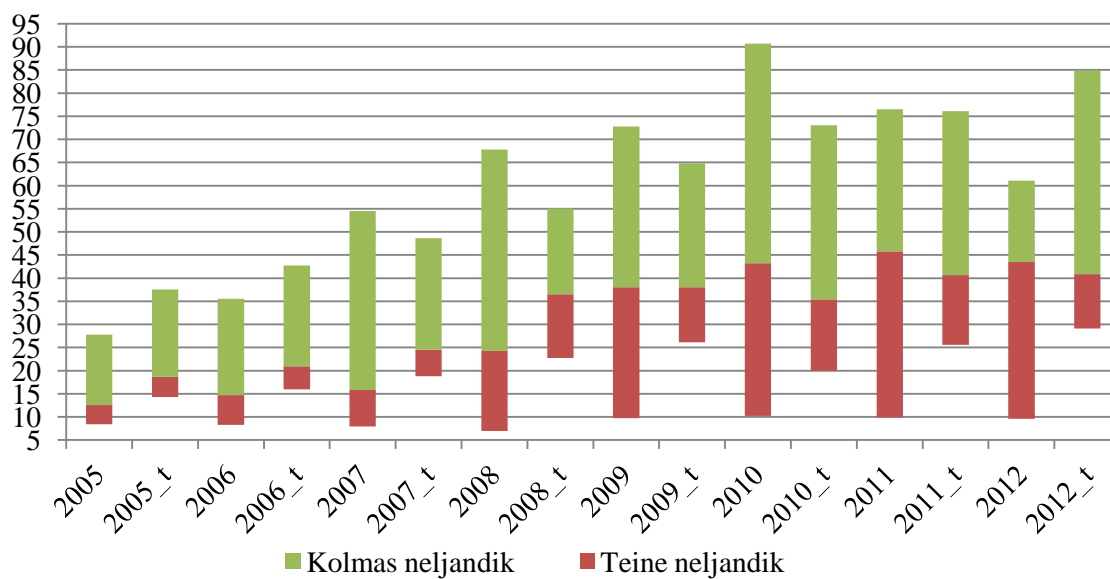
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisa 8 järg. Tööjõu kasutamise näitajad

Joonis 3.4. Keskmine brutokuupalk perioodil 2005–2012 (eurodes)

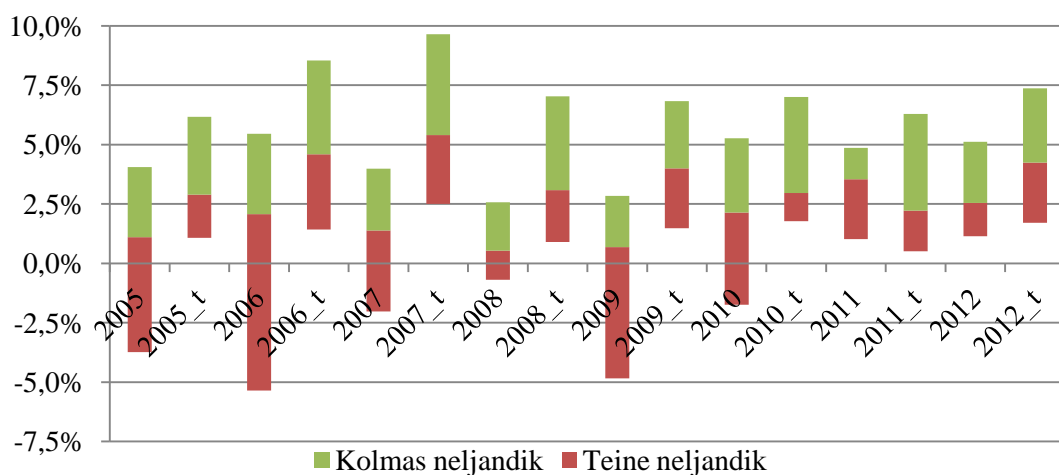
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonis 3.5. Kapital töötaja kohta perioodil 2005–2012 (tuhandetes eurodes)

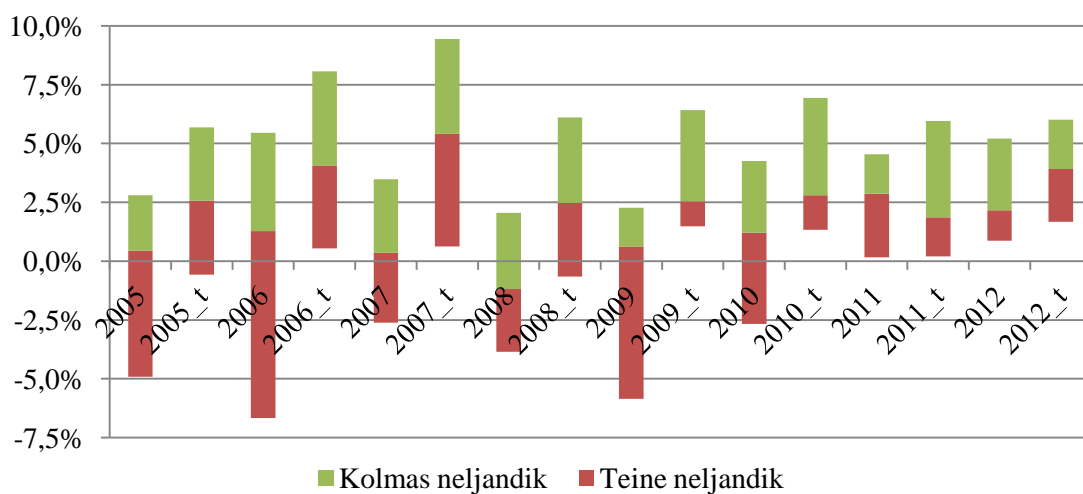
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisa 9. Kasumlikkuse näitajad

Joonis 3.6. Müügitulu puhasrentaablus perioodil 2005–2012

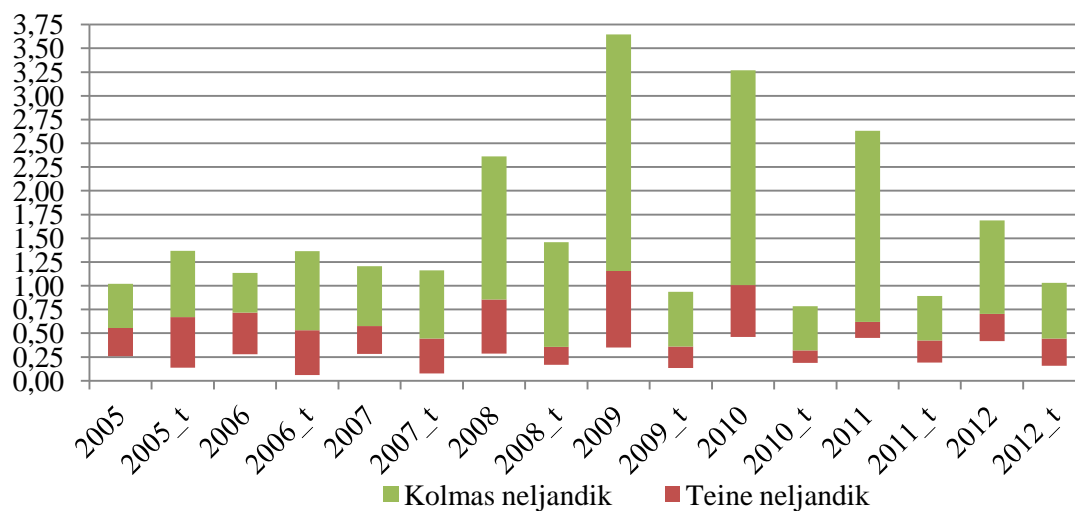
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonis 3.7. Maksueelse kasumi ja intressikulu osatähtsus müügitulus perioodil 2005–2012

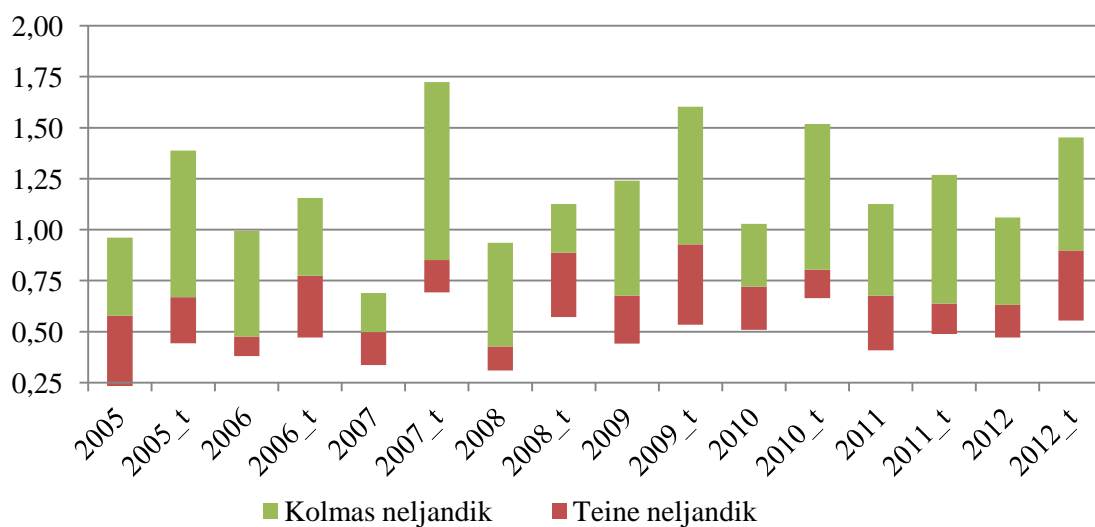
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisa 10. Maksevõime näitajad

Joonis 3.8. Võlakordaja perioodil 2005–2012

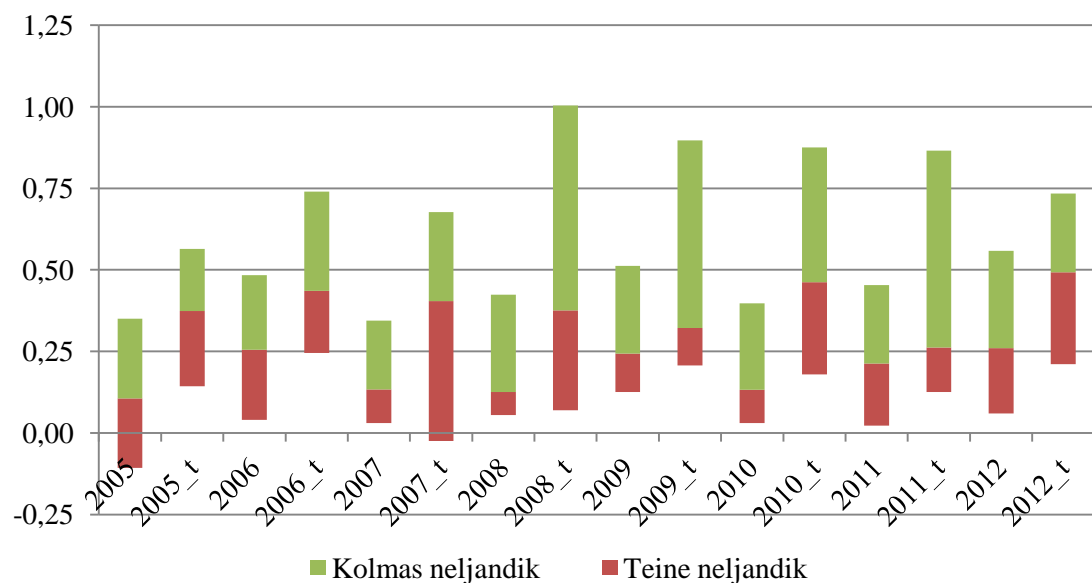
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonis 3.9. Maksevõime kordaja perioodil 2005–2012

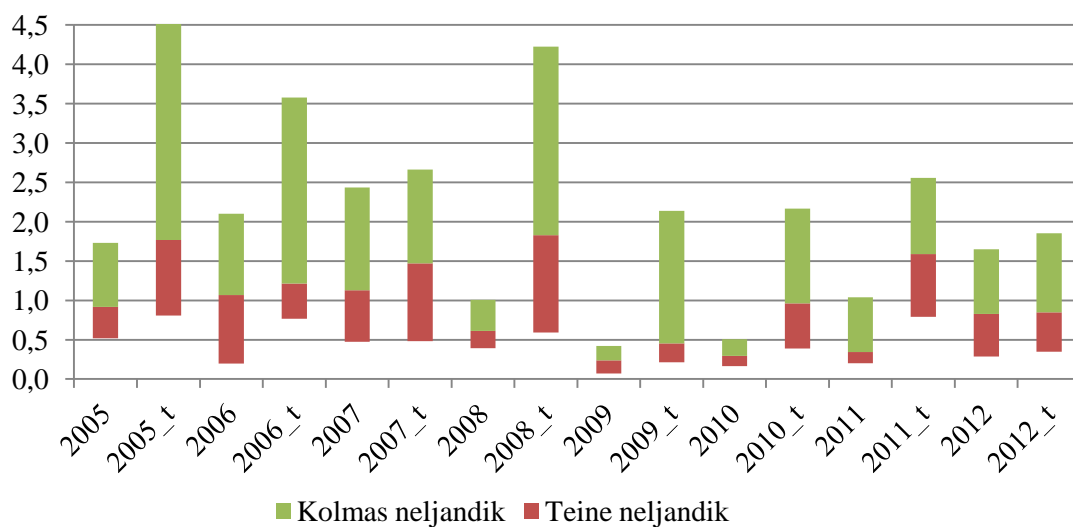
Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Lisa 10 järg. Maksevõime näitajad

Joonis 3.10. Lühiajaliste kohustuste rahavooga kaetuse kordaja perioodil 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed

Joonis 3.11. Asendamiskordaja perioodil 2005–2012

Allikas: autori koostatud, aluseks RIK-ist ja PRIA-st saadud andmed